بسم الله الرحمن الرحيم

સલીમ

અને

મેહરુન્નીસા.

છપાવી પ્રગટ કરનાર.

નિઝામુદ્દીન અમીરૂદ્દીન કુરેશી.
પાંચપટી—અમદાવાદ.

આવૃતિ બીજી. પ્રત ૧૦૦૦.

કીંમત આઠ આના.

પાંચપટી અમદાવાદમાં આવેલા ધી નિઝામીયા પ્રી. વર્કસમાં
મી નિઝામુદ્દીન અમીરૂદ્દીન કુરેશીએ છાપી.

હઝારો વાંચકોના આગ્રહથી ફરી છપાવવામાં આવે છે.

છપાય છે ! [બીજી આવૃતિ.] છપાય છે !

ગાવહરંજાન

અથવા

અલબેલી નાર.

[લખનાર-નિઝામુદ્દદીન કુરેશી.]

આ વાર્તાની પહેલી આવૃતિ બહાર પડી ચુકી છે. પણ હઝારો વાંચકોના ખાસ આગ્રહથી ઘણાં સુધારા વધારા સાથે આ બીજી આવૃતી બહાર પાડવાની ગોઠવણ કરવામાં આવી છે.

આ વાર્તામાં એક ગુણિકાએ પોતાના મુખે પોતાની આખી જીંદગીનું વર્ણન લખેલું છે. અને તેણીએ પોતાની જીંદગીના ત્રણ ભાગ પાડી તેને લગતી દરેક બાબત પર ઘણુંજ બોધ દાયક તથા અસરકારક અજવાળું નાખ્યું છે. ફછંદમાં પડેલા નવ જવાનોએ તો આ વાર્તા અવશ્ય વાંચવી જોઇએ.

ડેમી સાઇઝ ઉંચા કાગળ, સુંદર છપાઇ અને પાકા પુંઠા સાથે લગભગ અઢીસો ઉપરાંત પાનાના પુસ્તકની કીંમત માત્ર દોઢ રૂપીઓ.

એ ઉપરાંત **મી. નિઝામુદ્દદીન એ. કુરેશી**ની લખેલી **" જહાંકદર " " કનીઝે ફાતમા " " નસીરૂદ્દીન " " અલ-ઈસ્લામ " " જંગે બદર "** નામની વાર્તાઓની પણ સુધારા વધારા સાથે બીજી આવૃતીઓ બહાર પાડવાનો બંદોબસ્ત કરવામાં આવ્યો છે

નિઝામીયા બુક ડેપો

પાંચપટી—અમદાવાદ.

૭૮૬

સલીમ

અને

મેહરૂન્નીસા.

(એક ઇતિહાસિક વાર્તા)

લખનાર તથા પ્રગટ કરનાર

નિઝામુદદીન અમીરૂદદીન કુરેશી

પાંચપટી અમદાવાદ

પ્રત ૧૦૦૦ આવૃતી બીજી

સને, ૧૯૧૫ હિજરી ૧૩૩૩

કીમત આઠ આના.

અમદાવાદ પાંચપટીમાં આવેલા ધી નિઝામીયા પ્રીન્ટીંગ વર્કસ (છાપખાના) માં મી. નિઝામુદદીન અમીરૂદદીન કુરેશીએ છાપ્યું.

બે બોલ.

પાક પરવર દિગારના ફઝલો કરમથી મારી લોકપ્રિય વિનડેલી "સલીમ અને મહેરૂન્નીસા" નામની વાર્તાની આજે બીજી આવૃતી બહાર પાડતાં આનંદ થાય છે. આ વાર્તાની પહેલી આવૃતી ઇ. સ. ૧૯૧૦ માં બહાર પાડી હતી, હાલમાં વાચકોની માંગણીના સબબે બીજી આવૃતી પ્રગટ થાય છે.

પાંચપટી
અમદાવાદ.

આપનોજ
નિઝામુદ્દીન કુરેશી.

સલીમ

અને

મેહેરન્નીસા.

બાબ પહેલો.

લગજા ગલે સે તાબ અબ અય નાઝની નહીં,
હય હય ખુદા કે વાસ્તે મત કર નહીં નહીં.

"સરકાર! મેં કાંઇ જાણી જોઇને કબુતરો ઉડાડ્યાં નથી" ધડકતા જીગરે સલીમ ઉર્ફે જહાંગીરના મનની માલેક બનનારી મેહરૂનનીસા બેગમ ઉર્ફે નુરજહાં "મીના બાઝાર"માં સલીમે સોંપેલા કબુતર ઉડી જવાથી બોલી.

"ચાલો કંઇ નહીં, તમારા મનહરણ ચેહરા ઉપર કુરબાન કર્યાં" મેહરૂન્નીસાની મદભરી આંખો અને ચંદ્ર મીસાલ ચેહરાની મનમાં ને મનમાં તારીફ કરતાં સલીમ બોલ્યો.

"હાય હાય! કબુતરોના ઉડી જતાંજ મારા પેટમાં તો એટલી મોટી ફાળ પડી કે ન પુછો વાત!" મેહરૂનનીસાએ ભોળપણમાં કહ્યું "હું તો સમજી કે હવે કોણ જાણે સાહેબ આલમ શું કહેશે?" સલીમ મોહબ્બતના

નજરે મેહરૂનનીસા તરફ ટીકતાં ઝીણી હાય ખેંચી બોલ્યો "તે બીચારો પોતેજ તારા નયનબાણનો ઘાયલ થયો છે તો ફરી શું કહે? તેનું મનરૂપી પંખી તો તારી મોહબ્બતની જાળમાં કયારનુંએ સપડાઇ ચુકયું છે અને વ્હાલી મેહરૂનનીસા ! તે કેમ ન સપડાય? જ્યારે

ખાલે મિશકીં ભી હો ઓર ઝુલફે સિયહ ફામભી હો
મુર્ગે દિલ કયોં ન ફસે દાના ભી હો દામ ભી હો"

"હુઝુર ! હુઝુર ! આવી વાતો આપને ન શોભે" સલીમને પોતાનો હાથ પકડતાં જોઇ અજબ થતાં ઘભરાઇને મેહરૂનનીસાએ કહ્યું "આવી વાતો કોઇ સાંભળી લે તો નકામી બદનામી થશે માટે"

"માટે વાટે કાંઇ નહીં" પ્રેમાંધ સલીમ મેહરૂનનીસાનો હાથ પકડતાં બોલ્યો. "કોની મજાલ કે તને બદનામ કરે"

"નહી નહીં મને આવી વાતો સારી નથી લાગતી" હાથ છોડવતા મેહરૂનનીસા બોલી.

"સારી લાગે કે ન લાગે પણ

લગ જા ગલે સે તાબ અબ અય નાઝની નહીં,
હય હય ખુદા કે વાસ્તે મત કર નહીં નહી."

"હાય હવે શું કરૂં" મેહરૂનનીસા લાચાર થઇ બોલી.

"મારી બાથમાં આવી જા" સલીમ બાથમાં લેતાં બોલ્યો.

"નહીં હુઝુર ચુપ થઇ જાવ અને મને જવા દો જુઓ મને વાર થાય છે" પોતાનો હાથ મુકાવતાં આંખો ફેરવી મેહરૂનનીસાએ કહ્યું.

"વ્હાલી મેહરૂનનીસા !

ઝિડકી સહી અદા સહી ચીં બર જબીં સહી
સબ કુછ સહી પર એક નહીં કી નહીં સહી"

"જો મને આવી ખબર હોત તો હું કદીએ "મીના બાઝાર" માં ન આવત"

"તું તો નજ આવે પણ મારી મોહોબતની ખેંચાણ શક્તિ તને લાવ્યા વગર રહે કે?"

"પણ સરકાર! આમ હાથ પકડવાથી આપની મતલબ શી છે?"

"બસ એટલીજ કે બાથમાં આવી જા"

"એતો કદીએ ન થાય, જીવ જાય તો ભલે પણ આવું તો નહીં બને"

"જો મહેર! તારા આશકને ન તડપાવ"

"સાહેબ આલમ! લગાર જીભને કાબુમાં રાખીને વાત કરો કેમકે;

ઇશ્ક કા હાલ બેસવા જાને
હમ બહુ બેટીયાં યે ક્યા જાને"

"વહાલી મેહેર! તું ગમે તે કહે પણ બળેલા જીગરના આશકોને વધારે બાળવા સારી વાત નથી.

લગ જાયગા તુમેં કીસી આશક કા કોસના
મરજાવગી જવાન અગર બદ દોઆ લગી."

"ગમે તે કહો અને મરજીમાં આવે તેટલું કોસો, મારૂં શું બગડશે!"

"વહાલી ભલા મારી શી તાકત કે હું તને કોસું માત્ર મારી તો તુજ વહાલીને નમ્ર વિનંતી છે"

"વિનંતી કરવી હોય તો દુર ઉભા રહીને કરો"

"અલ્લાહ! અલ્લાહ! આવો રોબ" સલીમ લગાર હસીને બોલ્યો.

"હુઝુર રૌબ નહી પણ હું બદનામીથી બહુજ બીહું છું"

" મારી દાનત કાંઇ ખરાબ નથી કે તમોને બીહવાનું કારણ હોય "

" બદદાનત ન હોય તો પણ અમારા મઝહબમાં ના મેહેરમથી વાત કરવી તથા હસવું દુરસ્ત નથી "

" હું કાંઇ ના મેહરમ નથી હું તો તારો શાહઝાદો છું "

" એ ખરી વાત છે પણ શાહઝાદા અને પાદશાહ તો પોતાની રઇયત ને દીકરા દીકરી સમાન ગણે છે. "

" મેહરૂન્નીસા ! લગાર વિચારીને બોલ અને જો તો ખરી કે તારી આવી વાતોથી મને કેટલો બધો સદમા થઇ રહયો છે "

" હાય, હું અહીં શું કરવાને આવી " મેહરૂન-નીસાએ હાથ મુકાવવાની કોશીશ કરતાં કહ્યું.

" મારૂં જીગર જીતવાને, મારા મનને પોતાનું બનાવવાને, મને પોતાને જીતવાને તું અહાં આવી, અને વહાલી આવી તો ભલે આવી લગાર મારી પાસે બેસી જા" સલીમ આજીજી કરતાં બોલ્યો.

" નહી હઝુર એમ નહીં બની શકે "

" તો ફરી હું કયામત સુધી પણ તારો હાથ નહી મુકું"

" પણ શાહઝાદા સાહેબ આપ લગાર વિચારતો કરો આપ શાહઝાદા અને હુ આપની એક અદના લોંડી, ભલા સંજોગ બને તો કેવી રીતે ?"

" કોણ તું લોંડી ? છટ છટ, તું તો મારી માશેક છે, કેમકે મારી જીંદગીનો બધો આધાર તારાજ ઉપર છે

બુલબુલકી ઝિંદગી ગુલો ગુલઝાર દેખના,
ઔર મેરી ઝિંદગી તેરા દીદાર દેખના "

" હુઝુર! એ બધી વાતો ફોગટ છે. "

" હાય તું ગમે તે સમજ, પણ માત્ર થોડીવાર તું મારૂં દીલ રાજી કરી દે તો તેમાં તારૂં શું બગડી જશે "

" પણ તે કેવી રીતે ? "

" બાથમાં આવી ને "

" એમ કે ? " મેહરૂનનીસા બોલી.

બિરવ ઇન દામ બર જાયે દિગર નેહ
કે ઉનકારા બુલંદસ્ત આશિયાના "

" ઠીક ત્યારે એમજ છે તો હું પણ નહીં જવા દઉં.

મેં કહાં સંગે દરે યારસે ટલ જાઉંગા
યે ન પત્થર હે કીસલના કે કીસલ જાઉંગા "

" આપ મારો હાથ મુકી દયો નહીં તો યાદ રાખો કે હું બુમો પાડીને મીનાબાઝારમાં આવેલા બધા જણને અહીં બોલાવી ફજેતી કરીશ " મેહરૂનનીસાએ બીક બતાવી

" ઠીક ! કાંઇ હરકત નહિં મારૂં શું બગડશે ? "

" સાહેબ મુકી દયો તમારૂ કાંઇ નહીં વળે "

" મહેર ! ખરેખર તારૂં દીલ પત્થરનુંજ છે "

" જે સમજો તે ખરૂં "

" જો પત્થરનુંજ તારૂં દીલ છે તો ફરી આ વાત પણ યાદ રાખજે કે—

કીડા ઝરાસા ઔર વો પત્થર મેં ઘર કરે
ઇનસાં વો કયા ન જો દિલે દિલબરમે ઘર કરે "

" ખરેખર આપે તો મને ભારે મુસીબતમાં ફસાવી દીધી પણ યાદ રાખો કે હું મારી વાતમાં લગારે ડગું તેવી નથી"

" ઠીક ત્યારે જો મારી આ અંગુઠી " સલીમે પોતાની આંગળીમાં પહેરેલી હીરાની અંગુઠી બતાવવાં કહયું " બસ તું લગાર વધુ હઠ પકડ પછી જો હું એને ચુસીને મારો અંત લાવું છું કે નહીં "

"અરરર આ શું ?" મહેરૂનનીસા ગભરાઇને બોલી "જો આપ મને મેળવવાજ ચાહતા હોત તો મારા પીતાને નિકાહનો પેગામ મોકલો. કેમકે એ વિના આપ મને મેળવી શકશોજ નહીં, અને જો કદાચ કાંઇ બીજી મરજી હોય તો મોઢું ધોઇ રાખજો."

"હું પણ તને નિકાહ કરીનેજ મેળવવા માંગું છું."

"તો ઠીક ત્યારે મુકી દો, તેઓ રાજી હશે તો મારી ના નથી."

"પણ નિકાહ તો થશે ત્યારે થશે, અબ ઘડી મને તડપતો મુકીને ન જા."

"ન જાઉં તો કયાં સુધી ઉભી રહું ? મને અહીં આવ્યાને ઘણીવાર થઇ છે માટે હવે તો જવા દયો, જુઓ મારો હાથ મચકાઇ જશે માટે મુકી દો"

"અલ્લાહ અલ્લાહ, આટલી બધી નાજુકી ! અને આટલી બધી બદ મીઝાજી ! સુબ્હાનલ્લાહ !

હમ અયસે હોગયે અલ્લાહો અકબર અય ;તેરી કુદરત
હમારા નામ સુનકર હાથ વો કાનોંપે ધરતે હૈં."

"જુઓ શાહઝાદા સાહેબ મુકી દો મારી અમ્માં આવી રહયાં છે."

સલીમે લગાર હાથ મુકયો કે તરતજ મહેરૂન્નીસા છલાંગો ભરતી દુર જઇને ઉભી અને માત્ર એકજ સેકન્ડમાં હરણી મીસાલ બીજી સ્ત્રીઓમાં મળી ગઇ, જહાંગીર તેણીને જતી જોઇ આ બોલતો આભા જેવો ઉભોજ રહયો.

ગુલશન મેં દેખના હમા તન દાગ દાગ હે
તાઉસ દેખકર તેરી તરફે ખિરામ કો

બાબ બીજો.

છેડ મત બાદે બહારી કે મેં યું નિગહતે ગુલ
ફાડ કર કપડે અભી ઘરસે નિકલ જાઉંગા

" હુઝુર ! સમી સાંજથી કેમ સુતા છો શું અત્યારથીજ ઉંઘ આવી ગઇ કે ? " સલીમ પોતાના દીવાનખાનામાં સમી સાંજથી સુઇ રહેલો હોવાથી તેના ખાસ સોબતી મીરઝા મેહમુદે પુછ્યું.

" જાવ અમને ન સતાઓ " સલીમે મોહડા ઉપર શાલ ઓઢતાં જવાબ આપ્યો.

"સરકાર ! દુશમનોની તબીયત કાંઇ નાસાઝ છેકે ?"

" હા ! અમારી તબીયત નાસાઝ છે. અને તેનો ઇલાજ છેજ નહીં. ".

" સાહેબ આલમ ! એવી તે કઇ બીમારી છે કે જેનો ઇલાજજ નથી. "

" હા હા નથી. "

" સાહેબ આલમ ! આપનો એકે ભેદ મારી પાસે છાનો રહયો નથી, માટે સાફ સાફ કહો કે બીમારીની કાંઇ સમજ પડે. "

" મીરઝા ! ન પુછો " સલીમે લગાર હુશીઆર થઇને કહયું.

અઝ સરે બાલીને મન બરખીઝ અય નાદાં તબીબ
દર્દમન્દે ઇશ્કરા દારૂ બજુઝ દીદાર નીસ્ત "

" વાહ આ કેવી વાતો, જાણ્યામાં આજે કોઇ નવી મુર્તી જોએલી છે. પણ સાહેબ આવી રીતે સ્ત્રીઓની પેઠે ઉંધા મસ્તકે પડી રહેવું આપને શોભતું નથી અને જો

ખરેખર કોઇ મનહર મુર્તીનાં દર્શન થયાંજ છે તો તેમાં વળી આવી રીતે ખટપટી લઇને પડી રહેવાનું કારણ શું ? આપ ક્યાં નાહના બાળક છો ? આવી મુર્તીઓ તો આપના લીસ્ટમાં હજારોની સંખ્યા ઉપર પોંહચી ચુકી છે. માટે આજે આ નવો વેષ , કેવો ? જાણ્યામાં આપે કોઇ નવી બાજી રચેલી છે ? " મીરઝા મેહમુદ જે સલીમની બધી વાતોથી તથા ચાલચલણથી પુરેપુરો વાકેફ હતો તે બોલ્યો.

" નહીં મીરઝા, પહેલાના જેવી હવે વાત નથી રહી " સલીમ પલંગ ઉપર બેસીને બોલ્યો " આજે તો એવી દીલકશ અને મનહરણ મુર્તીના દર્શન થયાં છે કે જેણી જાહેર રૂપ રંગમાં અપસરાનું ભાન ભુલાવે તેવી અને પવિત્રતામાં પુરેપુરી પતીવ્રતા અસમતમઆબ સુંદરી છે."

" અરે રહેવાદો લફ્ફાઝીની વાતો " મીરઝા મેહમુદ સલીમને ઢોંગી સમજીને બોલ્યો " કોને ઉડાવો છો હજાર પવિત્ર અને પતિવ્રતા હોય તો પણ શું થયું ! તમારા જેવા છેલ છબીલા આગળ ક્યાં કોરી રહે ? હું સારી પેઠે સમજું છુ કે મને અધ્ધર ને અધ્ધર ઉડાવવાની આ બાજી રચી છે પણ સાહેબ આલમ

તાડ જાતે હેં તાડને વાલે "

" મીરઝા ! આ વખત મઝાકનો નથી " સલીમ એક હાય ખેંચતા બોલ્યો.

ન છેડ એ નિગહતે બાદે બહારી રાહ લગ અપની
તુઝે અટખીલીયાં સુઝી હેં હમ બેઝાર બેઠે હેં "

" આપ શેરખ્વાનીને મુકો, અને અસલ શું છે તે તફસીલવાર કહો "

" હાય શું બતાવું !

૫૫૨૯

શર્મ સે નામ નહીં લેતે કે સુનલે ન કોઇ
દિલહી દીલમેં ઉનેં હમ યાદ કીયા કરતેહેં"

"આમ ભેદમાં શું કરવાને બોલો છો, સાફ સાફ કહીદો કે કાંઈ ઇલાજ કરવામાં આવે."

"સાંભળો ! અસલ વાત આ છે કે મીરઝા ગયાસની અપસરા સમાન પુત્રી મેહરૂન્નીસાના પ્રેમમાં સલીમ અંધ થયો છે, આજે તે નાઝનીના ઇશ્કનો તીર કલેજામાં એવો તો લાગ્યો છે કે મારૂં તન બદન ઇશ્કની આગથી ભડકી ઉઠયું છે, હાય શું તેણીનો મનહરણ ચહેરો ? શું તેની વાકય ચાતુરી ! શું તેનું અનુપમ સૌંદર્ય ! હાય હું તેની કઇ કઇ વાતની તારીફ કરૂં. ટુંકમાં એટલુંજ કે હું તેના ઉપર હઝાર જાનથી આશક થઇ ગયો છું.

"ઓહોહોહો ! એમાં તે વળી શું ? મેંતો જાણ્યું કે બાઈ રાજા ઈદરના અખાડાની સબ્ઝપરી ઉપર આશક થઇ ગયા હશે તેથી હુતો પરસ્તાનમાં જવાની પયરવીમાં પડયો હતો પણ ચાલો આ તો મીરઝા ગ્યાસની દીકરી નીકળી"

"મીરઝા, તારે મન તો હસા છે, પણ મારૂં કાળજું કોરાઇ જાય છે, અને તે સબ્ઝપરીથી સેંકડે દરજ્જે સુંદર છે અને મારા મનથી તો તેની જોડી આ જગતમાં મળવી મુસકેલ છે"

"ખેર જે હોય તે ખરી, રાજાને ગમી તે રાણી ને છાણા વીણતી આણી, આપને પસંદ પડી તે ખરી"

"હા મને પસંદ તો છે. પણ હવે શું કરૂં ?

"અરે અબધડી કુટણીને બોલાવીને મેહરૂનનીસાને ફંદામાં ફસાવું છું. એમાં તે વળી શું કરૂં શાનું !"

" નહીં ત્યાં કુટણીનાં ચરિત્ર નહીં ચાલી શકે, તે બહુજ અસમતમઆબ બાનુ છે."

" હવે રહેવા દો તેની અસમતને, પણ હા એતો કહો કે આપની મુલાકાત કયાં થઇ. અને કેવી રીતે આપ આશક થઇ ગયા ?"

" સાંભળો ! આજે હું બે કબુતરો બંને હાથમાં પકડીને મીનાબાઝારમાં ગયો હતો ત્યાં મહેરૂન્નીસાને સરોના ઝાડ પાસે આમ તેમ ફરતી જોઈ, અને જોતાંજ તેના ઇશ્કમાં લુબ્ધ બની ગયો, તેનું સરો સમાન કદ, તેની હરણી મીસાલ ચાલ, તેની મૃગ જેવી આંખો તેના નાગ જેવા કાળા વાળ, તેના દાડમની કળી જેવા દાંત, ગુલાબ સમાન ગાલ, જોઇ હું મારૂં સર્વ ભાન ભુલી ગયો, મારી આંખોમાં અંધારૂ આવી ગયું. તેથી લગાર સાવચેતીથી તેની પાસે ગયો અને " બાળા ! જરા મારા કબુતરોને હાથમાં પકડીને ઉભાં રહેશો કે" કહી બંને કબુતરો તેના હાથમાં આપી હું બીજી તરફ ચાલ્યો ગયો પણ ચેન ન પડવાથી થોડીજ વારમાં પાછો આવ્યો અને જોઉં છુ તો તેના હાથમાં એકજ કબુતર હતું તેથી મેં નજીક જઇને પુછયું " બાળા બીજું કબુતર કયાં ગયું ?" મેહરૂન્નીસાએ જવાબ આપ્યો " ઉડી ગયું " મેં પુછયું "કેવી રીતે ?" આના જવાબમાં તેણી ઘણીજ સાદગી અને ભોળપણથી બીજું હાથમાંનું કબુતર પણ ઉડાવી દેખાડતાં બોલી " જુઓ આવી રીતે ? બસ તેણીની આ સાદાઇ અને નિડરપણા તથા ભોળપણને જોતાંજ હું બેખુદ બનીને આશક થઇ ગયો.

ઉસ પરીરૂને જો એક તીરે નઝારા મારા
ઉસકે લગતે હી જીગર હો ગયા પારા પારા

મીરઝા ! આ મારા ઇસ્કની કથા છે, જે તને સંભળાવી માટે હવે ગમે તેમ કરીને પણ તેણીને મેળવવાની તદબીર કર, નહીં તો યાદ રાખ કે હું ઝેર ખાઇને મરી જઇશ" સલીમે નિશ્વાસ નાખતાં મેહેરૂન્નીસાના ઇસ્કની બધી હકીકત કહી સંભળાવી જે સાંભળી મીરઝા મેહમુદે લગાર રમુજ કરતાં કહ્યું.

'ચાલો એતો સાંભળ્યું પણ હવે ઝેર કયારે ખાવ છો?'

'મીરઝા ! તને બસ રમુજ વિના કાંઇ સુજતું નથી અને મારા તો જીવ ઉપર બનેલી છે' સલીમ બોલ્યો 'મારી જીંદગીની જો લગાર પણ દરકાર હોય તો તેણીને મેળવવાની તદબીર કર.'

'પણ સાહેબઆલમ આ કઇ મહેરૂન્નીસા ?'

'દીવાન મીરઝા ગ્યાસની પુત્રી'

'જેના રૂપની ચારે બાજુએ પ્રખ્યાતી થઇ રહેલી છે તે કે ?'

'હા ! હા ! તેજ'

'તો શું આપ તેણીને મેળવવા માંગો છો ?'

'બેશક'

'શાહઝાદા સાહેબ ! જો હું તેણીને આપના પેહલુમાં લાવીને બેસાડું તો ઇનામમાં શું આપશો ?'

સલીમ આ સાંભળી પોકારી ઉઠયો.

'બરીં મુઝદા ગર જાં ફિશાનમ રવાસ્ત
કે ઇન મુઝદા આસાયશે જાને માસ્ત'

'સાહેબ આલમ' મીરઝા મેહમુદે કહ્યું 'શેર શાયરીમાં સેવક કાંઇ સમજતો નથી. મને તો સાફ સાફ ઇનામ આપવાનો ઇકરાર કરો પછી જુઓ મારા ઝપાટા, પણ હા, પેહલાં બાના પેટે કાંઇક રકમ મળવી જોઇએ.'

'બાના પેટે આ મારી હીરાની વીંટી' સલીમે આંગળીમાંથી વીંટી ઉતારી આપતાં કહ્યું "ઓછામાં ઓછી દસ હઝાર રૂપીઆની કીંમતની છે અને જે દીવસે મારૂં કામ ફતેહ થશે તે દીવસે દસ હજાર રૂપીઆ આપવાનું વચન આપું છું.'

'બસ ત્યારે પોબાર' મીરઝા મેહમુદ વીંટી આંગળીમાં પેહરી વચન લેતાં બોલ્યો 'રંજ અને સદમાને દુર કરો અને એમજ સમજો કે મેહરૂન્નીસા તમારી થઇ ચુકી.'

'મને તારી કોશીશથી એવીજ આશા છે.'

'માટે હવે જરા દુઃખને દુર કરી પેલી નાઝબેગમ તવાયફને બોલાવી મેહફીલ ગરમ કરાવો.'

'જેવી ઇચ્છા.'

તરતજ નોકર નાઝબેગમ તવાયફને બોલાવવા દોડયો, એટલે સલીમે દીવાન ખાનામાં આવીને બેઠક લીધી. શરાબનો દોર ચાલ્યો, એટલામાં નાઝબેગમ તવાયફ આવી અને સલામ કરીને બેઠી તેણીના સાઝંદાઓએ તબલા સારંગી મેળવી એટલે નાઝબેગમે સલીમની ફરમાયશ ઉપરથી નીચેની ઇશ્કીયા ગઝલ હાવભાવ સાથે ગાવી શરૂ કરી.

રોશન હો તુમપે સુરતે દરદે બલાયે દિલ
અલ્લાહ કરે કીસીપે તુમારા ભી આયે દિલ
આંખોકા થા કસુર ન થી કુછ ખતાયે દિલ
ખુદ ગેસુએ સનમ હુવે ઝનજીર પાયે દિલ
વો ઘર કભી જો મસકને હીરમાં નસીબ થા
મેહમાન ઉસમેં દર્દ હુવા હે બજાયે દિલ
મુનિસ હે ગમ તો હસરતો વેહશતહે ગમગુસાર
યાદશ બખેર ખ્વાબ બને આશનાયે દિલ
ચંદે યુંહી જો મશ્કે જફા અય પરી રહી
ગિરબાલ મેરે સીને મેં હોગી બજાયે દિલ

પાસે અદબ હે ઇતના તેરે રોઅબે હુસ્નકા
આહ કભી ન સીનેસે બાહર સદાયે દિલ
મુમકીન નહીં હે હિજ્ર મેં યું એકદમ કરાર
ઇનસાન લાખ હાથ કે નીચે દબાયે દિલ
દુઝદે હિનાયે યાર પે અઇયારી ખત્મ હે
કાફિર ને ચુટકિયોં મેં ઉડાયે પરાયે દિલ
ખુદસર તો હે પ યારકા ફરમાં પિઝીર હે
યેહી સબબ હે બંદા હુવા હે ફિદાયે દિલ

નાઝ બેગમ તવાયફે આ ગઝલને એવા તો હાવભાવ અને તાન પલટાથી ગાઈ કે સલીમ બેખુદ જેવો બની ' હાય મેહરૂન્નીસા હાય મેહરૂન્નીસા ' ના નઅરા લગાવવા લાગ્યો, મીરઝા મેહમુદે સમજાવવા અને મનાવવામાં કાંઇ કસર રાખી નહીં પરંતુ તે તો એવો મસ્ત બની ગયો કે લાચારીએ ગાણું બંધ કરાવી સલીમને પલંગ ઉપર સુવાડયો. પરન્તુ પલંગ ઉપર પણ તે ચેનથી ન સુઈ રહેતાં તડપવા લાગ્યો, અને દર વખતે ' હાય મહેરૂન્નીસા ' ના ઉદગારોથી મહેલ ગજાવી મુકયો. મીરઝા મેહમુદે લાચાર થઇ સલીમને બે હાથ જોડી સમજાવ્યો પણ તેના બદલામાં સલીમે મીરઝાને એક લાત મારી કહયું—

રિન્દે સિયાહ મસ્તકો ઝાહિદ ન છેડતું
તુઝકો પરાઇ કયા પડી અપની નબેડતું

છેવટે મીરઝા મેહમુદે સલીમને બે ચાર શરાબના પ્યાલા પાઇ દીધા તેથી તેના નીશામાં ચકચુર બની ' હાય મહેરૂન્નીસા ' ના ઉદગારો કાઢતાં સલીમ પલંગ ઉપર પોઢી ગયો.

બાબ ત્રીજો.

નાસિહા દિલમેં તો ઇતના તુ સમજ અપને કે હમ
બાખ નાદાં હુવે ક્યા તુઝસે ભી નાદાં હોંગે

શાહઝાદા સલીમે રાત્રે નીશામાં ચુર બની જે કાંઇ ગરબડ કરી હતી તેની ખબર શહેરમાં પવનની પેડે ફેલાઇ ગઇ. કોઇ કહે કે તેતો દીવાન ગયાસ મીરઝાની બેટી મેહરૂન્નીસાના ઇશકમાં દીવાનો બની ગયો છે અને કોઇ કહે કે આજે મહેરૂન્નીસાને જબરાઇથી બેગમ બનાવી લીધી. એવા ગામગપાટા ચાલ્યા તે છેક બપોર સુધી તો અકબરને પણ આ બાબતની ખબર મળી એટલે તેણે તાબડ તોબ અબુલફઝલને બોલાવી મંગાવ્યો. અને આ હકીકત સાંભળી પોતાને મહા દુઃખ પહોંચ્યું છે; એમ કહી જણાવ્યું કે, “તમે હાલ ને હાલ સલીમની પાસે જાવ અને આ બાબતને મુકી દેવા માટે સમજાવો” આ સાંભળી અબુલફઝલે અરજ કરી.

“જહાંપનાહ ! મને શાહઝાદા સાહેબની સેવામાં જવા માટે કાંઇ વિલંબ નથી પરંતુ તેઓ મારી વાતને માને એમ લાગતું નથી. કેમકે આજ કાલ તેઓ મીરઝા મેહમુદ નામના એક બદમાશની સોબતમાં પડેલા છે તેથી તેઓ મારી વાત ધ્યાન દઇને સાંભળે એમ પણ લાગતું નથી. માટે આપ પહેલાં મીરઝા મેહમુદને બોલાવી સારી પેઠે બોખરો કરો તો કાંઇ લાભ થાય, કેમકે શાહઝાદા સાહેબ મીરઝા મેહમુદની દરેક વાત માને છે.”

“નહીં, તમે અબઘડી સલીમની પાસે જાઓ કોઇને બોલાવી તેની મારફતે સમજાવવાની જરૂરત નથી. તમે પોતે

મારા તરફથી જઇને સમજાવો. અગર માની જાય તો ઠીક નહીં તો ફરી બીજા ઉપાય લેવામાં આવશે."

જો કે અબુલફઝલની સલીમ પાસે જવાની લગારે મરજી નહોતી છતાં અકબરના હુકમને માન આપી પોતે સલીમની પાસે ગયો. સલીમ રાતના નીશાથી અત્યારે બેચેન બનીને બેઠો હતો; જ્યારે અબુલફઝલના આવવાની નોકરે ખબર આપી ત્યારે સલીમે મીરઝા મેહમુદને કહ્યું.

" મને અબુલફઝલ પ્રત્યે સખત ધિક્કાર છે."

" બેશક હોવોજ જોઇએ " મીરઝામેહમુદે હાંમાં હાં મેળવતાં પાનસેરી હલાવી " કેમકે તે એવોજ માણસ છે."

" જ્યારે જુઓ ત્યારે શીખામણોજ આપે છે, અને નકામી વાતો કહી માથું ફેરવે છે. પરંતુ એ નથી જાણતો કે

જો દિલ કિમારખાને મેં બુતસે લગા ચુકે
વો કાઅબતેન છોડ કે કાઅબે કો જા ચુકે "

" હા છે તો એવોજ, પણ આપણું શું લેશે, આવ્યો છે તો નકામી બકબક કરીને ચાલ્યો જશે."

" પણ મારો તો એવો ઇરાદો છે કે આજે તેની ધુલ ઝાટકી નાખું કે ફરી કાંઇ બોલેજ નહીં."

" નહીં, ખબરદાર આમ કરતા નહીં, કેમકે અબુલ ફઝલ પાદશાહ સલામતનો ખાસ દોસ્ત અને રાજ્યનો વડો વઝીર છે, માટે એવા મોહટી લાગવગ ધરાવનારાને દુશમન ન બનાવવો જોઇએ, જે માણસ મધ આપવાથી મરતો હોય તેને ઝેર આપવાની શી જરૂર છે ! ! માટે એવી રીતે વાતચીત કરો કે સાંપ મરી જાય અને લાકડી ન ટુટે."

" ઠીક, તારા કહયા પ્રમાણે કરીશ " સલીમે આટલું કહી અબુલફઝલને અંદર આવવાનો હુકમ આપ્યો, એટલે નોકર બહાર જઇને અબુલફઝલને અંદર તેડી લાવ્યો.

અબુલફઝલે અંદર આવતાંજ શાહઝાદાને નમી 'અસ્સલામો અલયકુમ' કહયું, જેના જવાબમાં સલીમે "વઅલયક મોસ્સલામ અય દસ્તુરે મોઅઝઝમ અને વઝીરે આઝમ પધારો' કહી પોતાની પાસેની ખુરશી ઉપર બેસાડયો. અબુલફઝલે બેઠક લીધી એટલે મીરઝા મેહમુદે નમીને સલામ કરી. અબુલઝલે હસતા ચહેરે કહયું,

" આહા ! મીરઝાજી સારા તો છોને? ઘણા દીવસ પછી જોવામાં આવ્યા !'

' જીહા ! હુઝુરના જાનમાલને.દોઆ કરૂં છું ' તે પછી સલીમે અબુલફઝલની મીઝાજ પુરસી કર્યા બાદ કહયું,

" વો આયે ઘર મેં હમારે ખુદાકી કુદરત હૈ
કભી હમ ઉનકો કભી અપને ઘરકો દેખતે હૈં '

અબુલફઝલે આ સાંભળી લગાર ગરદન નમાવી આભાર માન્યો અને તે બાદ કહયું,

" સાહેબઆલમ ! મારે અત્યારે આપને ખાનગીમાં કાંઇક અરઝ કરવી છે.'

સલીમે અબુલફઝલની વાત ઉપર ધ્યાન ન આપતાં બેચાર બગાસાં ખાઇ મીરઝા મેહમુદને કહયું,

" મીરઝા ! લગાર ગલાસ અને બાટલી લાવ, કે એક બે પેગ ઉડાવું. '

અબુલફઝલે સલીમને ફરી કહયું,

" મને અત્યારે નામદાર જહાંપનાહ બાદશાહ સલામતે આપની પાસે મોકલ્યો છે. '

આ વાત ઉપર પણ સલીમે ધ્યાન ન આપતાં મીરઝા મેહમુદને કહયું,

" મીરઝા, સાંભળે છે કે નહીં ? લાવ લાવ, જરા એક બે ગલાસ ઉડાવી સુસ્તીને દુર કરૂં.'

"સરદાર" અબુલફઝલે સલીમના પગ આગળ ઉભા રહી કહ્યું, "મારા માટે શો હુકમ ?"

"હુકમ ! !" સલીમ બોલ્યો, "જે કાંઇ કહેવું હોય તે વગર અચકાયે કહો, મીરઝાથી કોઇ વાતનો પરદો નથી."

"નામદાર જહાંપનાહ ! બાદશાહ સલામતને" અબુલફઝલે અચકાતાં અચકાતાં કહ્યું, "એવી ખબર મળી છે કે–

"સલીમ મેહરૂન્નીસા ઉપર આશક થયો છે." સલીમ વચમાં બોલી ઉઠયો.

"હુઝુર તો જાણે એમની વાત ન જાણતા હોય ! !"

"બેશક, હું તે મનહર મુર્તી ઉપર આશક થયો છું અને વઝીર સાહેબ, મને માફ કરજો કે હું તે પરી પેકરનો શયદા બન્યો છું: અને સાફ સાફ કહું છું કે, તે સુંદરી વિના મારી જીંદગી, જીંદગી નહીં, પણ મોતથી વધારે બદતર છે."

"પણ હુઝુર, આ વાત આપ જેવા શાહઝાદાને લાયક નથી."

"ગમે તે હોય, પણ હું તો તેનો ઇસ્કનો ગુલામ બની ચુકયો છું; તેથી આપનું સમજાવવું ફોગટ છે.

નાસિહા તશરીફ લાયે દીદઓ દિલ ફર્શે રાહ
પર કોઇ ઇતના તો સમઝાદે કે સમઝાઇંગે કયા ?"

"હું આપ જેવા લાયક સમજદારને સમજાવવા માટે આવ્યો નથી, કેમકે આપ પોતે સારી પેઠે સમજદાર છો તેથી હું તો માત્ર મારા માલેક અને પાદશાહ સલામતનો હુકમ બજાવવા માટે હાજર થયો છું."

"તો ઠીક, ત્યારે જવાબ પણ સાંભળો,
વો નિશા હમકો નહીં જીસકો ઉતારે તુર્શી
હગનશીં આયે તો આયે કીસે સમઝાને કો"

શાહજાદાની વાતને ટેકો આપતાં મીરઝા મેહમુદ પણ બોલ્યો.

" નાસિહા પેહલે તો કુછ તજરૂબા ઝાતી કરલો
નાસિહા બનના તો આસાન હે સમઝાને કો "

'બેશક, ઠીક છે' અબુલફઝલે કહ્યું 'પણ રઇયતની વહુ દીકરીઓને પોતાની દીકરીઓ પેઠે સમજવી એ બાદશાહનો ખાસ ધર્મ છે, માટે આપે આવા વિચારને મનમાંથી કાઢી નાંખવો જોઇએ. જો કદાચ બાદશાહો આ વાજબ વિચારોને મનમાં જગા આપશે તો ફરી કયામત બહુજ જલદી આવી જશે.'

" વઝીરે આઝમ આપનું ફરમાવવું બજા છે, પણ" મીરઝા મેહમુદે કહ્યું 'રઇયતનો માલેક બાદશાહ છે તેથી મીરઝા ગ્યાસ જેવાએ તો મોહટી મગરૂરી લેવી ઘટે છે કે તેમની દીકરી આવા એક જલીલુલકદર શાહઝાદાનું મન હરણ કરવામાં ફતેહમંદ થઇ.'

'વઝીર સાહેબ' સલીમ બોલ્યો 'અસલ વાત આ છે કે, હું મેહરુન્નીસાના નયનબાણનો ઘાયલ બની ચુક્યો છું અને તેણીના ઇશકે મારા તન બદનને પોતાના કાબુમાં કરી લીધો છે, તેથી હવે હું મારા વિચારને બદલી નાખું તે એક મોહટી મુસ્કેલીની અને ન થઇ શકે એવી વાત છે માટે આપ નામદાર, જહાંપનાહની સેવામાં અરજ કરો કે તેઓ મને મારા હાલ ઉપર મુકી દે, અને જો બની શકે તો મદદ કરે, નહીતો કાંઇ જરૂર નથી.

મેરે દિલકી તપિશકો તો ગોર કરો મેરે વાસ્તે ફિક્ર ન ઓર કરો
કોઇ યારસે મિલનેકા તોર કરો મેરે દર્દકી ઓર દવાહી નહી'

" મેહરુન્નીસા હજુ સુધી કુંવારી છે તેથી શાહઝાદા સાહેબની સાથે નિકાહ થઇ જાય તો શી હરકત છે ?' મીરઝા મેહમુદે અબુલફઝલને કહ્યું.

" પણ પાદશાહ સલામત આ વાતને પસંદ કરતા નથી " અબુલફઝલે જવાબ આપ્યો.

" જાણ્યામાં પાદશાહ સલામતે અને આપે તે જન્નતની હુરને જોઇ નથી " સલીમ બોલ્યો. 'મારા ધારવામાં લાખ શાહઝાદીઓ અને કરોડો બાદશાહઝાદીઓને કુરબાન કરી દેવામાં આવે તોપણ મહેરૂન્નીસાની બરાબરી કરી શકે એવી એકપણ નહીં નીકળે.

આફાકહા ગર દીદાઅમ મેહેરે બુતાં દુઝદીદા અમ
બિસયાર ખુબાં દીદાઅમ લેકિન તુ ચીઝે દીગરી '

" એ વાત ખરી, પણ એક છોકરીના માટે આપે આવાં ચેડાં કાઢવાં ન જોઇએ " અબુલફઝલે કહ્યું.

' મારે તમારી નસીહતની , જરૂર નથી સલીમ લગાર બગડીને બોલ્યો ' શું તમે નથી સાંભળ્યું.

નસીહત સયકલે ઝનગાર ઇશ્ક અસ્ત.'

' બાળકોએ માબાપની મરજી રાખવી જોઇએ, માટે જહાંપનાહ, આપની આ ચાલ ઉપર સખત નારાઝ છે તેથી હુઝુરે આવી વાતોથી દુર રહેવું જોઇએ '

' મેહરૂન્નીસા વિના આખી જહાન મને અંધકાર ભાસે છે. તેથી જહાંપનાહ રાઝી રહે કે નારાઝ રહે તેની મને લગારે પરવા નથી.'

' હુઝુર, બાળકોની પેઠે વાતો ન કરો.'

'નહીં,' વઝીર સાહેબ સલીમે કહ્યું. ' હું બાળકોની પેઠે વાતો નથી કરતો, પરંતુ આપની વાતો એવી હોય છે કે જાણે કોઇ સાઠીને બુદ્ધી નાઠી વાલો ન હોય ! ! '

' હુઝુર ' અબુલફઝલે નરમ પડતાં કહ્યું ' મારા ઉપર ગુસ્સે ન થવું જોઇએ, મને તો જહાંપનાહે જેવો હુકમ આપ્યો હતો તેવો અમલ કર્યો.'

'ફરી તમે અમલ કર્યો કે નહીં ?' સલીમ ગરમ થઇને બોલ્યો.

'તે તો મેં હુઝુરના કાન સુધી પોંહચાડી દીધો પણ' અબુલફઝલે લગાર ખોંખારતાં એક મીનીટ થોભીને કહ્યું. 'જહાંપનાહે ફરમાવ્યું હતું કે, જો સલીમ મારી મરજીને આધિન નહિ થાય તો મારે આગળ પગલાં ભરવાં પડશે અને તેનું પરિણામ સારૂં નહીં આવે.'

'બસ એમજ' 'સલીમ હસીને બોલ્યો જાણ્યામાં મને પાટવી કુંવરની પદવીમાંથી ઉતારી પાડવાની બીક બતાવતા હશે, પણ મને તો તેની પણ પરવા નથી. કેમકે

કબ્ર કો થોડી ઝમીં મિલ જાય કુએ યાર મેં
માંગતે અય આસમાં તુઝસે નહીં જાંગીર હમ'

'આપ આટલી હદ સુધી ઇશ્કમાં બેચેન બની રહ્યા હો તો ફરી લાચારી છે, પણ હું જહાંપનાહને શો જવાબ આપું ?'

'જે, મેં કહ્યું છે.'

'પણ હુઝુર, લગાર વિચાર કરી લ્યો તો સારૂં.'

'મેં વિચાર કરીનેજ જવાબ આપ્યો છે.'

'એમ કે ?'

'હા હા એમ.'

'તો ફરી હું રજા લઉં ?'

'હા પધારો ખુદા હાફિઝ.'

અબુલફઝલ શાહઝાદાને કુરનસ કરી બહાર ગયો એટલે સલીમે મીરઝા મેહમુદને કહ્યું.

'ચાલો સારૂં થયું કે આ બલા જલદીમાંજ પતી ગઇ.'

'પણ મને આના ઢંગ કાંઇક જુદાજ જણાય છે.' મીરઝા મેહમુદે કહ્યું 'જહાંપનાહને જઇ એકની દસ દસ વાતો કરશે માટે આપણે હુશીયાર રહેવું જોઇએ.'

'અરે ઝખ મારે છે, એવા હજારો બસ્તા ફરે તેની પરવાજ કોણ કરે છે.' સલીમ બોલ્યો 'મીરઝા! એની વાતને નાંખ ચુલામાં અને સંભળાવ મારા મેહબુબને મેળવવાનો શો બંદોબસ્ત કર્યો ?'

'મને એ વિષે ભારે ચિંતા છે તેથી મેં પેલી ફહીગન કુટણીને બોલાવી છે, તે ઘણું કરીને હમણા આવશે.' મીરઝા મેહમુદે કહયું 'આપને ફહીમનના ચરિત્રોની ખબર નહીં હોય પણ હું તો તેને સારી પેઠે પીછાણું છું. શયતાનને પણ શાગીર્દ બનાવવો હોય તો તે એક ઘડીમાં બનાવી લે.'

'ઠીક છે જોઇશું, પણ મીરઝા, જહાંપનાહને આ વાતની ખબર પડી તે સારૂં તો ન થયું.'

'તેમાં હું શું કરૂં, એ બધા શરાબ ખાના ખરાબના પ્રતાપ છે. આપને કોઇ સમઝાવે તો આપ માનો છો કયાં? જ્યારે જુઓ ત્યારે એજ વાત, અને ફરી બેચાર ગલાસ ઉડાયા કે થઇજ ચુકયું. ખરૂં છે કેઃ—

મય કે બદનામ કુનદ એહલે ખિરદરા ગલતસ્ત
બલકે મય મી શવદ અઝ સોહબતે નાદાં બદનામ'

'મીરઝા ખરી વાત છે, શરાબ એવીજ ખરાબ વસ્તુ છે. માટે લે આજથી તવબા કરૂં છું.'

'જનાબ એ ખરૂં, પણ આપ જાણો છો? શરાબની બુરાઇ ન કરવી જોઇએ; કેમકે,

કોહના હરચંદ શવદ બીશતરસ્ત મય ખ્વાહંદ
દુખતરે તાક અજબ બખ્ત જવાની દારદ'

'લે, મુકીદે હવે આ વાતને, અને કાંઇક મહેરૂન-નીસાની વાતો કર.'

'ઠીક, ત્યારે આપ ફરમાવો.'

'ખરેખર મહેરૂન્નીસા જેવી ફિરસ્તાઓનું ભાન ભુલાવનારી બાળા મેં તો આજ સુધી કયાંએ જોઈ નથી. જાણ્યામાં પાકપરવરદિગારે ફુરસદના વખતે બનાવી હશે.'

'બેશક! છેતો એવીજ; પણ હવે આપણા ફંદામાંથી કયાં જાય છે.'

'પણ મીરઝા, મારો તો નિકાહ કરવાનો વિચાર છે.'

'એ વાત આપણને તો પસંદ નથી' મીરઝા મેહમુદે કહયું 'કેમકે ખુદાતઆલાએ આ દુન્યામાં એકથી એક વધુ સુંદર અને રૂપાળી પેદા કરી છે, તેથી કોને કોને પસંદ કરશો? માટે નિકાહ વિકાહને માંડી વાળો અને આપણા કામથી કામ રાખો.'

'એ તારૂં કહેવું તદન ગેરવ્યાજબી છે, કેમકે મહેરૂન્નીસાથી રંગ રૂપમાં કોઈ પણ ચઢીઆતી હોય એમ હું સમજતોજ નથી; અને મેં તો જ્યારથી એ જન્નતની હુરને જોઇ છે ત્યારથી પાકો વિચાર કરી લીધો છે કે,

'હુર પર આંખ ન ડાલે કભી શયદા તેરા
સબસે બેગાના હે અય દોસ્ત શનાસા તેરા.'

'ખુદા ખેર કરે' મીરઝા મેહમુદ અજબ થતાં બોલ્યો 'આજે આપને થયું છે શું? કે આવી કોઇ દીવસ નહીં કરેલી વાતો કહી રહયા છો.'

'મીરઝા, હું જે કાંઇ કહુંછું તે કરીને દેખાડીશ. હવે હું પેહલાંના જેવો સલીમ નથી, કે જેને બધા લોકો વ્યભીચારી સલીમ કહેતા હતા. પણ હવે તો હું મહેરૂન્નીસાનો સાચો આશક સલીમ છું, જો તેણી મને મળી ગઇ તો તો ઠીક, નહીતો યાદ રાખો કે બાદશાહ ઇબ્રાહીમ અધમની પેઠે રાજપાટ તજી દઇ જંગલ બયાબાનમાં મહેરૂન્નીસાના પ્યારા નામની માળા જપતો નીકળી જઇશ.'

" ત્યારે તો ખરેખર મજનુ બની જશો."

" ખરે મજનુ તો શું પણ

મેં વો મજનુ હું કે મજનુ ભી હમેશા ખત મેં

કિબ્લએ કાબા લિખા કરતા હે ઘલકાબ મુજે. '

' અરર ! આટલું બધું !!! એક મેહરૂન્નીસા માટે મજનુના પણ દાદા બની ગયા,'

" મીરઝા ! અત્યારે હાંસીની વાત મુકી દે, અને બનાવ કે તેં શું કર્યું ? પ્રથમ કોઇ એવી તરકીબ થવી જોઇએ કે મહેરૂન્નીસાથી નિકાહ થઇ જાય."

' પહેલાં તો તેણીને ફહીમન કુટણીની મારફતે અહીં બોલાવા દો, ફરી જે કાંઇ થવાનું હશે તે થઇ રહેશે.'

' નહીં, મહેરૂન્નીસા કુટણીની મારફતે અહીં આવે તે મને પસંદ નથી. કેમકે મારે તો તેણીને મારી મલેકા બનાવવી છે, તેથી આ વાતથી તેની આબરૂ હલકી પડેછે; માટે કોઇ બીજી હીકમત બતાવ.'

" બીજી શું બતાવું ? "

' આપણે એમ કરીએ તો કેવું ? ' સલીમ લગાર વિચાર કરીને બોલ્યો " પહેલાં એના માબાપની મરજી પુછીએ અને જો તેઓ રાજી હોય તો ફરી આ બધી ખટપટ કરવી નકામી છે."

' હા છે તો ઠીક પણ મીરઝા ગયાસ બાદશાહ સલામતની મરજી વિના એક ડગલું પણ નહીં ભરે.'

" ત્યારે ફરી કરવું શું ? "

" જોઇએ છીએ, હમણાથીજ બધા વિચારો નકામા છે. હાલ તો ઉંટડો કઇ તડ બેસે છે તે જોવાનું છે."

બાબ ચોથો.

અયશો શીરઝ દરો દીવાર પીદીદસ્ત પીદીદ
લવ હશુલ્લાહ ચઝીં દોરે હુમાયું આસાર

"જહાંપનાહ, હવે જલદીથી કાંઇ બંદોબસ્ત થવો જોઇએ."

શહેનશાહ અકબરના ખાનગી દીવાનખાનામાં તેના વડા વજીર અને માનીતા મિત્ર અબુલફઝલે સલીમની મુલાકાતનું વર્ણન કરી ઉપલું વાક્ય કહયું. જે સાંભળી ઘણાજ ગુસ્સાના આવેશમાં અકબર બોલ્યો.

" બેશક ! બહુજ જલદી બંદોબસ્ત કરવો જોઇએ. નહીં તો સખત બદનામી થશે. ખરેખર હઝરત સાઅદી સાહેબે નાલાયક અવલાદ માટે ખરૂં કહયું છે.

ઝનાને બારદાર અય મર્દે હુશીયાર
અગર વકતે વિલાદત માર ઝાયન્દ
ચઝાં બેહતર બ નઝદીકે ખીરદમંદ
કે ફરઝનદાને ના હમવાર ઝાયન્દ „

" જહાંપનાહ ! શાહઝાદા સાહેબ તો હાથ પગ ધોઇને તેની પાછળ લાગ્યા છે, અને કહે છે કે, આ તરફની દુન્યા પેલી તરફ થઇ જાય તો પણ હું મહેરૂન્નીસાનો પીછો નહીં મુકું." અબુલફઝલે અકબરના ગુસ્સાની અગ્નિમાં તેલ હોમ્યું.

" અરે તે નહીં મુકે, પણ અમે મુકાવ્યા વિના કયાં રહેનાર છીએ " અકબરે ગઝબનાક લેહજામાં કહી નોકરને પોકાર્યો " અરે કોઇ હાઝર છે કે ! ! !"

" જી નામદાર જહાંપનાહ" દરવાન હાથ જોડીને બોલ્યો " જાવ અત્યારેને અત્યારે મીરઝા ગયાસને બોલાવી અમારા ખાનગી દીવાનખાનામાં હાજર કરો. "

" જી બહુ સારૂં નામદાર "

તરતજ દરવાન મીરઝા ગયાસને બોલાવવા દોડયો અને જોત જોતાંમાં મીરઝા ગયાસને ખાનગી દીવાનખાનામાં બોલાવી હાજર કર્યો. મીરઝા ગયાસ શાહી મુજરો અદા કરી અકબરની પાસે જઇ ગરદન ઝુકાવી ઉભો રહયો. એટલે શહેનશાહ અકબરે કહયું.

" મીરઝા ગયાસ ! આજે તમને એક જરૂરી કામમાં સલાહ લેવા માટે બોલાવ્યા છે."

" જહાંપનાહ હું સમજી ગયો, જે કામના માટે સલાહ લેવા માટે બોલાવ્યો છે તેની મને આગાહી થઇ છે." મીરઝા ગયાસ રડી પડતાં બોલ્યો ' હુઝુર ખુદા તઆલા કોઇને દીકરીનો બાપ ન બનાવે, આ દીકરીઓ બાપના દુઃખ અને રંજના ગંજની પેઠે છે. તેમાં પણ ખાસ કરી મહેરૂન્નીસા જેવી બદનસીબ છોકરી તો દુશમનને ત્યાં પણ ન જન્મે. આજે અને તેના પ્રતાપે કેટલી બધી બદનામીના ખાડામાં પડવું પડયું છે તે મારૂંજ મન જાણે છે, અને જહાપનાહથી પણ અજાણ નથી. આ છોકરી તો અસલથીજ પીડા આપનારી થઇ છે. જયારે આ છોકરી તેની માના ગર્ભ સ્થાનમાં આવી ત્યારે આપના ગુલામને ગરીબીના સબબે દરબદર ભટકવુ પડયું. જે જગ્યાએ એનો જન્મ થયો તે એક એવી ભયંકર જગ્યા હતી કે જયાં દીવસે પણ દીલેર માણસોના દીલ હાલી જતા હતા. તથા અનાજ અને પાણીનો કાસો સુધી પત્તો નહોતો. આખી રાત બેચેની અને મુસીબતમાં પસાર થઇ સવારમાં પોતાની ગરીબી અને તુટેલી હાલતનો વિચાર કરી તથા દીકરીના પરિણામને ધ્યાનમાં લાવી એને જંગલમાંજ ખુદાને હવાલે તરછોડી દીધી. જો કે એની માની મમતા અને માયા

દીકરી જાતને આમ નિરાધાર હાલતમાં તરછોડી મુકવા માટે રોકી રહી હતી તો પણ કલેજા ઉપર પથ્થર મુકી પોતાના જીગરના કટકાને ભોંય ઉપર મુકી દીધો અને રડતી રડતી મારી સાથે થઇ ગઇ. પણ આ છોકરીના હાથથી મારી આબરૂ ધુળમાં મળવાની હોવાથી પાછળ એક કાફલો આવતો હતો. તે કાફલાના સોદાગરે દયા ખાઇને આ છોકરીને પોતાના કબજે કરી લીધી, અને તેણીની પરવરીશ કરી આટલી મોહટી ઉંમરે પુગાડી પણ જોઇએ હજુ શુંશું વેઠવું પડે છે "

'મીરઝા ગયાસ ! ખરેખર હું તમારી આગળ ઘણોજ શરમીંદો છું કેમકે સલીમથી એવીજ નાલાયકી થઇ ગઇછે' અકબરે કહ્યું

'હશે જે થવાનું હતું તે થઇ ગયું ' અબુલ ફઝલે મતલબની વાત કહી 'પણ હવે જલદીથી મહેરૂન્નીસાના લગ્નની તૈયારી કરી દો કે શાહઝાદા સાહેબ મહેરૂન્નીસાનું નામ મુકી દે,'

"હા બેશક મારી પણ એજ ઇચ્છા છે" અકબર બોલ્યો.

"જેવી આપની ઇચ્છા તેવીજ મારી પણ ઇચ્છા વળી

દરકારે ખેર હાજતે હેચ ઇસ્ત ખારો નીસ્ત "

'જો મારી ઇચ્છાને આધીન હોવ તો હું કહું છું કે અલીકુલીખાન જેવો લાયક અને બહાદુર તથા દેખાવડો જમાઇ તમોને મળવો મુશકેલ છે. વળી તમારો જમાઇ બનાવી હું તેને એક સારા હોદ્દા ઉપર નીમનાર છું માટે કહો શો વિચાર છે ? '

" જેવી હુઝુરની મરજી. "

"પણ જહાંપનાહ જેમ બને તેમ જલદી લગ્ન કરી દેવા જોઇએ કેમકે શાહઝાદા સાહેબ મહેરૂન્નીસાના ઇશ્કમાં બહુજ

બેચેન બની રહયા છે તેથી મોહલત મળતાં કાંઇ ઉંધુંચતું ન કરી બેસે " અબુલ્લ ફઝલે કહ્યું.

"લગ્ન જલદી કરવું શુ ? હું તો હુકમ આપું છું કે આમ ઘડી માત્ર એક બે કલાકમાંજ કરી નાંખો." અકબર બોલ્યો " અને લગ્નની મીજલસમાં માબદોલત પોતે બધા દરબારી અને રાજ્યના વડા અમલદારોની સાથે ભાગ લેશે."

" બેશક આપના જેવા શહેનશાહથી એવીજ આશા છે" અબુલફઝલ બોલ્યો. "કહો મીરઝાસાહેબ શી મરજી છે ?"

" મારી એજ મરજી કે જેમાં જહાંપનાહ રાજી હોય"

' ઠીક ત્યારે જાવ લગ્નની તૈયારી કરો. ' અકબરે અબુલફઝલને કહ્યું. અને શેખજી તમે હાલને હાલ પરવાનો લખીને મોકલો કે અમે અલીકુલીખાનને ઢાકાનો સુબેદાર નીમ્યો. "

" બહુ સારૂં જહાંપનાહ "

માત્ર શહેનશાહ અકબરના હુકમનીજ વાર હતી. જોત જોતામાં આ વાત આખા શહેરમાં ફેલાઇ અને બાદશાહ સલામત પોતે આ લગ્નમાં ભાગ લેનારા છે. એ વાત જાણી શહેરના બધા આગેવાનોએ વરઘોડામાં જવાની તૈયારીઓ કરી અને દુકાનદારો તથા બજાર વાલાઓએ પોત પોતાની દુકાનો શણગારવી શરૂ કરી વળી પ્રજા વર્ગે બાદશાહ અને ખાનખાનાને રાજી કરવા પોત પોતાના મકાનો શણગારવા માંડયાં, શાયરો અને કવીઓએ કસીદા તથા કવીતાઓ લખી મુબારક બાદી આપી અને શહેરની આગેવાન તવાયફો તથા ગવઇઆઓએ પોત પોતાના જોહરો બતાવવા હાજરી આપી, ટુંકમાં એટલુંજ કે માત્ર થોડાજ વખતમાં વરઘોડો ચઢયો અને તેમાં અલીકુલીખાનના માથા ઉપર બાદશાહ સલામતે પોતાના હાથે સેહરો બાંધ્યો,

અને સલામીના બદલામાં બર્દવાનનો ઇલાકો જાગીરમાં બક્ષીસ આપ્યો સેહરો બાંધતાંજ તવાયફોએ નીચલો સેહરો સુરીલા અને મીઠા રાગમાં ગાવો શરૂ કર્યો—

જવહરી લાયા ઇશ્વર લાઇ હે માલન સેહરા
માયએ કાને ગોહર હાસિલે ગુલશન સેહરા
મરદુમે દીદા કો ભી તાએ નઝારા ન રહી
દેખે મિઝગાં કી ન કયોં ડાલકે આલમન સેહરા
ઇસ રસાઇસે બઢી ઉમ્ર ગુનો ગોહર કી
આ ગયા હે જો તેરે તા સરે દામન સેહરા
હર લડી ગવહરો યાકુત ઝમુર્રદકી ગુંધી
ચશ્મે બદદુર જવાહિર કા હે માઅદન સેહરા
શજરે તુર કે કયા ફુલ ગુંથે હેં ઇસમે
હમને દેખા નહીં ઇસ તરહકા રોશન સેહરા
સબને સમઝા કે યે ચલતા હે ઝમીં પર ખુરશીદ
રૂખે નવશા સે જો સરકા સરે તવસન સેહરા
હુર કો ભી યે તમન્ના હે કે માલન બનતી
ઇસ મેં યે શર્ત હે ગુંથેગી સોહાગન સેહરા
ભર દીયે દાગને ગુલહાએ મઝામીં ઇસમેં
કયા અજબ ગાય અગર બુલબુલે ગુલશન સેહરા

સેહરો સમાપ્ત થતાં નિકાહની બધી રસ્મો અદા કરવામાં આવી, નિકાહનું કામ પુરૂં થતાં અલીકુલીખાનને શાહી ફરમાન મલ્યું કે તેણે નિકાહ બાદ માત્ર ચોવીસ કલાકમાંજ ઢાકા તરફ વિદાય થઇ જવું તેથી અલીકુલીખાને માત્ર થોડીજ વારમાં મેહરૂન્નીસાની સાથે કુચ કરી દીધી.

બાબ પાંચમો.

જીસ્ને હમારે યાર કો હમસે જુદા કિયા
વો ભી મુરાદ અપની ન પાયે ખુદા કરે

" કાં પેલી કહીમન અત્યાર સુધી ન આવી ? "

'હા !' મીરઝા મેહમુદે સલીમના સવાલનો જવાબ આપતાં કહ્યું 'તેણીએ કાલનો વાયદો કર્યો હતો છતાં કેમ ન આવી '

' પણ મીરઝા ! આજે મારી ડાબી આંખ ફરકે છે તેથી કંઇને કંઇ સદમાની વાત સાંભળવી પડશે. '

' આપને તો વ્હેમ છે વ્હેમ ! આશક શું થયા કે જાણે પુરા વ્હેમી આળસુ અને દિવાના બની ગયા ' મીરઝા મેહમુદે કહયું.

'લગાર ઉઠો લુગડાં પેહરીને બહાર ચાલો. બગીચાની હવા ખાવાથી તબીયત ઠીક થઇ જશે. "

' નહિ ' સલીમ બોલ્યો.

યે ઉમ્ર સેં કેહદે કોઇ ખુદારા કે તેરા આશિક અજાબમે હે
તુમેં તો ગફલત પે નાઝ ઇતના અજલ ભી શાયદકે ખ્વાબમેં હે

ફરવા હરવાનું નામ ન લે, ખુદાના વાસ્તે મહેરૂન્નીસાથી મળવાનો ઝટપટ બદોબસ્ત કર. '

' જરા ધીરજ ધરો ધીરજ ધરો ધીમે સસ્તે જે કામ થાય છે તે બહુજ મજબુત હોય છે અને કહેવત પણ છે ' ઉતાવળા સો બાવરા ધીરાસો ગંભીર. '

'મારે તારી કહેવત સાંભળવી નથી. ધીરજ કોનું નામ છે તે હું જાણતો નથી.

હર ઘડી કેહતે હો સાહબ સબ્ર કર
બંદા આશક હે વ યા અઇયુબ હે '

'ત્યારે ચાલો ફરો વેષ બદલી લ્યો આપને આપની પ્રેમદાના મકાન ઉપર લઇ જાઉં.'

'વાહ ઉસ્તાદ' સલીમ ખુશીથી પોકારી ઉઠયો 'બહુ દુરની વાત સોચી છે. આપણે બંને સ્ત્રીના લીબાસમાં જઇશું તો કોઇ ઓળખી શકશે નહીં.'

'હા તેટલાજ માટે તો મારીક મરીને બૈયર બનશું પણ આજે તો બહુજ મોડું થઇ ગયું છે માટે કાલે સાંજના વખતેજ જઇશું અને તેટલા અરસામાં સ્ત્રીઓના લિબાસનો પણ બંદોબસ્ત કરી રાખીશ.'

'પણ ચાલીશું જરૂર.'

'હા, હા, જરૂર.'

'હાય' સલીમે દીવીના સામું જોઇને કહ્યું.

'શબે હિજરાં મેરી તાલિમ ગહે સોઝ હુઇ
શોઅલએ શમ્અ યે કેહતા હે કે ઉસ્તાદ આયા'

'સાહેબ આલમ ! આટલી બધી બેકરારી શા કામની?'

'મીરઝા મારી બે કરારીનું શું પુછે છે.

અપને જલને પે તુઝે ઇતના હે કયા નાઝ અય શમ્અ
તુઝસે કયા બઢ કે મેરી આહ શરર બાર નહીં'

વળી આજે નિંદ્રા પણ વેરી બની ગઇ છે. હાય !!!'

'સાહેબ આલમ ! નિંદ્રા કયાંથી આવે ? કેમકે

જીસકા દિલ દિલબર મેં હો ફિર ઉસકો કબ આતી હે નીંદ
કરવટેં લેતે હી લેતે સાફ ઉડ જાતી હે નીંદ'

'એ વાત તદન ખરી છે, પણ

કિસીકી શબે વસ્લ સોતે કટે હે
કિસીકી શબે હિજ્ર રોતે કટે હે
હમારી યે શબ કયસી શબહે ઇલાહી
ન રોતે કટે હે ન સોતે કટે હે

ઇશ્કમાં ઉંઘ આવતી નથી. આખી રાત પાસા ફેરવવામાંજ પસાર થાય છે એ વાત ખરી છે પરંતુ સાહેબ આલમ ! થોડીવાર પ્યારના વીચારોને દિલમાંથી દુર કરો તો હમણાંજ નિંદ્રાવશ થઇ જશો.

મીરઝાની સલાહથી સલીમે નિદ્રા આવવા માટે બહુ કોશીશો કરી પણ તે બંધી વ્યર્થ ગઇ આખરે છેક સવારના ચાર સાડાચાર વાગે લગાર આંખ લાગી તો સલીમે સ્વપનામાં જોયું કે 'તે એક ભયંકર જંગલમાં ઉભો છે ચારે બાજુએ નજર ફેંકના માટીના મોહટા મોહટા ઢગલા અને વેરાન સુનસાન મેદાન સિવાય કાંઇ પણ નજરે પડતું નથી એટલે તે ઘણોજ ઘભરાયો અને જ્યારે કોઇ પણ માણસ નજરે ન પડયો તો લાચારીએ એક બાજુએ ચાલી નીકળ્યો. તે થોડીજ દુર ચાલ્યો હશે કે એક તલાવ નજરે પડ્યું. અને જ્યારે તેણે તલાવની નજીકમાં જઇને જોયું તો તલાવમાં પાણીની જગ્યાએ લોહી ભરેલું હતું. અને માછલાંના બદલામાં માણસોનાં માથાં તરી રહયાં હતાં. એ માથાંઓમાં એક માથું અબુલફઝલનું બીજું તેના દુધભાઇ કુતબુદીનનું ત્રીજું અલીકુલીખાનનું અને ચોથું મીરઝા મેહમુદનું હતું. સલીમ આ માથાંઓને અજાયબીની સાથે જોઇ રહયો હતો કે એટલામાં આકાશ ઉપર હવામાં અધર લટકતો તખત નજરે પડયો અને તે તખત ઉપર મેહરૂન્નીસાને બેઠેલી જોઇ આ જોતાંજ સલીમે હાથના ઇશારાથી મહેરૂન્નીસાનું ધ્યાન પોતા તરફ ખેંચવાની કોશીશ કરી અને ફરી બુમો પાડતાં કહ્યું, 'ઓ બેવફા ! તું સુખ ચેન અને મોજ મજામાં જીંદગી ગુજારે છે અને હું તારા પ્યારમાં વનવગડામાં ભટકું છું

ઇસ તરફ બી તુઝે લાઝિમ હે નિઆહે ગાહે
દમ બદમ લેહઝા બ લેહઝા નહીં ગાહે ગાહે'

આ સાંભળી મેહરૂન્નીસાએ તખત ઉપર બેઠાંજ બેઠાં જવાબ આપ્યાં.

'સલીમ ખરેખર તું દિવાનો થયો છે. જો સાંભળ દરેક કાર્યના માટે વખત મુકરર થયેલો છે માટે જ્યારે તેનો વખત આવશે ત્યારે થઈ રહેશે' સલીમે આંસુઓ પાડતાં કહયું 'એ બધું સાચું છે પણ આશકમાં ધીરજ ધરવાની શકિત હોતી નથી.

કરાર દર કફે આઝાદગાં ન ગીરદ માલ
ન સબ્ર દર દિલે આશક ન આબ દર ગિરબાલ'

મેહરૂન્નીસાએ વળતો જવાબ આપ્યો 'જો તારામાં ધીર ધરવાની અને સબ્ર કરવાની શકિત ન હોય તો આ તલાવમાં કુદ અને એક ડુબકી માર, એટલે તું મારી પાસે આવી જઇશ' સલીમ આ સાંભળતાંજ ખુશીના આવેશમાં ઉત્સાહની સાથે દિવાનાઓની પેઠે આંખો બંદ કરી તલાવમાં કુદી પડયો અને એક ડુબકી મારી, પણ જ્યારે તેણે આંખો ફાડીને જોયું તો નતો તલાવ ન જંગલ અને ન તો મહેરૂન્નીસા હતી. બલકે પોતાના મહેલમાં પલંગ ઉપર હતો, એક ગુલામ પગ દબાવી ને જગાવી રહયો આ જોતાંજ સલીમ બોલ્યો.

'મેરી આંખ બંદથી જબ તલક વો નઝરમેં નુરે જમાલ થા
ખુલી આંખ તો ન રહી ખબર કે વો ખ્વાબ થા કે ખ્યાલ થા

તે બાદ સલીમે હાથ મોં ધોયું અને હજુ ટુવાલથી લુછીજ રહયો હતો કે તેનો મુસાહિબ ખાસ મીરઝા મેહમુદ આવી પહોંચ્યો જેને જોતાંજ સલીમે કહયું.

'કેમ કાલનો વાયદો યાદ છે કે?

'જી હા સારી પેઠે યાદ છે.'

'તો ફરી ચાલો ?'

'હા ચાલો' મીરઝા મેહમુદે સ્ત્રીનો લિબાસ આપતાં કહ્યું 'લ્યો આ પેહરો.'

સલીમ તરતજ અંદર ગયો અને થોડીવારમાં સ્ત્રીનો લિબાસ પેહરી છમછમ કરતો બહાર આવ્યો અને મીરઝાને કહ્યું.

'તું તારો પોશાક તો બદલી લે.'

'હું તો ઘેરથીજ બદલીને આવ્યો છું. માત્ર આ ઓવરકોટ પેહરેલો છે પણ હવે તેને ઉતારી દઉં છું' મીરઝા મેહમુદ ઓવરકોટ ઉતારી સ્ત્રીઓની પેઠે લટકાં કરી બોલ્યો 'લ્યો સાહેબ આલમ! બંદી મેહમુદા બેગમ હાજરછે.'

'જાણે નરો હીજડો' સલીમે હસતાં હસતાં કહ્યું. 'તને મેહમુદા બેગમ કોણ કહે?'

'અને આપ તો જાણે પંદર વરસની જોબનવંતી બાળા દેખાવ છો હાય સાહેબ આલમ, શું તમારા જોબનની બહાર!'

'ચાલ અત્યારે સાહેબ આલમ ન કહે' સલીમ છણકો કરીને બોલ્યો 'અત્યારે તો હું બી સલીમન છું.'

'ઠીક ત્યારે બી સલીમનબાઇ!'

'હા બહેન મેહમુદા શું કહો છો?'

'ચાલો તમને તમારા સાસરે મુકી આવું'

'વોય રાંડ કુતરી, મને સાસરે મુકી આવનાર તું કોણ?'

'હું કોણ ?' મીરઝા મેહમુદ પ્રથમની પેઠેજ લટકાથી બોલ્યો. 'તારી સાહેલી, પણ ઉભી તો રહે હમણા તારા ધણીને કહી કુતરી કેહવાની મઝા ચખાડું છું.'

'લે ચાલ, નખરા વખરાની વાતો મુકી દે.'

ઠીક, ત્યારે ચાલો હુઝુર.'

'જો ફરી હુઝુર કહ્યું ?'

'અરે હાં ભુલી, ચાલો બહેન'

ટુંકમાં એટલુંજ કે સલીમ અને મીરઝા મેહમુદ સ્ત્રીઓના વેષમાં છમછમ કરતાં તથા લટકો મટકો કરતાં મીરઝા ગયાસના મકાનની દેવડી ઉપર પહોંચ્યા. મીરઝા મેહમુદ લગાર રૂષ્ટપુષ્ટ શરીરનો હોવાથી બુરકો પહેરવાના સબબે ઘણોજ બેડોળ દેખાતો હતો પરંતુ સલીમનું શરીર પાતળું અને મોહક હોવાથી બુરકો ઓઢવાના સબબે સુંદર દેખાતો હતો, મીરઝા ગયાસની દેવડી ઉપર પોંહચી મીરઝા મેહમુદ આગળ વધીને બારણામાં પગ મુકવા ચાહતોજ હતો કે દરવાને અંદર અટકાવીને કહ્યું.

'આમ બેધડક મહેલમાં કેમ જાવ છો ?'

'કાં ભુલી ગયો કે ? મીરઝા મેહમુદે સ્ત્રીના સાદમાં કહ્યું 'દરરોજના આવનારને ભુલી જાય છે ?'

'મેં તો તમને આજેજ જોયાં છે કેમકે તે પેહલાં તમારા જેવી ભેંસ સમાન સ્ત્રી મહેલમાં આવીજ નથી.'

'કેમ લ્યા ફાટયો કે ? આબરૂદાર સ્ત્રીઓનું અપમાન કરતાં શરમ નથી આવતી ?' મીરઝા મેહમુદે દરવાનને દબાવતાં ગુસ્સાથી કહ્યું.

'અંમાજાન આપ શું કરવા નીચ માણસથી વાત કરો છો સલીમ ઝીણા સાદે બોલ્યો 'આપ અંદર તો

આલો ફરી આ મુવાની વાત છે."

"હા બેટી તું ખરૂં કહે છે"

"અરે બેટી શું ખરૂં કહે છે, હજી તો અંદર જવું બહુ દુર છે સમજ્યા સાહેબ?" દરવાન દરવાજામાં આડો ઉભો થઇને બોલ્યો. "તમારા જેવી ઢોંગી ભીખારણો માટે મહેલમાં જવાની મનાઇ છે."

"અરે મુવા પીટ! હું કાંઇ ભીખારણ નથી પણ મહેરૂન્નીસા બેગમની ઉસ્તાની છું. અને આ મારી દીકરી છે."

"પણ મેં તમને કોઇ દીવસ આવતાં જોયા નથી તો ફરી કેવી રીતે માનું કે તમે બેગમ સાહેબનાં ઉસ્તાની છો."

"અલ્યા હું દરરોજની આવનારી છું" મીરઝા મેહરૂદે લગાર ધ્રુજતા સાદે ગભરાઇને જવાબ આપ્યો. "તું જાણ્યાં આજ કાલનો આવેલો હઇશ."

"બેશક સાચું કહો છો હું આજ કાલમાંજ આવેલો છું દરવાને મુછમાં હસતાં હસતાં કહ્યું "કહો જોઇએ અત્યારે આપ કોને મળવા પધાર્યા છો?"

"કોને વળી કેમ? મારી દીકરી સમાન શાગિર્દ મહેરૂન્નીસાને બીજા કોને?"

આ સાંભળી દીવાન ખડખડ હસી પડ્યો એટલે મીરઝા મેહરૂદે આંખો કાઢી કહ્યું "લુચ્ચા, બદમાશ ઇજ્જત આબરૂ વાળી સ્ત્રીઓની મશ્કરી કરતાં શરમ નથી આવતી? મુવો દરવાન થયો છે! જોયું બેટી કેવો બારીક જમાનો આવી ગયો છે."

"હા અંમાજાન! મહેરૂન્નીસાને કહી આ મુવાને ખાસડીયું અપાવવુંજ જોઇએ."

સલીમના આ વાકયને સાંભળીને દરવાન પેટ પકડી

હસતાં હસતાં લોટપોટ થઇ ગયો અને જ્યારે મીરઝા મેહમુદે ભારે ગુસ્સાથી હસવાનો સબબ પુછ્યો તો બોલ્યો.

"મહેરૂન્નીસાને સાસરે સિધાવ્યાને આજે ત્રીજે દીવસ છે અને તમો કહો છો કે હું તેમની ઉસ્તાની છું અને મહેરૂન્નીસાને મળવા આવી છું."

"મહેરૂન્નીસા કોના સાસરે ગયાં?" મીરઝા મેહમુદે અજાયબીની સાથે સવાલ કર્યો.

"પોતાના."

"એટલે?"

"એટલે તેમનું લગ્ન થઇ ગયું અને તેઓ પોતાના સાસરે સિધાવી ગયાં" દરવાને કહ્યું. "હવે સમજ્યાં"

"પણ તેનું લગ્ન કોની સાથે થયું?" સલીમે અજાયબી અને ગભરાટમાં પુછ્યું.

"કોની સાથે એટલે?"

"એટલે તેઓ કોની સાથે પરણ્યાં."

"ખાન સાહેબની સાથે."

"કયા ખાનસાહેબ?"

"સુબેદાર સાહેબ"

"તેમનું કાંઇ નામ વામ છે કે બસ? એકલા સુબેદાર સાહેબ."

"નામ છે તો ખરૂં પણ હું ભુલી ગયો."

"જો બેટી! આ મુવો પોતાની બદમાશી મુકતોજ નથી ને?" મીરઝા મેહમુદે કહ્યું "જો આવો નોકર મારી પાસે હોત તો હું તેને ભીંતમાં ઉભોને ઉભો ચણાવી દેત."

"એટલાજ માટે ખુદાએ નોકર આપ્યો નથી ખરેખર ખુદા તઆલા મોહટો દાનારી છે."

"આ આ હમાર ચુપ થઇ જાવ તમે પણ અત્યારેશું

બકબકાટ શરૂ કરી દીધો, સલીમે મીરઝા મેહમુદને ચુપ કરી દરવાનથી પુછયું ' બાઇ દરવાન, ખાનસાહેબનું શું નામ ?'

' અલીકુલીખાન. '

'અલીકુલીખાન! ' સલીમ અજાયબી અને અફસોસીમાં ગરકાવ બનીને બોલ્યો 'મહેરૂન્નીસા સાસરે કયારે સિધાવ્યાં.'

ત્રણ દીવસ થયા.'

' હાય, અફસોસ !! '

દિલકા દિલ હી મેં રહી બાત ન હોને પાઇ

એક ભી ઉનસે મુલાકાત ન હોને પાઇ '

સલીમ આટલું બોલી બેહોશ થઇને ભોંય ઉપર પડી ગયો. આ જોઇ મીરઝા મેહમુદ સમયસુચકતા વાપરી પોકાર્યો. ' અરે દરવાન જલદી જઇને લગાર પાણીલાવ, મારી દીકરી બેહોશીની બીમારીમાં પટકાઇ પડી છે માટે દોડ દોડ' દરવાને પાણી લાવવામાં લગાર વાર કરી એટલે મીરઝા મેહમુદે દરવાનને જોરથી એક લાત મારી જેથી તે ધમ દઇને ભોંય ઉપર પડી ગયો. અને બુમો પાડી મદદ માટે બીજા માણસોને બોલાવવા લાગ્યો. દરવાનની બુમો સાંભળી બીજા નોકરો દોડી આવ્યા મીરઝા મેહમુદ સલીમની બાજુમાં ઉભો રહી સ્ત્રીઓની પેઠે તાળીઓ વગાડી તથા હાથનાં લટકાં કરી બધા નોકરોને ગાળો દઇ રહયો હતો અને સલીમના બચાવની તથા ભેદ ઉઘડી ન જાય તેટલા માટે બધી જાતની સાવચેતીની તરકીબો લડાવી રહયો હતો એટલામાં પેલા દરવાને બહુજ બુમરાણ મચાવી દીધેલી હોવાથી બીજા નોકરોની સાથે મીરઝા ગયાસ પોતે પણ બહાર નીકળી આવ્યા. આ જોઇ મીરઝા મેહમુદ સમજી ગયો કે હવે ભેદ ઉઘડી જશે અને જો શાહઝાદાના એકાદ વાળને પણ નુકસાન થયું તો ગજબજ થઇ જશે તેથી

તરતજ મીરઝા ગયાસની પાસે દોડી ગયો, અને તેમના કાનમાં કહ્યું કે, 'આ બેહોશ બનેલી બાળા, શાહજાદા સાહેબ છે મહેરૂન્નીસાના લગ્નની ખબર, સાભળી બેહોશ થઇ ગયા છે માટે ખબરદાર, શાહઝાદાના વાળને પણ નુકસાન ન પોંહચે, નહીતો ફરી ગજબજ થઇ જશે' મીરઝા ગયાસ આ બેહુદી વાત સાંભળી લાલચોળ થઇ ગયો. અને સલીમ તથા મેહમુદની આ બદમાશીનો સ્વાદ ચખાડવાની તૈયારીમાંજ હતો કે શાહનશાહની બીકથી લોહીનો ઘુંડો ગળી ચુપ થઇ ગયો અને તાબડતોબ એક પાલખી મંગાવી સલીમને મીરઝા મેહમુદની સાથે શાહી મહેલની તરફ રવાના કર્યા.

બાબ ૬ ઠો.

ખુદા કે દેન કા મુસાસે પુછીયે એહવાલ
કે આગ લેને કો જાયે પયમ્બરી મિલજાય

'હું ઇરાનથી હીંદુસ્તાનમાં આવીશ તો આવો ગોહરે બેબહા પ્રાપ્ત થશે એવી મને શી ખબર?' અલીકુલીખાન પોતાના એકાંત વાસમાં પોતાની પરણેતર મહેરૂન્નીસાનો હાથ પોતાના ઓષ્ટ આગળ લાવી બોલ્યો 'બેશક હું બહુજ બુલંદ નસીબાનો છું ખુદા તાલાએ મારા જેવા અદના ઇનસાનને આવા કોહીનુરની બક્ષીશ કરી તે તેની દરીયાદિલીનીજ નિશાની અને સાબેતી છે.'

'આપ શું કહી રહયા છો?' મહેરૂન્નીસા શરમથી નીચી નજર કરી બોલી 'આવા ભેદની વાતોમાં મને તો કાંઇએ સમજ પડતી નથી.'

'વ્હાલી! હું સાફ સાફ તો કહીજ રહયો છું'

'પણ લગાર વધારે ખુલાસેથી કહો તો સારૂં'

'જેવી ઇચ્છા' અલીકુલીખાને મહેરૂન્નીસાના સુંવાળા ગુલાબી ગાલો ઉપર હાથ ફેરવતાં કહયું 'વ્હાલી! અલા તાલાએ તમને પોતાનાજ હાથે બનાવેલાં છે તેથી હું અલ્લાતાલાની કારીગરીની તારીફ કરી રહયો હતો. આ તમારા ગુલાબી ગાલોને જોઇ મારી કેવી હાલત થઇ રહી છે તે હું કાંઇ કહી શકતો નથી. તોપણ માત્ર આ કહયા વિના રહી શકતો નથી કે

તશબીહ કિસ્સે દું તેરે રૂખસારે સાફ કો
ખુરશીદ ઝર્દ રંગ કમર દાગદાર હે'

'વાહ વાહ ! જુઠ બોલવાની પણ કાંઇક હદ હોય છે પરંતુ આપના ઉપર તો જુઠ બોલવું ખતમજ છે.'

'નહીં નહીં, હું જે કાંઈ કહી રહયો છું તે સાચુંજ છે; બલકે તમારા અનુપમ રૂપની પુરેપુરી તારીફ કરી શકતો નથી.

જી ચાહતા હે કુદરતે સાને પે હું નિસાર
તુઝકો બિદા કે સામને યાદે ખુદા કરૂં'

'બસ માફ રાખો મને વધારે ન બનાવો. મહેરૂન્નીસા હસતા મુખે બોલી 'આપના તારીફ કરવાથી હું ગુનેહગાર બની રહી છું માટે ચુપ થઇ જાઓ જુઓ. હું તો આપની એક અદના લોંડી છું. માત્ર આપે મને પોતાની દાસી બનાવી લીધી તેથી હું કાંઇક ઠીક દેખાતી હઈશ, નહીં તો હું કેવી છું તે મને પોતાને સારી પેઠે ખબર છે.

જમાલે હમનશીં દરમન અસર કર્દ
વગર ન મન હમાં ખાકમ કે હસ્તમ'

'સુંદરી! જેવી રીતે તમે જાહેર રૂપમાં પકતા છો તેવીજ રીતે ઇલમમાં પણ પુરાં છો અને મે સાંભળ્યું છે કે, રમુજ અને ઇલમે મજલીસના બુલબુલે હઝાર દાસ્તાન છો !'

'આપ કોના માટે ફરમાવો છો ?'

'તમારા માટે ! તમારા માટે !'

'મારા માટે ?'

'હા વહાલી, તમારા માટે તમે પોતે મારી પોતાની આંખો લઇને જુઓ. એટલે અત્યારે તમો મને કોના ખ્યાલમાં છો તેની ખબર પડી જશે.

'હશે, હવે કોઇ બીજી વાતો કરો.'

'તમો જ્યારથી મળ્યા છો ત્યારથી બીજી બધી વાતો ને વિસારી મુકી છે પણ હા, જો તમે સાચે સાચું કહો

તો એક વાત પુછું.'

'જરૂર પુછો.'

'પેહલાં મારી સોગન ખાવ કે સાચે સાચું કહીશ'

'હું મરી જાઉં તોએ તમારી સોગન તો નહીં ખાઉં'

"ત્યારે ઇમાનની સોગન ખાવ."

'હા ઇમાનની સોગન ખાઇને કહું છું કે, તમે જે કાંઇ પુછશો તે સાચે સાચું કહીશ.

'શાહઝાદા સલીમ અને તમારી જે વાત ઉડી હતી તેમાં કેટલો વજુદ હતો તે કહો જોઇએ?'

'હું સોગન તો ખાઇ ચુકી છું તેથી જે કાંઇ કહીશ તે સાચુંજ કહીશ. હવે તે માનવું ન માનવું આપની મરજી ઉપર છે' મહેરૂન્નીસા, પેશાની ઉપરથી પરસેવો લુછતાં બોલી 'શાહઝાદાના સંબંધમાં જે વાત ઉડી હતી તે તદન જુઠ અને બનાવટી હતી. માત્ર દુશમનોએ પોતાનાં કલેજાં ઠંડા કરવાં માટે ગપ ઉડાવી દીધી હતી.'

'નહીં, કાંઇ તો હશેજ કેમકે,

તા ન બાશદ ચીઝકે મરદુમ ન ગોયન્દ ચીઝહા,

'આપને ભરૂસો નથી પડતો તેથી સાફ સાફ કહુંછું માત્ર એક વખતે મીનાબાઝારમાં તેઓ મને મળ્યા હતા અને મને જોઇને તેઓએ જુદાજ વિચારોને જન્મ આપ્યો. પરંતુ મેં તેમને તેજ વખતે કહી દીધું હતું કે આ તલોમાંથી તેલ નીકળે તેમ નથી.'

'બસ. આટલીજ વાત હતી?'

'હા એટલીજ વાત' મહેરૂન્નીસા બોલી 'તેઓએ પોતાનો પ્રેમ જાહેર કર્યો પણ મેં તેમને સાફ કહી દીધું

ગિરવ ઇન દામ બર મુર્ગે દિગર નેહ

કે ઉનકારા બુલંદસ્ત આશિયાના'

'તેઓના પ્રેમની હકીકત તો મેં પણ સાંભળી છે.
નમન બરાં ગુલે આરિઝ ગઝલ સરાયમો બસ
કે ઇનદલીબે તો અઝહર તરપ. હઝારા નન્દ'
'બસ હવે રેહવા દો, મને નકામી શા માટે બનાવો છો?'
'હું બનાવતો નથી પણ જે કાંઇ હકીકત છે તે સાફ સાફ કહી રહયો છું.

સર ફોનસા હે જીસ્મેં કે સજદા નહીં તેરા
હોતી હેં તેરે નકશે કદમ કી ઝયારતેં'

'જો તમે આવીજ વાતો કરી મારી તારીફોના દફતર કહેવા શરૂ કરશો તો હું અહીંથી ચાલી જઇશ.' મહેરન્નીસા અલીકુલીખાનના હાથને તરછોડીને બોલી 'આપની એવીજ મરજી હોય તો લ્યો હું જાઉં છું.'

'બેસો બેસો' અલીકુલીખાન મહેરન્નીસાના હાથને પકડતાં બોલ્યો 'લ્યો હવે એવી વાતો નહીં કરૂં.'

'ઠીક, ત્યારે હું પણ બેસું છું' મહેરન્નીસાએ અલીકુલીખાનના પાસમાં બેસીને પુછ્યું. 'આપ ઇરાનમાં કયા હોદા ઉપર હતા?'

'હું ઇરાનમાં શાહે ઇરાનના નેઅમતખાનાનો દારોગો હતો પણ શાહના સ્વર્ગવાસ પછી રાજ્યમાં ફેરફાર થયો તો ત્યાંથી હીંદુસ્તાન ચાલ્યો આવ્યો અને મુલતાનમાં થોડા દીવસ રોકાયો. એટલામાં અબદુલરહીમ ખાનખાનાનથી ભકકરમાં મુલાકાત થઇ અને તે બાદ તેની મારફતે અકબર બાદશાહ સુધી રસાઇ થઇ ગઇ. અલીકુલીખાને પોતાની હકીકત પુરી કરતાં કહયું. બેગમ એ બધી વાતો હાલમાં બાજુએ મુકીને મને કોઈ સારો લતીફો સંભળાવો.'

'મારામાં એટલી સમજ કયાં છે? મારે પેહલાં

આપ કોઇ સારો લતીફો સંભળાવો'

લતીફા બાકી તો તમારા જેવી અક્લમંદ બાનુ ઉપર ખતમ છે અને મારા માટે કહેતા હોવ તો હું સાફ કહું છું કે મને તલવાર મારવા સિવાય બીજું કાંઇ આવડતું નથી પણ હા નજુમ અને રમલમાં કાંઇક દખલ ધરાવું છું"

'શું આપ નજુમ અને રમલ પણ જાણો છો ?'

'હા જાણું છું અને જો શંકા હોય તો અજમાવી જુઓ'

'વારૂ, ત્યારે મારા માટે જુઓ !'

'બહુ સારૂં, હમણાંજ જોઇને જવાબ આપું છુ.' આટલું કહી અલીકુલીખાન રમલના પાસા લાવ્યો અને મનમાં બબડીને ભોંય ઉપર ફેંકયા, તે બાદ કાગળ ઉપર પાસાઓને જોઇ કાંઇક હીસાબ લખી બોલ્યો. 'બેગમ માથા ઉપર શાહી છત્ર નિસાર થતું જણાય છે.'

આ સાંભળી તરતજ મહેરૂન્નીસાના મનમાં શાહજાદા સલીમ વાળી વાત યાદ આવી. પણ ફરી તેને ભુલાવી દેતાં બોલી, 'ખુદા આપને મારા માથા ઉપર સલામત રાખે એટલે તે મારા માટે શાહી છત્ર કરતાં પણ વધારે છે.' તે બાદ તેણીએ રમલની વાતને વિસારી મુકવા માટે કહયું 'આપે કોઇ ઉમદા લતીફા માટે ફરમાયશ કરી હતી તે હવે આપ ફરમાવો તો પુરી કરૂં.'

'બેશક જરૂર, પણ આપને તસ્દી ન થતી હોય તો ફરમાવજો.'

'એમાં તસ્દી શાની ? આપ મારા માથાના મુગટ છો તેથી આપને રાજી રાખવા એ મારી ફરજ છે 'મહેરૂન્નીસાએ આટલું બોલી નીચલો લતીફો શરૂ કર્યો.

'એક અમીરની તારીફમાં એક શાયરે કસીદો લખ્યો અને ઇનામ પામવાની આશાએ સુનેહરી સાહીથી લખી

તેની સેવામાં લઇ ગયો. અમીર ઘણોજ કંજુસ હોવાથી તેણે તે કસીદો વાંચી કાંઇ પણ ઇનામ આપ્યા વિના આ કવીને પાછો વાળ્યો કે 'તમોએ આ જે તારીફ આ કસીદામાં લખી છે તેના કાબેલ હું નથી.' આ સાંભળી શાયરના તનબદનમાં ગુસ્સાની અગ્ની પ્રગટી નીકળી તેથી તેણે ઘર ઉપર પોંહચી તે અમીરની બદગોઇમાં કેટલાક શેર લખ્યા અને અમીરની પાસે જઇ તેના મોંહડા ઉપર સંભળાવી દીધા. અમીર ભારે કંજુસ તથા દુન્યાદાર માણસ હોવાથી શાયરની મતલબ સમજી ગયો અને પોતાની બદગોઇ સાંભળી ચુપ રહયો. આ જોઇ શાયર પાછો ચાલ્યો ગયો અને ફરી બીજા દીવસે પેલા અમીરના દરવાજા ઉપર આવીને બેઠો. જયારે અમીરે શાયરને ફરી જોયો ત્યારે કહયું 'તમોએ બહુજ તકલીફ વેઠીને મારી તારીફમાં કસીદો લખ્યો હતો મેં તેના બદલામાં કાંઇ પણ આપ્યું નહીં, તેથી ફરી તમોએ મોહટી મહેરબાનીથી મારી બદગોઇના શેર લખ્યા તો પણ મેં કાંઇ કહ્યું નહીં અને તમો કાંઇ પણ લીધા વિના પાછા ગયા. હવે અત્યારે તમે પધાર્યા છો તેની શું મતલબ છે?' આ સાંભળી શાયરે ઠાવકા માહઢે જવાબ આપ્યો. 'હવે હું એટલા માટે આવ્યો છું. કે જયારે આપ મરી જશો ત્યારે આપનો મરસીયો પણ મફત લખી આપીશ' શાયરની આ વાતથી અમીર બહુજ રાજી થયો અને જો કે કંજુસ હતો તોપણ કાંઇક ઇનામ આપી વિદાય કર્યો.'

'વાહ વાહ, બહુજ સારો' અલીકુલીખાને મહેરૂન્નીસાને કહયું 'હાં એક બીજો પણ સંભળાવો.'

'સાંભળો' મહેરૂન્નીસાએ બીજો લતીફો સંભળાવતાં કહયું '

'એક અમીરના મકાન ઉપર એક ફકીર ગયો અને અમીરને કેહવા લાગ્યો કે 'આપણે બંને જણા બાવા આદમ અને માગા હવ્વાની અવલાદમાં છીએ તેથી તમારા અને મારા માબાપ એક થયા અને તે ઉપરથી આપણે બંને ભાઇઓ થઇએ છીએ. હવે ખુદાતાલાએ તમોને અઢળગ ધન આપેલું છે અને તેના પ્રતાપે તમે સુખચેનમાં જીંદગી ગુજારો છો, પણ ઇનસાફની રૂએ જોતાં તમે મારા ભાઇ થઇને આરામમાં રહો અને હું ભીખ માંગતો ફરૂં તે વ્યાજબી નથી, માટે મહેરબાની કરી તમો તમારી મીલકતમાંથી તમારા ભાઇનો અર્ધોઅર્ધ હીસ્સો આપો કે જેથી તમારો ભાઇ પણ તમારી પેઠે આરામમાં જીંદગી ગુજારે.' આ સાંભળી અમીરે કહ્યું 'બેશક તમોએ ઇનસાફની વાત કહી' તે બાદ પેલા અમીરે પોતાના નોકરને બોલાવીને કહયું. 'આ, મારા ભાઇ મીલકતમાં ભાગ લેવા માટે આવ્યા છે માટે તેમને એક પૈસો લાવી આપ.' ફકીર આ સાંભળી અજાયબીથી બોલ્યો. વાહ! ભાઇના ભાગમા તો અર્ધી મીલકત જોઇએ અને તમે એક પૈસો શા હીસાબે આપો છો? અમીરે લગાર હસતા મુખે નાક ઉપર આંગળી મુકીને કહયું. 'ચુપ રહો, આખી દુન્યા બાવા આદમની અવલાદમાં છે માટે કયાંક બીજા ભાઇઓને ખબર પડશે તો આ એક પૈસો પણ નહીં મળે કેમકે તેઓ પોતપોતાનો ભાગ લેવા માટે આવી પહોંચશે' આ સાંભળી ફકીર પૈસો લઇને ચાલતો થયો.'

'વાહ વાહ, બહુજ સરસ' અલીકુલીખાને કહયું 'પણ એક બીજો એ સંભળાવો'

'ના, હવે હું થાકી ગઇ'

'થાકી ગયા હોવ તો લાવો હું પગ દબાવું.'

'નહીં, એની કાંઇ જરૂરત નથી, હવે તો ઉંઘ આવેછે.'

'બસ એકજ, વધારે નહીં.'

'નહીં નહીં, બહુજ ઉંઘ આવે છે'

'ઉભા રહો હું તમારી ઉંઘને નસાડું છું.' અલીકુલીખાને મોહોબ્બત ભરી નજરે મહેરૂન્નીસાની નિંદ્રાના નિશામાં ઘેરાયલી આંખોને ચુમતા કહયું 'બસ એકજ સંભળાવો અને પછી સુઇ જાવ'

'નથી માનતા તો સંભળાવું છું.' શરમથી આંખો નીચી કરી મહેરૂન્નીસાએ ત્રીજો લતીફો શરૂ કર્યો.

'કહે છે કે, જ્યારે અમીર તૈમુરલંગ હીંદુસ્તાનમાં આવ્યો ત્યારે તેણે હીંદના નામીચા ગવઇઆઓને બોલાવી એક જલસો કર્યો. ભોગજોગે તે ગવઇયાઓમાં એક આંધળો હતો પણ જ્યારે ગાવું શરૂ કર્યું ત્યારે તેણે એક સમો બાંધી દીધો અને એવી સરસ રીતે ગાણું ગાયું કે તૈમુરલંગ બહુજ ખુશ થઇ ગયો જ્યારે તે આંધળો ગવઇયો ગાઇ રહયો. ત્યારે તૈમુરલંગે તેનુ નામ પુછયું એટલે પેલા આંધળાએ પોતાનું નામ 'દોલત' જણાવ્યું. આ સાંભળી તૈમુરલંગે રમુજમાં પેલા દોલત ગવઇયાને કહયું 'શું દોલત આંધળી છે?' આંધળા ગવઇયા દોલતે આ સાંભળી તુરતજ જવાબ આપ્યો 'હુઝુર બ અદબી માફ! જો દોલત આંધળી ન હોત તો લંગડાને ઘેર કેમ આવત?' તૈમુરલંગ પોતે લંગડો હોવાથી ગવઇયાનો આ જવાબ સાંભળી બહુજ ખુશ થયો.'

'જુઓ હવે હું બીજો લતીફો નહીં કહું' લતીફો પુરો કરતાંજ મહેરૂન્નીસા બોલી.

'જેવી આપની ઇચ્છા' અલીકુલીખાન બોલ્યો 'હું તો આપનો તાબેદાર છું તેથી પોતાની ઇચ્છાઓને દબાવી દઉં છું.'

'આપ ગમે તે કહો બંદી હવે સુઇ જાય છે.' આટલું બોલી મહેરૂન્નીસા પોઢી ગઇ એટલે અલીકુલીખાન પણ પોતાના ભાગ્ય ઉપર મગરૂર થતાં નિંદ્રાવશ થઇ ગયો

બાબ ૭ મો

ઇસ કશમકશ મેં દેહેર સે કયા કામ થા હમેં
અય ઉલફતે સનમ તેરા ખાના ખરાબ હો

'આપની સ્થીતી જોઇ મારા તો હોશકોશ જ ઉડી ગયા પણ ચાલો ખુદાનો શુકર કે આપ હુશીયાર તો થયા' મીરઝા મેહમુદ સલીમને હુશીયાર થએલો જોઇ બોલ્યો 'આપના જેવો ઇશ્ક તો કોઇને નહીં થયો હોય ?'

" ભાઇ મેહમુદ ! મારી સ્થીતીનું કાંઇ ન પુછ.
સંભાલા હોશ તો મરને લગે હસીનોં પર
હમે તો મોતહી આઇ શબાબ કે બદલે'

'પણ સાહેબ આલમ ! ઇજ્જત આબરૂનો ખ્યાલ રાખવો જોઇએ.'

'અરે નાદાન !
કહાં સબ્રો તહમ્મુલ આહ નંગો નામ કયા શેહે
યહાં રો પીટકર ઇન સબકો હમ એક બાર બયઠેહે,

'બસ, આટીજ હીમ્મત ઉપર બાદશાહી કરશો ? આપ જાણોછો કે આપ કોણ છો ?'

'હા, હું જાણું છું અને સારી પેઠે જાણુંછું કે મહેરૂન્નીસાનો શયદા છું, ગુલામ છું, તાબેદાર છું.

મેં કયા કહું કે કોન હું સોદા બકોલે દર્દ
જો કુચ્છ કે હું સો હું ગરઝ આફત રસીદાહું'

"લો હવે આ રડવું પીટવું અને નામર્દીની વાતો મુકી દો અત્યારે હું સોગન ખાઇને કહું છું કે, મહેરૂન્નીસાને

આપની પાસમાં લાવીને ન બેસાડું તો મારૂં નામ મેહમુદ નહીં'

'હાય! મારાં નસીબ એવાં ક્યાંથી

વો ભી હોગા કોઇ ઉમ્મીદ બર આઇ જીસકી

અપના મતલબ તો ન ઇસ ચર્ખે કોહનસે નીકલા'

'સાહેબ આલમ! આપને સમજાવતાં સમજાવતાં મારી જીભ ઘસાઇ ગઇ, પણ આપ સમજ્યા નહીં. અફસોસ!!! શું, આપે એક ફીલોસોફરનું કહેવું સાંભળ્યું નથી?

'સર શમ્એસા કટાઇયે ઓર દમ ન મારીયે મનઝિલ
હઝાર સખ્તહો હિમ્મત ન હારીયે.'

'એ કહેવું સત્ય છે પણ હું મારા માટે તો સદા નિરાશા નિરાશા અને નિરાશાજ જોઉં છું.

હમેશા કુન્જે તનહાઇ મેં હમ મુનિસ સમજતે હેં
અલમ કો યાસકો હસરત કોબેતાબીકો હિરમાં કો'

'આપને આશાના મીનારા ઉપરથી ઉપાડી નિરાશાના ભમરમાં નાંખનાર કોણ છે તે પણ આપ જાણો છો?'

'મારૂં ભાગ્ય, મારૂં કીસમત.

'નહીં, આપ ભુલોછો, ભાગ્યને શા માટે બદનામ કરો છો? તેતો હમેશાં આપની બેહતરીમાં કોશીશ કરે છે પણ એક માણુસ છે, કે જે આપના બુલંદ નસીબાને પસ્તીના ખાડામાં નાંખવા ચાહે છે'

'તે કોણ?'

'અબુલફઝલ!'

'બેશક, તેં સાચું કહ્યું. ખરેખર તેજ મારો દુશ્મન છે, તેજ મને બરબાદ કરવા ચાહે છે, તેણેજ મને નિરાશાના ભમરમાં ધકેલી દીધો, તેણેજ મારી આશાઓ

ઉપર પાણી ફેરવી દીધું, તેણેજ મને આવી હાલતે પોંહચાડયો છે, તેણેજ મને દિવાનો બનાવ્યો, તેણેજ મને બદનામ કર્યો, તેણેજ મહેરૂન્નીસાને બીજાના પેહલુમાં બેસાડી દીધી, તેણેજ મારા હકમાં કાતીલ ઝેરનું કામ કર્યું છે હા! મેહમુદ ! ખરેખર તેજ અબુલફઝલ મારો જાની દુશમન બન્યો.'

'તો ફરી તેના માટે શો હુકમ છે?'

'મારો હુકમ?'

'જી હા, આપનો હુકમ.'

'તું શું ચાહે છે?'

'જે આપ ફરમાવો તેજ.

'નહીં, તું શું કરવા માગે છે?'

'મારા શાહઝાદાને દુઃખ આપનાર દુશ્મનને કાચોને કાચો ખાઇ જવા માંગું છું, જે ઠેકાણે પાણી ન મળતું હોય ત્યાં ગરદને મારવા ચાહું છું, તેના કટકે કટકા કરી તેના માંસને ગીધ અને મગરીઓને ખવડાવવા ચાહું છુ, તેના કલેજાંને શેકીને મારા દાંતોથી ખાવા માગું છું. જે નિમકહરામે મારા આકાએ નામદાર, મારા શાહઝાદાએ બાવિકારને નિરાશામાં નાંખી દીધો છે તેને ઉંધો ભોંયમાં દાટી તીરોના મારથી તલપાવી તલપાવીને મારી નાંખવા ચાહું છું; માટે બોલ મારા શાહઝાદા બોલ, તારો શો હુકમ છે?'

'તું જે કરવા ચાહતો હોય તે કર. પણ...' (તે આગળ બોલવા જતો હતો તેવામાં)

'બસ સાહેબે આલમ! બસ.' મીરઝા મેહમુદ સલીમના પગો ચુમતાં બોલ્યો 'મને આપની રજાનીજ દરકાર હતી. હવે આપ જુઓ, કે હું શું કરૂં છું!'

' પણ અબુલફઝલ રાજ્યનો વડો વજીર છે ' સલીમ વિચારમાં પડીને કહેવા લાગ્યો ' માટે લગાર થોભી......

' નહીં, સાહેબ આલમ ! હવે મત ફેરવવો ન જોઇએ.'

સલીમને વિચારમાં પડેલો જોઇ મીરઝા મેહમુદ બોલી ઉઠયો, અને સાથેજ મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે, જો અત્યારે સલીમને બીજી વાતોમાં નહીં વળગાડી દઉં, તો ફરીતે અબુલફઝલને મારી નાંખવાના આપેલા હુકમથી ફરી જશે અને એમ થવાથી મારો એક જાનો દુશ્મન બચી જવા પામશે. આ ઠેકાણે વાંચકોને સમજાવવાની જરૂર છે કે, મીરઝા મેહમુદ બદમાશોની ટોળકીમાંનો એક હોવાથી અબુલફઝલ જેવો મહા વિદવાન અને દુન્યાની ઉંચ નીચથી જાણીતો માણસ, શાહઝાદા સલીમના સોબતમાં આવા માણસને જોઇ ઘણોજ ગુસ્સે થતો હતો અને દરેક વખતે મીરઝામેહમુદને કરડી નજરે જોઇ શાહઝાદાની સોબત તજી દેવા માટે ધમકી આપતો હતો; તેથી મીરઝામેહમુદ અબુલફઝલને પોતાનો કટ્ટો શત્રુ સમજી આ વખતે શાહઝાદાના મુખથી તેને કતલ કરવાનો હુકમ મેળવવા ચાહતો હતો, જે સલીમના ઇશ્કની આડમાં હાસલ કરી લીધો હતો, પણ ફરી સલીમને વિચારોમાં પડેલો જોઇ તરતજ બાજી ફેરવી દેવા માટે બોલ્યો—

' સાહેબ આલમ ! જે માણસ આપનો દુશ્મન, તે મારો દુશ્મન હોવોજ જોઇએ; અને જે માણસ આપનો મિત્ર, તે મારો મિત્ર દાખલા તરીકે ફહીમન કુટણીના મારફતે આપનું કામ ફતેહ થતું હોય તો તેણી કુટણી હોવા છતાં પણ હું તેનો ગુલામ બનવા તૈયાર છું. કાલે હું તેણીથી મળ્યો હતો અને તેણીએ આજનો વાયદો

કર્યો હતો; તેથી ઘણું કરી હમણાં આવતી હશે, માટે આપ લગાર મોહડું ધોઇ કરીને તૈયાર થઇ જાવ.'

'જેવી તારી ઇચ્છા' સલીમ નિરાશાના સાગરમાં ગોથાં ખાતાં પલંગ ઉપરથી ઉઠયો એટલે એક નોકરે ચાંદીની ચલમચી અને બદનો લાવી મોહડું ધોવરાવ્યું, તેથી લગાર હુશીયાર થઇ ખુરશી ઉપર બેઠો થોડીજવાર નહીં થઇ હોય કે નોકરે રહીમનના આવવાની ખબર આપી. એટલે સલીમે તેણીને અંદર આવવાની રજા આપી નોકરે બહાર જઇને કુટણીને અંદર મોકલી. કુટણીએ અંદર આવતાંજ સલીમને કુરનસ બજાવી સલામ કરીને કહ્યું

'હાય હાય!! સાહેબ આલમ! હું આપના ઉપર કુરબાન જાઉં. આપનો ચેહરો કેટલો બધો ઉતરી ગયો છે. આંખોમાં ખાડા તો જુઓ! દુરથી હું આપને ઓળખી પણ શકી નહીં.'

'રહીમન! આ બધો ઇશ્ક ખાના ખરાબનો પ્રતાપ છે.
કરતા ન ગર કલામ ન પેહછાનતા કોઇ,
શયદા તુ ચંદ રોઝ મેં કિતના બદલ ગયા
'ખુદા આપને સલામત રાખે.'

દોઆ ફરી આપજે, પણ પહેલાં જે કામ માટે બોલાવી છે તેની વાત કર.' મીરઝા મેહમુદે રહીમનને કહ્યું 'અત્યારે તને એક કામ માટે બોલાવી છે'

'ફરમાવો.'

'શાહઝાદા સાહેબ એક પરી પયકરના આશક થયા છે અને તારી મદદથી તેઓ પોતાના મહેબુબને મેળવવા માંગે છે; તેથી આ વખતે તારે આસમાન જમીન એક કરીને પણ શાહઝાદા સાહેબના મહેબુબને મેળવી આપવો પડશે.'

'બસ, એટલીજ વાત છે?'

'હા એટલીજ, પણ બહુજ કઠણ છે.' સલીમ બોલ્યો

બલેને ગમે તેવી ન હોય?' મીરઝામેહમુદ બોલ્યો

'આ પણ ક્યાં કાચી છે? પરંતુ બી ફ્હીમન! શાહઝાદા સાહેબ ફરમાવે છે તેમ કઠણ તો છે, કેમકે શિકાર જાળમાંથી છટકી ચુકયો છે.

'ઉડ ગઇ સોનેકી ચિડિયા રેહ ગયા પર હાથમે'

'ભલેને છટકી ગયું' ફ્હીમન છાતી ઠોકતાં બોલી 'જો સાતમા આસમાન ઉપર હશે તોપણ લાવ્યા વિના નહીં રહું'

'તારાથી એવીજ આશા રાખવામાં આવે છે.'

મીરઝામેહમુદે કહ્યું 'શાહઝાદા સાહેબે દિવાન મીરઝા ગયાસની દીકરીને મીના બાઝારમાં જ્યારથી જોઇ છે ત્યારથી તેના પ્યારમાં દીવાનાં બની ગયા છે અને રાત દીવસ તેના નામનો જાપ જપે છે,

'ખરેખર, દીવાન મીરઝાગયાસની દીકરી મહેરૂન્નીસા શાહજાદાઓના લાયકનીજ છે.'

'બેશક, ફ્હીમન! તું સાચું કહે છે' સલીમ બોલ્યો

'મહેરૂન્નીસાને પહેલી નજરે જોતાં તો એમ જણાય છે કે, જાણ્યામાં પુનમના ચાંદે દુન્યામાં ઉદય ન કર્યો હોય!!'

'હમણા માશુકની તારીફ રહેવા દો, અને ફ્હીમનને કાંઇ કામ સોંપવું છે તે મને કહેવા દો.' મીરઝામેહમુદે કહ્યું 'મીના બાઝારમાં મહેરૂન્નીસાની મુલાકાત થઇ તે દીવસથી શાહઝાદા સાહેબ દર વખતે મહેરૂન્નીસાનીજ યાદમાં રહેતા હતા અને ઘણી ખરી વખતે નીશાની સ્થિતિમાં મહેરૂન્નીસાનું પુરૂં નામ લઇ તેના પ્રેમને જાહેર

કરતા હતા, તેથી ધીમે ધીમે આ વાતની ખબર શહેનશાહની સેવામાં પણ પોંહચી ગઇ; એટલે નામદાર જહાંપનાહે તાબડતોબ કાંઇ પણ વિચાર કર્યા પહેલાં મહેરૂન્નીસાનું લગ્ન અલીકુલીખાની સાથે કરી દીધું, અને લગ્નના દીવસેજ તેને ઢાકાનો સુબેદાર બનાવી મહેરૂન્નીસા સાથે ઢાકે રવાને કરી દીધો. તેજ દીવસથી શાહજાદા સાહેબ દીવાનાની પેઠે તેના નામની જપના કરી આ કહી રહયા છે.

રિતાબ આકે નહીં તાબ અબ જુદાઇ કી'

'ફહીમન જો અલીકુલીખાન મહેરૂન્નીસાને તલાક આપે અને હું તે મનહરણીને માગ નિકાહમાં લાવી શકું એવી કોઇ તરકીબ તું કરે, તો હું સદાને માટે તારો તાબેદાર બની જાઉં.'

શાહઝાદા સાહેબ! આપ ધીરજ ધરો અને જુઓ તો ખરા, કે આપની આ લોંડી અલીકુલીખાનને કેવા નાચ નચાવે છે' ફહીમન હીમ્મત આપતાં બોલી 'હું અત્યારે જ ઢાકા તરફ વિદાય થાઉં છું અને ખુદા કરશે તો કામ ફતેહ કરીનેજ આપની સેવામાં હાજર થઇશ. માટે આપ ધીરજ ધરો અને દીલગીરીને દુર કરો.'

'હું એક ચીઠી લખી આપું તો તું તેને આપી દઇશ?'

'હા, શા માટે નહીં?'

સલીમે એક સુરસ ફેન્સી ગુલાબી નોટપેપર ઉપર સોનેરી રંગની શાહીથી નીચલી ચીઠી લખી.

'હાલે મન દર ફુરકતત નાઝુક તરરત અઝ બર્ગે ગુલ.'

'ઝાં, પએ તેહરીરે ખત કાગઝ ગુલાબી કર્દ એમ

'જાને જહાં રૂહે રવાં!

'તમને તમારા પ્રેમીની ખબર છે? તમારી જુદાઇમાં 'તેની કેવી હાલત થઇ રહી છે તે તમે જાણો છો? રાત

'દીવસ તમારા સુંદર નામના રટણમાં જીંદગી ગુજરે છે
'હરવું ફરવું, ખાવું પીવું સારૂં લાગતું નથી. દુન્યાની
'દરેક વસ્તુ ઝેર સમાન લાગે છે માટે વ્હાલી! તમારા
'સાચા પ્રેમા ઉપર કાંઇક રહેમ નજર કરી તેની અરજને
'ધ્યાનમાં લ્યો. તમારા દર્શનની આશામાં ભટકું છું પણ
'તમારો મનહર ચેહરો કયાંએ નજરે પડતો નથી. રાત
'દીવસ તમારી જુદાઇમાં આ શેરનો જાપ જપું છું.

'યે ઉસ્સે કેહદે કોઇ ખુદારા
કે તેરા આશક આઝાબ મેં હે
'તુમેં તો ગફલત પે નાઝ ઇતના
અજલ ભી શાયદ કે ખ્વાબ મેં હે.

'મન હરણી! તમારા પ્રેમના જોશમાં હું મારા
'મનની વાત સાચવી શકયો નહીં અને તેથીજ તમારા
'જેવી સુંદરીને ગુમાવી બેઠો. દુશ્મનોએ તમારા જેવી
'પરીપયકરને દેવના હવાલે કરી દીધી, તો પણ મહેરૂન્નીસા!
'જો તમે તમારા આશકને દુન્યામાં રાખવા ચાહતા હોવ
'તો હજુ કાંઇ ગયું નથી માત્ર અલીકુલીખાનથી તલાક
'મેળવો અને મારા જાન માલની માલેકા બનો. તમારી
'જુદાઇમાં મારી સ્થિતિ મોત કરતાં વધારે બદતર છે માટે
'રહેમ કરો, દયા લાવો, ઉપકાર કરો.

'હાય, જો હું અત્યારે કાગળ હોત તો તમારા
'નાજુક હાથ મારા શરીરને લાગત, પરંતુ અફસોસ! હું
કાગળ કરતાં પણ બદતર છું.'

'યે ચાહતા હે શોક અયે કાસિદ બજાયે મોહોર'
'આંખ અપની હો લિફાફએ ખતપર લગી હુઇ'

લી. પ્રેમી સલીમ.

સલીમે આ ચીઠી લખીને ફહીમનને આપતાં કહ્યું,
'આનો જવાબ ક્યાં લાવીશ ?'
'આપ જ્યાં ફરમાવો !'
'આફિમમાં કેમ ?' મીરઝામેહમુદે પુછ્યું.
'તને હમણાજ જણાઇ આવશે'
ફહીમન ચીઠી લઇને રૂખ્સત થઇ એટલે મીરઝામેહમુદે કહ્યું 'શું, ફરી વન વગડામાં ભટકવાની ધુન લાગી છે ?'
'હા.' સલીમ બોલ્યો લગાર ખડીઓ કલમ લાવ.
'શા માટે ?'
"કાગળ લખવો છે."
'કોને ?'
'જહાંપનાહને.'
'શાહઝાદા સાહેબ ! જલદી ન કરો.'
'નહીં, તારી સલાહની જરૂર નથી.'

દિલ અપના ઇશ્ક કે દરિયામેં ડાલા
તવક્કલ તો અલલ્લાહે તઆલા"

'જહાંપનાહથી બગાડ કરવો ન જોઇએ.'
'ચાલ ચુપ રહે.

મા કારે ખીશતન બ ખુદાવંદે કારસાઝ
બિસ્પુર્દએમ તા કરમે ઓ ચહા કુનદ'

મીરઝામેહમુદ અને સલીમમાં ઘણી વાર સુધી તકરાર ચાલ્યા બાદ સલીમે પોતાના પિતા શહેનશાહ અકબરની સેવામાં નીચલો કાગળ લખ્યો.

'મારા પિતા, મારા શહેનશાહ !
'મારૂં દિલ દુન્યામાં લાગતું નથી, શહેર કરડવા દોડે
'છે અહીંના રહેવાશીઓના ચહેરાઓ ભયંકર દેખાય છે,
'આમ થવાનું કારણ બીજું કાંઇ નહીં પણ મારી બધી

'આશાઓપર એકદમ પાણી ફરી ગયું છે; તેથીજ મારો વિચાર વૈરાગ લેવાનો છે અને પોતાનું મોહઢું કોઇને
'પણ ન બતાવું એમ ઇરાદો છે; માટે હાલ તરત પોતાની
'તબીયતના સુધારા અર્થે આઉધ જીલ્લામાં જાઉં છું.
'અગર જહાંપનાહને મારી જીંદગીની દરકાર હોય તો
'મને મારી સ્થિતિ ઉપરજ મુકી દેજો. મારી તપાસમાં
'માણુસો દોડાવવા વ્યર્થ છે.

'દરો દિવાર પર હસરત સે નઝર કરતે હેં
'રૂખસત અય એહલે વતન હમતો સફર કરતે હેં

આપનો

સલીમ.

સલીમ કાગળ લખી રહયો ત્યારે મીરઝામેહમુદે પુછયું "શું લખ્યું?"

"જો એમાં કાંઇ પરદાની વાત નથી"—

"ઓહો!" મીરઝામહમુદે કાગળ વાંચીને કહ્યું "આપ બહુ જબરા માણુસ છો."

"હાલ તરત ચોબદારને બોલાવી કહી દે કે સવારમાં અમે શિકારે જઇએ તે બાદ આ કાગળ અબુલફઝલને આપી આવે અને કહે, કે જહાંપનાહને પોંહચાડી દે' સલીમે કહ્યું 'અને ઘોડારમાં જઇ હુકમ આપ કે અરબી નસલના બે ઉમદા ઘોડા રાતના અગ્યાર વાગે અમારા મહેલની નીચે તૈયાર રાખે.'

"ત્યારે હમણાજ જાઉં છું"

હા, પણ હમણા કેટલા વાગ્યા હશે?'

'દસ થયા હશે.'

'ઠીક ત્યારે આ કાગળ આપી આવ અને ઘોડારમાં પણ કહી આવ.'

' જેવો હુકમ. '

મીરઝામેહમુદ સલીમના હુકમ પ્રમાણે ચોબદારને ત્યાં અને ઘોડારમાં ગયો ત્યાંથી તે શહેરની એક અંધારી ગલીમાં એક ઘરના દરવાજા આગળ ઉભો રહ્યો. તે વખતે તેના ચેહરા ઉપર ગુસ્સો તથા દ્વેશનાં ચિન્હ પ્રગટી નીકળ્યાં હતાં, તેણે દરવાજા આગળ ઉભા રહી ધીમેથી ટકોરા માર્યા એટલે પાંચ મિનીટ પછી બુકાની બાંધેલો એક માણસ દરવાજામાંથી બહાર નીકળ્યો અને મહેમુદને ઓળખી અદબથી સલામ કરીને ઉભો રહયો. મીરઝામેહમુદે મકાનમાં જઇને લગભગ અર્ધા કલાક સુધી તેનાથી વાતો કરી, અને ફરી આ શબ્દો બોલતાં દરવાજાની બહાર આવ્યો, ' રણુવીરસીંગ! જેમ બને તેમ જલદી તૈયારી કરજો. ' આના જવાબમાં પેલા મકાનવાલાએ ' આપ નચિંત રહો, હું મારી ફરજમાં પછાત નહીં પડું ' કહી બારણું બંધ કર્યું. મીરઝામહેમુદ ત્યાંથી સીધો સલીમની પાસે આવ્યો, અને બંને જણાએ શીકારી ડ્રેસ પહેરી ઘોડારમાંથી આવેલા ઘોડાઓ ઉપર સવારી કરી ચાલતી પકડી. સલીમે ઘોડાને એડ મારતાં નિસ્વાસ નાંખી આ શેર પઢયો.

તુ કહાં જાગગી કુછ અપના ઠીકાના કરલે,
હમતો કલ ખ્વાબે અદમમેં શબે હિજરાં હોંગે

બાબ આઠમો.

શાહે! ઝર અફ્તત મુબારક તુમે દોલત બંદો,
હમકો કમ્બલ મેં દોશાલેકા મઝા મિલતાહે.

'તું ક્યાંથી આવે છે?'

'દેહલીથી.'

'શા માટે?'

'બાકીની જીંદગી આપની સેવામાં ગુજરી જાય એવા ઈરાદાથી આવી છું' હાકામાં ફહીમને મહેરૂન્નીસાને કહ્યું.

'કાંઇ લખતાં વાંચતાં આવડે છે?'

'હા, થોડું ઘણું જાણું છું.

'ત્યારે જો આ શું લખ્યું છે?' મહેરૂન્નીસાએ એક કાગળના કટકા ઉપર લખીને પુછ્યું.

'આ તો બહુજ સારૂં લખેલું છે.' ફહીમન બોલી પણ જો ઓડીઆ દસ્ખત હોય તોએ હું વાંચી લઇશ.'

'ઠીક, ત્યારે આ વાંચ.'

'આ તો કોઇ શાયરનો શેર છે' ફહીમન બોલી 'તે લખે છે કે,

જો કરે એહસાન ઉસ્કો ચાહિયે ફિરૂતાદગી.'
પેશે પાયે શમ્આ દેખા હે સરે ગુલગીર કો.'

'તું તો સારી પેઠે વાંચી શકે છે.'

'જી હા, આપ જેવા અમીરોની મહેરબાનીથી વાંચી લખી લઉં છું.'

'આ તારી ચોળી કોના હાથની સીવેલી છે"

મારા હાથની'

'અને બખીયો પણ તારાજ હાથનો છે ?'

'જી હા !'

'ત્યારે તું તો બધા ગુણોમાં પ્રવીણ દેખાય છે.'

'આપની મહેરબાનીથી બધી વાતોમાં થોડું ઘણું જાણું છું' ફહીમને મહેરૂન્નીસાનું દિલ હાથમાં લેવાની બાજી રચતાં કહ્યું. 'વળી બેગમ સાહેબ ! મારા હાથના બનાવેલા શામીકબાબ અને દુલહન પુલાવ ખાશો તો બહુજ ખુશીની સાથે ઇનામ આપ્યા વગર નહીં રહો.'

'ત્યારે મારાં મોહટાં નસીબ કે તારા જેવી સદ્‌ગુણી દાસી ઘેર બેઠાં મળી ગઇ.'

'અને મારી મોહટી ખુશનસીબી, કે આપના જેવી ઉમદા ખવાસની કદરદાન બેગમની સેવામાં રહેવાનું મળ્યું'

'હાલ તરત તો તને લાયબ્રેરીની સંભાળનું કામ સોંપુ છું અને તે બાદ બીજાં બધાં કામો સોંપીશ.'

'બહુ સારૂં !!'

ફહીમને માત્ર થોડાજ દીવસની નોકરીમાં મહેરૂન્નીસાનો સારી પેઠે ચાહ મેળવી લીધો. તેણીએ પોતાની પારસાઇ બતાવવા માટે લાંબી લાંબી નમાઝો અને વઝીફાઓ ભણવા શરૂ કર્યા. વળી માત્ર મહેરૂન્નીસાને બતાવવા માટે કેટલાક રોઝા પણ રાખ્યા. રાત દીવસ ફુરસદના વખતે કુરઆને મજીદની તીલાવત પણ કરવા લાગી. આવી રીતે કરવાથી મહેરૂન્નીસાના દીલમાં ફહીમનના માટે બહુ ઉમદા છાપ પડી અને તેથી તેણી ફહીમનને દર વખતે પોતાની સાથેજ રાખવા લાગી, મહેલની અંદર દાસ દાસીઓની બધી હુકુમત ફહીમનને સોંપી દીધી. તેથી ફહીમન જે નોકરને ચાહતી રાખતી અને જેને ચાહતી કાઢી મુકતી.

અલીકુલીખાને ફહીમનને પહેલીજ નજરે જોઇ મહેરૂન્નીસાની પાસે તેના માટે શંકા જાહેર કરી હતી. પરંતુ મહેરૂન્નીસા ફહીમનની પારસાઇ જોઇને અંજાઇ ગએલી હોવાથી અલીકુલીખાનની શંકાને ધયાનમાં લાવી નહીં, તેથી અલીકુલીખાન બીજી વખતે કેહવું મુનાસબ ન ધારતાં ફહીમનની દરેક હીલચાલ ઉપર બારીક નજર રાખતો હતો એક દીવસે મહેરૂન્નીસા બેઠી હતી એટલામાં ફહીમન આવી ફહીમનના આવતાંજ મહરૂન્નીસાએ કહ્યું.

'જરા લાયબ્રેરીમાથી 'દીવાને હાફીઝ' લાવી આપ'

'હમણા લાવું છું' ફહીમન તરતજ લાયબ્રેરીમાંથી 'દીવાને હાફિઝ' લઇને આવી અને મહેરૂન્નીસાને આપ્યું મહેરૂન્નીસાએ દિવાન ઉઘાડી પેહલીજ ગઝલનો મકતો પડયો

અલાયા અઇયો હસ્સાકી અદર કાસિન વ નાવિલહા
કે ઇશ્ક આસાન નમુદ અવ્વલ વલે ઉફતાદ મુશકિલહા

મજકુર શેરના પાછલા મીસરાને સાંભળી ફહીમને એક લાંબો નિશ્વાસ નાંખતાં કહ્યું

'બેગમ સાહેબ! ખરેખર ઇસ્કખાના ખરાબ એવોજ છે. તેના પ્રતાપે હજારો માણસો બરબાદ થઇ ગયા.

દર બદર ખાક બસર ચાક ગિરેબાં કરકે
જાન લેતા હે વસે બે સરો સામાં કરકે'

'બેશક' આટલું બોલી મહેરૂન્નીસા આગળ વાંચવા મંડી ગઇ એ જોઇ થોડીવાર થોભ્યા બાદ ફહીમને કહ્યું.

'સુબહાનલ્લા !! બેગમ સાહેબ ! અત્યારે આપના રૂપની હું કાંઇ તારીફ કરી શકતી નથી. આપની મોહતાં તો એવી છે, કે ભલભલાનું પથ્થરનું જીગર પાણી થઇ જાય ખુદાની કસમ આપ તો કોઇ મોહટા તાજદારના મેહેલને શોભા આપો એવાં છો.'

'નહીં, ફહીમન ! એવું ન બોલ' મહેરૂન્નીસાં હસતાં હસતાં બોલી,

ચે નિસબત ખાકરા બા આલમે પાક ।

હું તાજદારોની લોંડી બનવાને પણ લાયકની નથી'

'બેગમ સાહેબ ! મને માફ કરજો, આપે તો આ પના હાથોથી સલતનતને ધક્કો માર્યો છે.''

'એટલે ?'

'બસ સમજી જાવ'

'ફહીમન ! આવું ન બોલ.'

'હઝરત અબ્બાસની કસમ ખાઇને કહુંછું કે, જો આપ અબઘડી સલતનત ચાહતાં હોવ તોપણ મળી શકેછે.'

'ખુદા તારૂં બોલવું મુબારક કરે, અને ખુદા એવુંજ કરો.' ફહીમને આ સાંભળી તરતજ સલીમની ચીઠી આપીને કહ્યું.

'જુઓ તો બેગમસાહેબ ! આમાં શું લખેલું છે ? લાયબ્રેરીમાંથી વાસીદું વાળતાં મળી હતી કોઇ ખાનગી કાગળ હશે એમ જાણી મેં વાંચી નથી.''

મહેરૂન્નીસાએ તે ચીઠી લઇને વાંચી અને વાંચતાંજ તેનો ચહેરો ફીક્કો પડી ગયો. તથા હાથ પગમાં ધ્રુજારી છુટી. આ જોઇ ફહીમને પુછ્યું.

'આપ શા વિચારમાં પડી ગયાં ?''

'ફહીમન ! મહેરૂન્નીસા ગુસ્સાના આવેશમાં બોલી 'તારે મારી સાથે આવો પ્રપંચ કરવો જોઇતો નહોતો. મારો શવહર બહાદુર સીપાહી છે તેથી તેને આ વાતનો લગાર અણુશારો પણ જણાઇ આવશે તો તારા કટકે કટકા કરી નાંખશે.''

'બેગમ ! જરા વિચારો" રહીમન બોલી "આપનો શવહર ભલેને બહાદુર સીપાહી અને સુબેદાર હોય પણ આખરે શાહઝાદાના ગુલામની બરાબર પણ નથી. માટે તેને મુકો અને ચાલો મારી સાથે, આપને હીંદની મલેકા બનાવવાનો હું જુમ્મો માથે લઉછું."

'ખબરદાર !' મહેરુન્નીસા પોકારી ઉઠી "તારી જીભ બંધ કર. ખુદા મારા સીપાહીને સલામત રાખે મારા મનથી તેજ હીંદનો શાહઝાદો અને શહેનશાહ છે."

'બેગમ ! શું આપ કામળીને દોશાળાથી ઉત્તમ ગણોછો

'બેશક !!'

શાલો ઝર બફ્‌ત મુબારક તુમેં દોલત મંદો,
હમકો કમ્બલમેં દોશાલેકા મઝા મીલતાહે"

'જુઓ બેગમ ! પસ્તાશો. ગએલો વખત ફરી હાથ નહીં આવે !

'ચુપ, અત્યારે તારા મગજમાં દીવાનપણાએ વાસો કર્યો છે કે શું ? મારો શવહર ચેહરા મોહરામાં પૈસા ટકામાં ઇજ્જત આબરૂમાં મારી હેસીયત કરતાં વધારે છે, માટે મને બદશાહી ન જોઇએ મને મલેકા બનવું ગમતું નથી મને હીંદની બાદશાહ બેગમનો ઇલકાબ નથી જોઇતો.'

'જો તમારે મલેકા ન બનવું હોય અને તમે આવીજ સ્થિતિમાં રહેવા ચાહતાં હોવ તો ખુદાની ખાતર સલીમના ઉપર રહેમ ખાઓ તે તમારો આશક છે.'

'રહીમન ! તું તારી જીભ બંધ કર હું શવહરવાલી સ્ત્રી છું તેથી મારી સામે ગેરપુરૂષનું નામ લેવું બહુજ ગુનાહ છે અને શવહરવાલી સ્ત્રીએ ગેરપુરૂષનું નામ લેવું તે ગોયા જહન્નમમાં પડવા બરાબર છે. માટે તું તારી જીભને બંધ કરી મારી પાસેથી ચાલી જા.'

'તો શું બેગમ ! સલીમ નિરાશ થઇ જાય ?

'હા તદન નિરાશ.'

'લગારે આશા ન રાખે ?'

'નહીં, જરા પણ નહીં.'

'તમે કોઇ કાળે પણ અલીકુલીખાનને નહીં તરછોડો'

'તું શું બકી રહી છે ?' મહેરૂન્નીસા ગુસ્સાથી ધ્રુજતી બોલી 'મારા શવહર ઉપર મારો એક એક વાળ ફીદા થઇ રહ્યો છે.'

'પણ બેગમ ! લગાર ફરી વિચાર કરી લ્યો.'

'ફહીમન ! તું તારી ભલાઇ ચાહતી હોય તો આજ ઘડી અહીંથી ચાલી જા નહીંતો જો કદાચ આ ભેદ ઉઘડી ગયો તો અમારા ઘરમાં કંકાશ પેસશે જે મને મંજુર નથી માટે અહીંથી તારી મરજી પડે ત્યાં ચાલી જા.'

ફહીમને આ વાતને જાહેરમાં કાંઇ જવાબ આપ્યો નહીં પરંતુ મનમાં કેહવા લાગી કે તું તે સિપાઇને ભલે ન મુક પણ હું તેને મુકાવ્યા વિના ક્યાં રહેનાર છું. તું કંકાશથી ભલેને દુર નાસે પણ હું તો કંકાશ કરાવવાના માટેજ આવી છું ફહીમનને આવી રીતે મનમાં બબડતી જોઇ મહેરૂન્નીસા બોલી.

'હું તને મોટી પારસાઇની દેવી સમજી રહી હતી તેમાં ખરેખર મેં ભુલ ખાધી છે પણ ખેર જે થયું તે ખરૂં !! હવે તું તારી ભલાઇ ચાહતી હોય તો કાલ સવાર સુધી પોતાનું ઠેકાણું કરી લેજે અને જો આ તારા શાહ ઝાદાની ચીઠી ' મહેરૂન્નીસાએ તરતજ સલીમવાળી ચીઠીને સળગતી સગડીમાં નાંખી દીધી જે જોતજોતાંમાં બળીને ખાખ થઇ ગઇ એટલે ફરી મહેરૂન્નીસાએ કહ્યું.

'ફહીમન! તેં જોયું? આ ચીઠીના શા હાલ થયા?'

'હા બળીને ખાખ થઇ ગઇ.'

'આવીજ ખાખ હું તારા રાજપાટની લાલચ ઉપર નાંખું છું સમજી? ખુદા મારા અલીકુલીખાનને મારા માથા ઉપર સલામત રાખે.'

મહેરૂન્નીસા અહીં સુધી કહેવા પામી હતી કે એટલામાં અલીકુલીખાન આવી પહોંચ્યો અને મહેરૂન્નીસાને ગુસ્સામાં બેઠેલી જોઇ બોલ્યો.

'કાં! ખેરીયત છેને?'

'અલ્લાહ ખેરીયત રાખે.'

'તમે અત્યારે ગુસ્સામાં દેખાવ છો?'

'નહીં નહીં,' મહેરૂન્નીસાએ બનાવટી હસતા ચેહરે કહ્યું.

'હશે, ત્યારે મને એવું લાગ્યું' અલીકુલીખાને કહ્યું 'બેગમ! આજે ફહીમન પોતાના હાથે રાંધીને તેયાર કરે એવી મારી ઇચ્છા છે? કેમ ફહીમન તું રાંધીશ?'

'હુઝુર! ઘણી ખુશીની સાથે' ફહીમન ખુશામદ કરતાં બોલી 'અબ ઘડી તઇયાર કરૂં છું.'

આટલું બોલી ફહીમન રસોડામાં ગઇ અને અલીકુલીખાન બહારના ઓરડામાં ચાલ્યો ગયો. અર્ધા કલાક પછી મહેરૂન્નીસાની ગુલાબ નામની એક જુની દાસી આવીને કહેવા લાગી—

'બેગમ સાહેબ! આપ ફહીમનને ભલે પારસા સમજતાં હોવ પણ મને તો તેની ચાલ કાંઇ સારી લાગતી નથી.'

'કેમ શા ઉપરથી કહે છે?'

'હમણા ફીરની રાંધતાં રાંધતાં હકીમને પોતાના ગજવામાંથી નાહની શીશી કહાડી અને તેમાંથી પાણી જેવી દવાઇનાં બેચાર ટીપાં ફીરનીમાં નાંખ્યાં અને મનમાં કાંઇ બબડી રહી હતી; તેશું બબડતી હતી તે હું બધું સાંભળી શકી નહીં, પણ માત્ર આટલું મારી સમજમાં આવ્યું કે 'તુ બને તેને ન મુકે પણ હું મુકાવ્યા વિના નહીં રહું.'

'જો એમજ હોય તો ખરેખર કાંઇક દાળમાં કાળું દેખાય છે.'

મહેરૂન્નીસા તે વખતે તો કાંઇ બોલી નહીં, પણ જે વખતે દસ્તરખ્વાન પાથર્યું અને અલીકુલીખાન આવીને જમવા બેઠો તે વખતે હકીમને પેલી ફીરનીની ડાબીઓ લાવી અને અલીકુલીખાનની આગળ મુકી દીધી એટલે મહેરૂન્નીસાએ કહ્યું—

'મારી એવી મરજી છે કે આ ફીરનીમાંથી થોડીક તું પણ ખાય'

'મેં તો આજે રોઝો રાખ્યો છે.'

'આજે રોઝો કેવો ?'

'રમઝાનમાં થોડાક રોઝા રહી ગયા હતા તેથી હમણાં રોઝા રાખીને પુરા કરી લઉં છું.'

'ઉભા રહો, આપ હમણા ફીરની ખાતા નહીં.'

આટલું કહી મહેરૂન્નીસાએ ફીરનીની રકાબી બીલાડીના મોં આગળ મુકી દીધી. બીલાડી તરતજ જોત જોતામાં તે રકાબી સફાચટ કરી ગઇ. પરંતુ પાંચેક મિનિટ નહીં થઇ હોય, કે ગરીબ બિચારી બીલાડી તરફડીઆં ખાઇને મરી ગઇ. આ જોઇ અલીકુલીખાનના ગુસ્સાનો પાર રહયો નહી

અને તલવારના એકજ વારમાં ફહીમનનું કામ તમામ કરવા ચાહતોજ હતો કે મહેરૂન્નીસાએ વચમાં પડી ફહીમનને બચાવી લીધી, અને તેનો જીવ ન લેવાની ભલામણ કરતાં કહ્યું 'આપની મરજીમાં આવે તે સજા કરો પરંતુ તેનો જીવ લેતાં નહીં. તે તો કોઇ દુશ્મનની શીખવણીથી અહીં આવેલી છે.' મહેરૂન્નીસાની સીફારશ ઉપરથી અલી કુલીખાને ફહીમનના નાક કાન કાપી ગધેડા ઉપર બેસાડી શહેર બહાર કાડી મુકવાનો હુકમ આપ્યો.

બાબ નવમો.

યે હમજલીસ યે હમદમ હેં બઝમે હસ્તી તક,
લહેદ મેં કોઇ કીસીકા શરીકે હાલ નહીં.

'નામદાર સરકાર! દીલ્હીથી રણવીરસીંગ આવ્યોછે' બુંદેલખંડના રાજા નરસીંગદેવને તેના ખાનગી દીવાન ખાનામાં રાતની વખતે દરવાને વરદી પોંહચાડતાં કહ્યું 'અને કહે છે કે મારે હમણાં હાલ મહારાજા સાહેબથી મળવું છે.'

'મલે અંદર આવવા દે' નરસીંગદેવે અંદર આવવાનો હુકમ આપતાં પાસે બેઠેલા મુસાહિબને પુછ્યું "જાલમસીંગ! રણવીરસીગ અત્યારે કેમ આવ્યો હશે? કાંઇ અનુંમાન તો બાંધો જોઇએ!!'

'ઘણું કરીને તો આપણા ભલા માટેજ આવેલો હશે.' જાલમસીંગે પોતાની પાસે બેઠેલા સોબતીને કહ્યું '' કેમ, ભીમદેવ! તમેં શું ધારોછો?'

'અત્યારે આવવાનો સબબ તો એજ હોવો જોઇએ.' ભીમદેવ પોતાનું વાક્ય બરોબર બોલવા પામ્યો નહતો કે રણવીરસીંગ દીવાનખાનામાં દાખલ થયો અને ઘણાજ અદબપુર્વક સલામ કરી ઉભો રહ્યો એટલે નરસીંગદેવે પુછયું.

"કેમ અત્યારે શામાટે આવવું થયું?"

'મહારાજાની જય થાઓ' રણવીરસીંગ બોલ્યો "કુળદેવીના પ્રતાપે મહારાજાની જય થતી જણાયછે. અત્યારે આપ નામદારની હુજુરમાં હાજર થવાનું કારણ જણાવવા માટે ખાનગીની જરૂરત છે, માટે એકાંતમાં સેવકને હુકમ ફરમાવોતો સેવક અરજ કરશે.'

'હમણા એકાંત થાયછે" પોતાના સોબતીઓને નરસીંગદેવે કહ્યું "તમે બહાર જાસ્રો" આ સાંભળી બધા સોબતી બહાર ચાલ્યા ગયા. એટલે નરસીંગદેવે રણધીરસીંગને પોતાની પાસે બોલાવીને પુછ્યું-

'કહો શામાટે આવ્યા છો? અને મારા વિજય માટે કઈ ખુશખબરી લાવ્યા છો?"

'નામદાર શાહઝાદા સાહેબ જેઓ અનકરીબ શહનશાહે હીંદના માનવંતા ખેતાબથી ઓળખાશે તેમને પ્રસન્ન કરવાનો સમય આવી પહોંચ્યો છે, બધા રાજપુત્ર સરદારોથી ઉંચી પાયરીએ ચઢવાની બાજી હાથ લાગી છે; માટે મહારાજા! હીમ્મત કરો અને આપણા સ્નેહી મીરઝામેહમુદે જે પત્ર મને આપ્યો છે તેના ઉપર અમલ કરો એટલે પછી ફતેહ ફતેહ અને વિજય વિજય છે."

'લાવ જોઉં મારા વ્હાલા મિત્રનો કાગળ કયાં છે?"

'લ્યો, આ રહ્યો, પણ તેને વાચતાંજ ફાડી નાંખજો' રણધીરસીંગે પોતની કમરમાંથી કાગળ કાઢીને આપ્યો. નરસીંગદેવે ઘણાજ ઉત્સાહની સાથે કાગળની મોહોર તોડી અને વાંચવા માંડયો જે નીચે મુજબ હતો.

'મારા મહેરબાન મહારાજા નરસીંગદેવ!

'બાદ આદાબો કુરનશની સાથે લખવાનું કે ઘણા વર
'સની મહેનત અને કોશીશના પ્રતાપે આજે એક અમુલ્ય
'તક હાથ લાગી છે. માટે જો શહેનશાહે હીંદના દરબારમાં
'પહેલી ખુરશીએ બીરાજવું હોય, બધા રાજપુત્રોના દરજાથી
'ઉંચા દરજ્જે ચઢવું હોય; શહેનશાહના માનીતા બનવું
'હોય, આખા હીંદમાં નામના પ્રાપ્ત કરવી હોય તો હું જે
'કાંઇ લખું છું તેના ઉપર અમલ કરો, માત્ર થોડીજ કોશીશમાં
'ઉપર લખેલી બધી નામના પ્રાપ્ત થશે અને દુશ્મનો બળીને

' ખાખ થઇ જશે. જો કદાચ તમોએ મારી સોનેરી સલાહને
' માન્ય ન રાખી તો યાદ રાખજો કે તમારી બધી ઇચ્છાઓ
' અને મારા તથા તમારા બીજા જાસુસોની બધી મહેનત
' ઉપર પાણી ફરી વળશે અને ફરી ભવિષ્યમાં આવી
' સોનેરી તક મળશે કે નહીં તે પણ એક શંકા ભરેલી
' વાત છે.

" નામદાર શાહજાદા સલીમ દીવાન ગયાસની દીકરી
' મહેરૂન્નીસા ઉપર આશક થયા છે તેની ખબર નામદાર
' જહાંપનાહને પડતાં તેઓએ અબુલફઝલને સમજાવવા
' મોકલ્યો પણ શાહજાદાએ જહાંપનાહની સલાહ માન્ય ન
' રાખતાં અબુલફઝલને પાછો કાઢયો એટલે અબુલફઝલે
' જહાંપનાહને ઉંધું ચતું સમજાવી તાબડતોબ મહેરૂન્નીસાનું
' લગ્ન અલીકુલીખાનની સાથે કરી દીધું અને લગ્નના
' દીવસેજ મહેરૂન્નીસાને અલીકુલીખાનની સાથે ઢાકે રવાને
' કરી દીધી જયારે આ વાતની શાહજાદાને ખબર પડી
' ત્યારે મેં તેઓના મગજમાં સારી પેઠે ઠસાવી દીધું કે
' આ કામ અબુલફઝલનુંજ છે અને તેજ તમારો ખાસ
' દુશ્મન છે તે ઉપરથી નામદાર શાહજાદાએ અબુલફઝલને
' મારી નાંખવાનો હુકમ આપ્યો. (જો કે હુકમ આ
' પેલ નથી પણ પોતા તરફથી તે ખોટું લખે છે.) હવે
' હું પોતે અબુલફઝલનું કાસળ કાઢી નાંખવાને તલપું છું
' પરંતુ નામદાર શાહઝાદાની પાસે બીજું કોઇ માણસ ન
' હોવાથી તેઓ મને પોતાની પાસેથી જુદો કરવા માંગતા
' નથી તેથી હું તમારા જેવા સ્નેહીને શાહઝાદા સાહેબને
' પ્રસન્ન કરવાની સોનેરી તક સોંપુંછું આશા છે કે તમો
' મારી સલાહ પ્રમાણે અમલ કરી નામના પ્રાપ્ત કરશો.

" આવતી કાલે સવારે દસ વાગે અબુલફઝલ તમારા
' રાજ્યની સરહદમાં થઈને ગવાલિયર તરફ જનાર છે તે
' વખતે તેની સાથે ઘણુંજ થોડાં માણસ હશે તમો
' બસ્સો માણસોની સાથે જશો તો સ્હેજમાં કામ થઈ
' જશે માટે તમે આ કાગળ વાંચતાં તરતજ તૈયારી કરો
' અને તમારી કુળદેવીનું નામ લઈ શાહજાદાને પ્રસન્ન
' કરવા અબુલફઝલનું માથું કાપવાનું બીડું ઝડપો. અબુલ
' ફઝલ નમાઝનો બહુજ પાબંદ છે તેથી તમે દસ વાગ્યાથી
' લગભગ બે વાગ્યા સુધી લાગ સાધીને તાકમાં રહેજો
' નમાઝની વખતે મારી નાંખવાની ઉમદા તક મળશે.

" નરસીંગદેવ ! જો તમોએ આ સોનેરી તકમાં
' વિજય મેળવ્યો તો યાદ રાખો કે તમે ઘણાજ થોડા
' દીવસમાં રાજા માનસીંગ અને બીજા માનવંતા રાજપુત્રો
' કરતાં વધારે નામના પ્રાપ્ત કરી મુગલ સહેનશાહતના એક
' થંભ બની જશો. વરસોની મહેનત પછી તમારા માટે
' આવી ઉમદા તક મળી છે તેને કદીએ ગુમાવતા નહીં
' નહીંતો ફરી જીંદગી સુધી આવી નામના પ્રાપ્ત કરવાનો
' સમય નહીં આવે.

" અબુલફઝલનું માથું કાપી શાહઝાદાને અલાહબાદ
' મોકલજો કેમકે શાહઝાદા સાહેબ અને હું અત્યારેજ
' અલાહબાદ જવાની પયરવીમાં છીએ."

લી૦ તમારો વિશ્વાસુ,
મીરઝા મેહમુદ.

નરસીંગદેવે આ કાગળ બેચાર વખત ફરી ફરીને વાંચ્યો અને વાંચીને ભારે સોચમાં પડી ગયો એટલે રઘુવીરસીંગે પુછયું

" કેમ મહારાજા ! શા વિચારમાં પડયા છો ? "

" અબુલફઝલ કાંઇ નાહનો સુનો માણસ નથી, તેથી તેને મારી નાંખવો પણ સ્હેલ નથી."

' અબુલફઝલ ગમે તેવો શુરવિર કેમ ન હોય, પણ શું, રાજપુત્ર શુરવિરતા એવી છે ? કે આ કામમાં પાછી પાની કરે ! ? ? '

' નહીં, કરીએ નહીં, બધા રાજપુત્રો ઉપર સરદારી ભોગવવા માટે એક અબુલફઝલ તો શું, પણ એવા હજારો હોય, તોપણ હું આવી તકને કદી ગુમાવું નહીં, કેમકે સહેનશાહના દરબારમાં માન મેળવવાની તક આ કરતાં સરસ મળશે નહીં, બીજા રાજપુત્રોએ તો પોતાની દીકરીઓ અને બેહનો આપીને માન મેળવ્યું છે, પણ હું મારી બહાદુરીના પ્રતાપે માન મેળવીશ, માટે રણવીરસીંગ તું કાલ સુધી થોભી જા, અને અબુલફઝલનું માથું લઈને જજે. '

' જેવી મહારાજની આજ્ઞા. '

" તે બાદ નરસીંગદેવે પોતાના બહાર ઉભેલા મુસાહેબોને બોલાવ્યા અને તેઓને સવારમાં શીકારે જવાની ઇચ્છા હોવાથી તૈયાર થઇ રહેવાનું કહી વિદાય કર્યા અને પોતે પોતાના શયનગ્રહમાં પહોંચ્યો પલંગ ઉપર પડીને નિંદ્રા આવવાની કોશીશો કરવા માંડી પણ બધી વ્યર્થ ગઇ તેથી છેવટે કાંઇ વિચાર કરી પોતાના માનીતા અને વિશ્વાસુ હકીમ નવરોઝ અલીખાનને બોલાવ્યા હકીમ સાહેબ લગભગ સાઠેક વરસની વયના અને અનુભવી માણસ હોવાથી નરસીંગદેવ તેમને માન મરતબાથી રાખી અગત્યાના સમયે સલાહ વીગેરે લેતો હતો અત્યારે પણ તેણે મીરઝામેહમુદનો કાગળ વાંચી સંભળાવ્યો અને સલાહ પુછી તો હકીમ સાહેબે ઘણીવાર સુધી વિચાર કરી આ કામ ન કરવા માટે

સુચના કરી પરંતુ નરસીંગદેવના મગજમાં ન ઠસવાથી તેણે હકીમસાહેબની હામાં હા મેળવી વિદાય કર્યા હકીમ સાહેબ નરસીંગદેવની વાતચીત ઉપરથી સમજી ચુક્યા હતા કે, આ રાજાની મતી મારી ગઈ છે. માન આબરૂની લાલસામાં મહા પાપનું કૃત્ય કરશે, માટે મારી સલાહ વ્યર્થ છે. તેથી વધુ કાંઇ પણ બોલ્યા સિવાય અબુલફઝલના હકમાં દીલાસો ખેદ કરતાં આ બોલીને પોતાને ઘેર ગયા.

'યે હમ જલીસ, યે હમદમ હેં બઝમે હસ્તી તક,
લહેદમેં કોઇ કિસીકા શરીક હાલ નહીં '

નરસીંગદેવ ભવિષ્યમાં મળનારા માનમરતબાના વિચારોમાં એટલો બધો લીન થઇ ગયો કે, હકીમ સાહેબના જવા બાદ પલંગ ઉપર પડતાંજ સુઇ ગયો.

બાબ દસમો.

બરાએ ખિદમતે આંકસ કે નશનાસદ હકે ખિદમત,
મકુન અવકાતે ખુદ ઝાયા કે નેક મઝદસ્તો નેક ખિદમત

'આપે કાંઇ સાંભળ્યું?' મીરઝા મહેમુદે અલ્લાહ બાદમાં શાહઝાદા સલીમને કહયું 'જહાંપનાહની તબીયત અલીલ રહે છે.'

'ખુદાતાલા શફા બખશે.'

'ખુદાતાલા શફા બખશે કે સફાચટ કરી દે?'

'એવું ન બોલ.'

'શું કરવા ન બોલું? હું તો જહાંપનાહ જલદીથી સફર કરે એવી યાચના કરૂં છું.'

'ચુપ, દીવાનો છે કે શું?'

'દીવાનો સમજો કે ગમે તે પણ મારી તો એજ દોઆ છે.'

'મીરઝા! તારી આ વાતો સારી લાગતી નથી, જહાંપનાહ જીવતા છે ત્યાંજ સુધી શહેનશાહતની જાહો જલાલી પણ છે માટે તેમના લાંબા આયુષ્યની દોઆ માંગવી જોઇએ.''

"લો હવે રહેવા દો, "મનમા શેખશરીફ અને બગલમાં ઇંટો" ની કહેવાત પ્રમાણે તમારી પણ હાલત છે શહેનશાહત મળવાના લોભમા તો ખેંચાઈ રહ્યા છો અને બહેરી શહેનશાહની તરફેણ કરો છો."

"મીરઝા! હું એવો લોભી નથી, મારામાં આવી નીચ વાતોનું રહેઠાણ નથી હું મારા પિતાને દુશ્મન સમજતો નથી કે તેઓના મર્ણની દોઆ માગું!!!"

'સાહેબઆલમ એમ તો ન કહો આપના સ્વભાવથી હું સારી પેઠે વાકેફ છું.'

'મારા સ્વભાવથી તું લગાર પણ માહિતી ધરાવતો નથી એજ અફસોસની વાત છે.'

'એમાં અફસોસ શાનો ? હું તો અત્યારે આપના મનમાં શું છે તે પણ કહી દઉં.'

'કહે જોઇએ !'

'અત્યારે આપના મનમાં શહેનશાહતનો શોખ સમાયેલો છે અને એજ વિચારોમાં લિન બનેલા છો કે જે દીવસે જહાંપનાહ ગુજરી જશે તે દીવસે હું મોહટા દોર દમામની સાથે હીંદુસ્તાનની સલતનતનો શહેનશાહ બનીશ.'

'જુઠ ! તદન જુઠ એટલા ઉપરથી તો હું કહુંછું કે તું મારા સ્વભાવને અત્યાર સુધી પારખી શકયો નથી.'

'ત્યારે આપજ કહો જોઇએ કે આપના મનમાં શુ હતું?'

'હું અત્યારે એ વિચારમાં પડયો હતો કે જો શહેનશાહની જીંદગીમાં હું ગુજરી જાઉં તો શહેનશાહને કેટલો બધો સદમો પોંહચે ! !'

સલીમ અહીં સુધી કહેવા પામ્યો હતો કે ચોબદારે આવીને ખબર આપી—

'એક ભીખારણ જેવી ફાટેલાં લુગડાં પહેરેલી સ્ત્રી, મહેલની બહાર આવીને ઉભી છે અને કહેછે કે મારે શાહજાદા સાહેબની સાથે એક અગત્યની વાતચીત કરવી છે. પહેલાં તો મેં તેને ધમકાવીને કાઢી મુકી પણ તે એટલી બધી હઠીલી છે, કે ખસતીજ નથી તેથી આપનો ફરમાન લેવા આવ્યો છું

' આવવા દો ' સલીમે હુકમ આપ્યો, એટલે ચોબદારે બહાર જઇ તે સ્ત્રીને અંદર મોકલી, સ્ત્રીએ અંદર આવી શાહજાદાને સલામ કરતાં કહ્યું—

' હુઝુર ! સલામ. '

' અલી તું કોણ છે ? ' સલીમે પુછ્યું.

' જાણુયામા ચુડેલ ન હોય !!!' મીરઝામેહેમુદ બોલ્યો

' નહીં નહીં મેં આને કોઇ જગ્યાએ જોએલી હોય એમ જણાય છે.'

' સાહેબઆલમ ! ભુલોછો ' મીરઝા મેહેમુદે કહ્યું, ' આ તો સ્ત્રી હોય તેમ દેખાતું નથી કેમકે આના નાક કાન કયાં છે! વળી માથા ઉપર એકકે વાળ પણ નથી.''

' ત્યારે શું ચુડેલ હશે ? '

' ઉભા રહો, હું પુછુંછું. ' મીરઝા મેહમુદે પેલી આવેલી સ્ત્રીને પુછ્યું ' કેમ તું કોણ છે ?'

' કાં મીરઝાજી ! આંખો ઉપર ચશ્મા ચડેલા છે કે ચરબી છવાઇ ગઇ છે ?'

' કોણ ! બી રહીમન ? '

' હા, મીરઝાજી. '

' તારા આ શા હાલ ? '

' શાહઝાદા સાહેબની વફાદારીમાં નાક કાન અને માથાંના વાળ કુરબાન કરી દીધા.'

" તારી આવી સ્થિતિ કોણે બનાવી ?" સલીમે પુછ્યું

' આપની માશુક મહેરૂન્નીસાના ધણીએ.'

' અલીકુલીખાને ?'

' જી હા !'

'ઠીક, ત્યારે હવે એની આવી બની છે, તે પોતેજ થોડા દીવસનો મેહમાન છે.' સલીમ ગુસ્સાના આવેશમાં બોલ્યો " એ બદમાશને પુરેપુરી નસીહત ન કરૂં, તો મારૂં નામ સલીમ નહીં.

પડા ફ્લક કો કભી દિલજલોંસે કામ નહીં,
જલાકે ખાક ન કરદું તો દાગ નામ નહીં.'

'સાહેબ આલમ! અલીકુલીખાને તો ગજબજ કર્યો."

" શાહઝાદા સાહેબ ! જ્યાં સુધી અલીકુલીખાન જીવતો છે ત્યાં સુધી આપ મહેરૂન્નીસાને પોતાના પેહલુમાં બેસાડી શકશો નહીં, તે તો બંને જણ એકમેકના ઉપર મરી ફીટ છે'

'ભલેને મરી ફીટતાં હોય પણ હવે એ અલીકુલી ખાન ક્યાં જાય તેમ છે !'

'જહન્નમમાં' મીરઝાએ ઉમેર્યું.

'હાય! જહન્નમમાં જાય તો મને ટાઢક વળે" ફરી મન આંગળાના ટચકડાં ફોડતી બોલી " પણ સાહેબ ! આલમ હવે મારા માટે શો હુકમ છે?'

'હુકમ શાનો ?' મીરઝામેહમુદે કહ્યું, " જ્યાં સીંગ સમાય ત્યાં ચાલતી પકડ."

'અને મેં જે નાક કાન કપાવ્યા તેનો બદલો ?'

'બદલો ! કેવો બદલો ?'

'ત્યારે મેં અમસ્થા નાક કાન કપાવ્યા ?'

'નહીં, અમસ્થા શામાટે ?' સલીમ દીલાસો દેતાં બો'લ્યો તારા માટે કાંઇક બંદોબસ્ત કરી આપીશ.'

'અફસોસ ! મેં વફાદારીના બદલામાં આવો જવાબ સાંભળવાની આશા રાખી નહોતી કાંઇક બંદોબસ્ત કરી આપીશ તો તે ક્યારે ?'

'હમણા તો જા, ફરી થઇ રહેશે' મીરઝાએ કહ્યું

'અફસોસ ! મીરઝાજી અફસોસ !!

બરાએ ખિદમત આંકસકે નશનાસદ હકે ખિદમત

મકુન અવકાત ખુદ ઝાયાકે નેહ મઝદસ્તો નેહ મિન્નત

'ચાલ ચાલ નકટી ! વધારે વાતો કરી નકામું ભેજું ન ખા.'

'અફસોસ ! જાઉંછું ખરેખર જેવું કરો તેવું પામો મેં જે કાંઇ કર્યું તે મારીજ આગળ આવ્યું.'

'ભલે આવ્યું, તો પણ હવે ચાલતી પકડ.'

'બહુ સારૂં ! આ ચાલી.'

આટલું બોલી ફહીમન બહાર ગઇ એટલે સલીમે કહ્યું,

'આવી રીતે બિચારીને હડધુત ન કરવું જોઇએ'

'અરે સાહેબઆલમ ! આપ આવી રંડાને ઓળખતા નથી. એ કરતાં પણ વધારે હડધુતને લાયકની છે.' મીરઝા મેહમુદે પોતાના દીલમાં વિચાર કર્યો કે એ રાંડને જીવતી નહીં જવા દેવી જોઇએ નહીં તો મારી તેમજ શાહઝાદાની સખત બદનામી કરશે અને તેથી તેણે તેણીને મારી નાંખવાનો પોતાના મનમાં નિશ્ચય કરી ફહીમનને બહાર જઇને બોલાવી અને પાસેના રૂમમાં આવવાનું કહ્યું, ફહીમન સમજી કે કાંઇક ઇનામ મળશે તેથી તરતજ રૂમમાં દાખલ થઇ એટલે મીરઝા મેહમુદે માત્ર તલવારના એકજ વારમાં ફહીમનનું કામ તમામ કરી દીધું જે વખતે ફહીમનના બે કટકા થઇ ગયા તે વખતે પોતાની તલવારને લોહી લોહાણ થએલી જોઇ મીરઝા પોતાના મનમાં બબડયો 'આવીજ રીતે હા હા આવીજ રીતે મારા કાગળ ઉપરથી મારા દુશમનનું કાસળ નીકળી ગયું હશે. નરસીંગદેવ માન મરતબાનો ભુખ્યો અને લોભી છે, તેથી તે જરૂર કાગળ જોતાં અબુલફઝલનું

કામ તમામ કરવા નીકળી પડયો હશે; અને જેવી રીતે તલવાર દુશ્મનના લોહીમાં ખરડાઇ છે તેવીજ રીતે તેની તલવાર પણ હિંદના નામાંકિત વઝીર અને શહેનશાહના ખાસ મિત્ર, પણ મારા કટ્ટા શત્રુના લોહીમાં રંગાઇ હશે' મીરઝા મેહમુદ આવી રીતે બોલી બહાર આવ્યો તો દરવાને એક ટીનનો દાબડો લાવીને આપ્યો અને કહ્યું.

'એક સવાર આ દાબડો લઇને આવ્યો છે અને કહે છે કે એક રાજપુત્ર રાજાએ નામદાર શાહજાદા સાહેબને આ અમુલ્ય ભેટ મોકલી છે. માટે શાહઝાદા સાહેબે એકાંતમાં ઉઘાડીને આ ભેટને કબુલ કરવી.'

આ સાંભળતાંજ મીરઝા મેહમુદના ચહેરા ઉપર આનંદનાં ચિન્હો પ્રગટી નીકળ્યાં અને ધરૂજતા હાથે શાહઝાદાને તે દાબડો આપતાં બોલ્યો 'સાહેબ આલમ! આ ભેટને સવારના કહેવા પ્રમાણે આપ એકાંતમાં ઉઘાડીને જુઓ.'

'તારાથી કોઇ વાતનો પરદો નથી, માટે તું ઉઘાડ.'

'જેવી આજ્ઞા' મીરઝા મેહમુદ દાબડો ઉઘાડવાની કોશીશ કરતાં બોલ્યો 'એવી તો કઇ અમુલ્ય ભેટ હશે?'

'કોણ જાણે! જોઇએ તો ખબર પડે.'

'પણ દાબડો ઉઘડતો નથીને? બહુજ મજબુતીથી બાંધ કરેલો છે.'

'ન ઉઘડતો હોય તો ભાંગી નાંખ.'

'ચપ્પુથી કાણું કરી નાંખું!'

'અરે; તોડીજ નાંખને.'

મીરઝા મેહમુદે ઘણી કોશીશ બાદ દાબડાને તોડયો તો તેમાંથી ખરાબ વાસ આવી, જેથી તેણે દાબડાને મુકી દેતાં કહ્યું—

'તવબા ! તવબા ! કેવી ખરાબ વાસ છે !

'અરે ! પણ જોતો ખરો કે એમાં શું છે !'

'શાહઝાદા સાહેબ !' મીરઝા મેહમુદ દાબડો ઉઘાડીને બોલ્યો 'નામદાર વઝીરે આઝમનું માથું ! હાય !? હાય ?!! આ શું !'

'શું અબુલફઝલનું માથું !'

'જી હાં, સાહેબ આલમ !'

'અફસોસ !' આટલું બોલતાંજ સલીમ બેહોશ થઈને પડી ગયો એટલે મીરઝા મેહમુદ આનંદની સાથે અબુલફઝલના માથાને ટેબલ ઉપર મુકી શાહઝાદાને શુધ્ધીમાં લાવવાની કોશીશમાં પડયો.

બાબ અગ્યારમો

ઉશ્રી અગર બગિરિયાં મયસ્સર શુદે વિસાલ,
સદ સાલ મીતવાં બ તમન્ના ગિરીસ્તન.

શુક્રવારની રાત્રે હિંદનો મહાન મુગલ શહેનશાહ અકબર પોતાના મકતબખાનામાં રાજ્યના વડા આલેમો, શાયરો, કવીઓ, તથા ફારસી, અરબી અને સંસ્કૃત ભાષાના મોહટા વિદવાન પંડીતોની સાથે બેસીને વાદ વિવાદ કરી રહયો હતો. મકતબખાનાના મકાનમાં સુગંધી વસ્તુઓથી અજબ બહાર દીપી રહી હતી. દરેક વિદ્વાન પોતાની કાબેલીયત બતાવવા માટે અઘરા અઘરા સવાલો પુછી અને જવાબો આપી ખુશી થઇ રહયો હતો. અકબર બાદશાહ વખતને કીમતી ગણનાર હોવાથી બરોબર ટાઇમસર મજલીસમાં આવીને બેઠો હતો. પરંતુ તેનો દુધભાઇ અને સેનાધિપતિ ખાનઆઝમ એક કલાક મોડો આવ્યો. ખાનઆઝમ ઘણો સીધો સાદો અને સાલેસ મુસલમાન હોવાથી તેની દાઢી ઘણીજ લાંબી હતી. એટલે જ્યારે ખાનઆઝમ એક કલાક મોડો આવ્યો, ત્યારે અકબરે હસતાં હસતાં કહ્યું—

'જાણ્યામાં દાઢીના બોજ તળે દબાઇ જવાથી તને આવવામાં વાર થઇ હશે!!'

'પીરો મુરશદ! આપે બહુજ ઠીક ફરમાવ્યું' અબુલફઝલના વિદવાન ભાઇ ફયઝીએ અકબરની વાતને ટેકો આપતાં કહ્યું એટલે રાજા ટોડરમલ પણ ખાન આઝમની રમુજ કરતાં બોલ્યો—

'જનાબ ખાનસાહેબ! આપ સાહેબે આપની દાઢીને સફાચટ કરી દેવી જોઇએ, કેમકે એક વિદ્વાન કહે છે કે,

દાઢી કો મુંડા ડાલ તું મુંછોંકા બમેરા'

'તે કોઇ વિદ્વાન નહી પણ હજામ હશે' ખાન-આઝમ ટોડરમલને સંબોધીને બોલ્યો 'તમે લોકો દાઢીના કદર શું જાણો? કેમકે—

દાઢી મરદોંકો હુવા કરતી હે ઝનખોં કો કહાં
'ખાનસાહેબ! બેઅદબી માફ' ફયઝીએ કહ્યું
'રીશ બાવદ દો સે મુએ કે ઝનખદાં પોશદ
નકે રીશે કે દરૂ બચ્ચા દેહદ ખરગોશે.'
'જરા મારી પણ સાંભળો.' મુલ્લાં દોપ્યાઝા બોલ્યો
'ખાનસાહબસે યે કેહદો કે અયાંરા ચે બયાં,
દાઢી બકરોં કો હુવા કરતી હે શેરોકો કહાં'

'વાહ બધાઓએ મળીને બનાવવો શરૂ કીધો અને જહાંપનાહ તો ચુપ થયા છે કે, જાણે આપે પહેલ કરીજ નથી?' ખાનઆઝમે અકબરની તરફ જોઇને કહ્યું 'જહાંપનાહ! હું એકલો અને આ બધા એક તરફ એ શું ઇનસાફની વાત કહેવાય?'

'બસ જવા દો, ખાનઆઝમ ગભરાઇ ગયો; માટે તેનો પીછો મુકો અને હકીમ સાહેબ! આપ ફરમાવો કે ગાયના માંસ સંબંધી આપનો શો મત છે?'

'જહાંપનાહ!' હકીમ અબદુલફતેહે અકબરના સવાલનો જવાબ આપતાં કહ્યું 'હીકમતના પુસ્તકોમાં લખેલું છે કે, ગાયનું દુધ તંદુરસ્તી બક્ષનાર છે પણ માંસ બીમારીનું ઘર છે"

'હકીમ સાહેબ સત્ય ફરમાવે છે' એક પંડીત સાહેબ ખુશ થઇને બોલી ઉઠયા. 'જો ગાય પવિત્ર નહોત તો કુરાન મજીદમાં સઉથી પહેલાં સુરએ બકર ન હોત.'

'પંડીતજી ! લગાર આપની ફીલસુફી રહેવા દો' ઉરફી નામના મહાન વિદવાન શાયરે અકબરને અરજ કરી 'અગર બેઅદબી માફ થાય તો કાંઇક અરજ કરૂં.'

'ભલે'

'આજે શેખ સાહેબ (ફયઝી)ને આલમે બાલાથી પોશાક ઇનાયત થયો છે.'

'અને મેં ભાઇ ઉરફીને બખશીશ કરી દીધો' ફય ઝીએ તરતજ કહયું.

'એટલે?' અકબરે પુછયું.

'હું અરજ કરૂં' ઉરફી બોલ્યો 'શેખ સાહેબે સાંભળ્યું હતું કે જ્યારે શેખ સાઅદી રહે. એ આ શેર કહયો હતો.

બરગે દરખ્તાને સબ્ઝ દર નઝરે હોશીયાર
હર વરકે દફતરીસ્ત; માઅરફતે કિરદિગાર

ત્યારે તેમને અવલિયાનો મરતબો હાસલ થયો હતો, અને બેહિસ્તમાંથી હુલ્લા ઇનાયત થયા હતા શેખ સાહેબને આવાત યાદ આવી જવાથી તેઓએ પણ અવલિયા બનવાના શોખમાં આ શેર બનાવ્યો

હર ગયા હે કે અઝ ઝમીં રોયદ,
વેહદહુ લાશરીક લહુ ગોયદ.

અને આ શેરને ઝુમીઝુમીને પઢી રહયા હતા અને આકાશ ભણી જોઇ જોઇને બહેસ્તીહુલ્લાની ઇન્તેજારી કરી રહયા હતા એટલામાં એક બે અલમ સમડી તે તરફ નીકળી આવી અને જાણી જોઇને તેણીએ પોતાનો હગાર

શેખ સાહેબના ચેહરા ઉપર નાખ્યો અફસોસ! તે વખતે મારી પાસે ધનુષ્ય બાણ નહોતાં, તે બેઅદબ સખદીની બેઅદબી ઉપર ભારે ગુસ્સો ઉપજ્યો પણ શું! કરી શકતા હતા કેહરે દરવીશ બરજાને દરવીશની કહેવત પ્રમાણે ચુપ થઇ ગયા પણ એટલું જરૂર કહ્યું કે,

શેર ફેહમી આલમે બાલા મઅલુમ શુદ "

" ભાઇ તમે બંને જણામાં દરવખતે લડાઇ ચાલ્યા કરે છે તેથી અમે કાંઇ કહી શકતા નથી' અકબરે ઉરફીનું કહવું સાંભળીને કહ્યું.

' જહાંપનાહ ! ઉરફી મારા ભાઇ છે અને તેઓ જેટલી રમુજ કરે તેટલી રમુજ કરવાનો તેમને હક છે.' ફયઝીએ કહ્યું,

' ચાલો આ વાતને પણ જવા દો' અકબર બોલ્યો 'અમે જયારે ફતેહપુરથી આવ્યા હતા ત્યારે ફયઝી ! તમો એ કયો કસીદો કહ્યો હતો ? તેનો પેહલો શેર અમને બહુજ પસંદ પડયો છે તેથી તેને ફરી સંભળાવો,'

' જેવી હુઝુરની આજ્ઞા' ફયઝીએ કહ્યું.

' નસીમે ખુશદિલી અઝ ફતહેપુર મી આયદ
કે બદશાહે મન અઝ રાહે દુર મી આયદ '

' વાહ ! વાહ' ચારે બાજુથી પોકારો થયા એટલે ફયઝીએ બધાને નમી નમીને સલામ કર્યા તે બાદ કાંઇક યાદ આવી જવાથી અકબરે કહ્યું'

' આજ અબુલફઝલ ન હોવાથી કાંઇ બરાબર મઝા આવતી નથી,

' બેશક ખલીફાસાહેબ (અબુલફઝલ) સિવાય હુઝુરને શાની મઝા આવે ?' ખાનઆઝમે કહ્યું.

'કાંઇ કાગળ પત્ર આવ્યો નથી બારે ચિંતા થાયછે' અકબરે ફયઝીને પુછયું 'તમારી પાસે કાગળ આવ્યો છે ?'

'જી ના !'

'ખુદા ખેર કરે' અકબરે ગભરામણ જાહેર કરતાં કહ્યું મારા દિલમાં પોતાની મેળે ચિંતા જન્મ પામેછે.'

'એમાં ચિંતા શાની ?' ખાનઆઝમે કહ્યું 'ખલીફા સાહેબ જેવી રીતે સાહેબે કલમ છે તેવીજ રીતે સાહેબે તલવાર પણ છે તેથી કોઇ પણ વાતની ચિંતા કરવી ન જોઇએ.'

'ખુદાનું ચાહવું છે તો એક બે દીવસમાં ફતેહનો ડંકો વગાડતાં અને વિજયની ધજા ફરકાવતાં આવી પહોંચશે' રાજા ટોડરમલે કહ્યું.

આવી રીતે મકતબખાનામાં અકબર પોતાના મુસાહિબોની સાથે વાતો કરી રહ્યો હતો એટલામાં એક ચોબદાર ગભરાયલો અકળાયલો અંદર દાખલ થયો અને શાહી આદાબ બજાલાવી નીચી ગરદને બોલ્યો.

"નામદાર જહાંપનાહ ! ઘણી દીલગીરી અને રંજની સાથે આ દુઃખી ખબર પહોંચાડવાની ફરજ મારે માથે આવી પડી છે કે શેખ અબુલફઝલે આ જહાંએ ફાનીથી કુચ કરી આલમે જાવેદાનીમાં મુકામ કર્યો આ સાંભળતાંજ અકબરના હોશ ઉડી ગયા અને બે ઇખતીયાર બનીને બોલી ઉઠયો—

'એ કમનસીબ કાસદ ! તું આ શું બકી રહ્યો છે મારા વ્હાલા દોસ્તે ક્યાં સ્વર્ગવાસ કર્યો ?'

'જહાંપનાહ ! શેખ સાહેબને બુંદેલખંડના બદમાશ રાજા નરસીંગદેવે દગાથી કતલ કરી નાંખ્યા.'

અકબરનો ચેહરો અબુલફઝલના મોતનું સાંભળી ફીકો પડી ગયો હતો તે આ સાંભળતાંજ લાલચોળ બની ગયો, અને જો કે તે એક દ્રઢ મનનો શહેનશાહ હતો છતાં પણ અત્યારે બાળકોની પેઠે ચોધાર આંસુએ રડી પડયો. અને માથા ઉપરથી પાઘડી ઉતારીને ફેંકી દેતાં બોલ્યો.

' હાય ગજબ થઇ ગયો, કયામત બરપા થઇ ગઇ, અબુલફઝલ જેવો હીરો ગુમ થઇ ગયો, ઓ અબુલફઝલ ! તું મારા રાજ્યમાં હીરા સમાન હતો, તું મારો બાજુ હતો, તું મારો ભાઇ હતો, તારા પ્રતાપેજ હિન્દની ચઢતી થઇ રહી હતી, અફસોસ મારી જીંદગીમાં તારા આવા હાલ થાય તે હું કેમ સાંખી શકું !! માટે ઓ ખાનઆઝમ ! અત્યારેજ જાવ, પર લગાવીને ઉડો અને તે બદમાશ ખુનીને તેનાં બાળ બચ્ચાંઓ સહિત મારી કાપીને કટકે કટકા કરી નાંખો, તેના દેશને વેરાન બનાવી તેમાં હળ ફેરવો, હાય, તેણે એવું કામ કર્યું છે કે, તેના રાજ્યની બધી રઇયતને જાનથી મારી નાખવી જોઇએ, અને તેના રાજ્યમાં ઘુવડ બોલતાં કરી દયો. પણ હાય મારો અબુલફઝલ કયાં ? ,

આટલું બોલી અકબર પોતાના જનાનખાનામાં ચાલ્યો ગયો અને બે દીવસ સુધી અન્નપાણી ન લીધું તથા કોઇથી વાતચીત પણ કરી નહીં.

બાબ બારમો.

બયક લેહઝા બયક સાઅત બયક દમ
દિગર ગું મી શવદ એહવાલે આલમ

પાછલા બાબમાં લખેલી વાતને વરસો વીતી ગયાં. મહેરૂન્નીસા એક દીકરીની મા થઇ ચુકી છે અને આજકાલ પોતાના શૌહર અલીકુલીખાનની સાથે દીલ્હીમાં આવેલી છે. શાહઝાદો સલીમ, જહાંગીર નામ ધારણ કરી હિંદુસ્તાનના તખ્ત ઉપર શહેનશાહ બની રાજ્ય ચલાવી રહયો છે. અકબર જેવો મહાન મોગલ શહેનશાહ સ્વર્ગવાસ પામી ચુકયો છે. અલ્લાહ! શું હતું અને શું થઇ ગયું?

બયક લેહઝા બયક સાઅત બયક દમ
દિગર ગું મી શવદ એહવાલે આલમ

હિંદનો શહેનશાહ જહાંગીર પોતાના ખાનગી દીવાનખાનામાં સોનાની રત્નજડીત ખુરસી ઉપર બીરાજ્યો છે અને તેની પાસે તેનો મુસાહિબે ખાસ મીરઝા મેહમુદ ઉભો છે. થોડીવાર સુધી તો આમનેમની વાતો કરી અને પછી મીરઝા મેહમુદે કહયું—

"જહાંપનાહ! દુસ્મન આપણા ઘરમાં છે માટે આવી ઉમદા તક ગુમાવવી ન જોઇએ.'

'બેશક! મારો પણ એજ વિચાર છે અને એટલાજ માટે તેને દીલ્હી બોલાવ્યો છે.'

"ત્યારે ફરી આપના સેવકને હુકમ ફરમાવો.'

'લગાર થોભો, મારા દુધભાઇ કુતબુદદીનને બોલાવ્યો છે તેના આવ્યા બાદ વિચાર કરીશું.'

'પણ જહાંપનાહ ! મારો ઇરાદો તો અલીકુલીખાનને ઠેકાણેજ કરી દેવાનો છે.'

'આ કામમાં જલદી કરવાની જરૂરત નથી.'

'જેવી આપની ઇચ્છા.'

થોડીવાર સુધી જહાંગીર અને મીરઝા મેહમુદમાં વાતચીત ચાલી, એટલામાં જહાંગીરનો દુધભાઇ કુતબુદદીન આવ્યો અને શાહી આદાબ અદા કરી બોલ્યો—

"ગુલામ જાંનિસારીના માટે હાજર છે.'

'આવો, મેં તમને એક અગત્યના કામસર બોલાવ્યાછે.'

'અગર હુઝુરના કામમાં તાબેદારના માથાની જરૂર પડે તો તે પણ હાજર છે.'

'શાબ્બાસ ! મને તમારાથી એવીજ આશા છે.' જહાંગીરે મીરઝામેહમુદ તથા કુતબુદદીનને છેક પોતાની પાસે બોલાવીને કહયું 'અત્યારે તમે બંને જણા અલીકુલીખાનની પાસે જાઓ અને ઘણીજ સંભાળભરી રીતે, હું મહેરૂન્નીસાને ચાહું છું અને હજુ સુધી મારા જીગરમાં મહેરૂન્નીસાના પ્યારે વાસો કરેલો છે. એ સંબંધી વાતચીત કરો. તે બાદ તેને સમજાવો કે, તે મહેરૂન્નીસાને તલાક આપે, અને સાથે સાથેજ એટલું પણ કહી દેજો, કે જો તું મહેરૂન્નીસાને તલાક નહીં આપે તો બાદશાહ સલામત તારા પાસેથી મહેરૂન્નીસાને જબરાઇથી છીનવી લેશે અને તેથી તારા હકમાં સારૂં નહીં થાય; અને જો તું તલાક આપવા ઉપર રાજી થાય, તો તું કહે તે અમીરની દીકરી સાથે તારાં લગ્ન કરી આપી લાખોની જાગીરનો માલેક બનાવવામાં આવે. જો કદાચ અલીકુલીખાન આ વાત ઉપર રાજી થઇ જાય તો મને તાબડતોબ આ ખુશખબરી

સંભળાવવા માટે આવજો અને રાજી ન થાય તો એકાદ દીવસના આંતરે ફરી જજો.

'અને જો કદાચ તે કાંઇક તોફાન કરે તો ?'

'ફરી હું બીજો હુકમ આપીશ તે પ્રમાણે કરજો.'

'તે એમનેએમ માની જાય એમ લાગતું નથી.' કુતબુદ્દીને કહ્યુ.

'કેમકે છે પુરો બહાદુર.' મીરઝા મેહમુદે કહ્યું.

'એની બહાદુરી જોઇને તો મેં શેરઅફગનનો ખેતાબ આપ્યો છે.' જહાંગીરે કહ્યું 'તો પણ શું થયું ? તમે તેને સંદેશો તો કહો !'

'જેવી આજ્ઞા.'

આટલું કહી મીરઝા મેહમુદ તથા કુતબુદ્દીન અલીકુલીખાન ઉર્ફે શેરઅફગનના મકાન ઉપર ગયા જ્યારે તેને આ બંને જણાના આવવાની ખબર મળી ત્યારે તેણે આ બંને જણાનો સત્કાર કરી દીવાનખાનામાં બેસાડ્યા અને પાન હોકો હાજર કર્યો. શરૂઆતમાં આમતેમની કેટલીક વાતો થવા બાદ કુતબુદ્દીનને મતલબની વાત શરૂ કરી.

'આજે આપને એક ખાસ બાબતસર તકલીફ આપવા માટે આવ્યા છીએ.'

'ફરમાવો, સેવક સાંભળવા માટે તૈયાર છે.'

'જો આપ મારી વાતને માન્ય રાખો તો હુઝુર ! જહાંપનાહ આપના ઉપર ઘણાજ રાજી થવા ઉપરાંત રાજ્યના વડા બનાવવાને તૈયાર છે.'

'આપ ફરમાવો તો ખરા !!'

'ખાસ હુઝુર જહાંપનાહના હુકમ અનુસારજ અમે બંને જણા આવેલા છીએ, અને જો એમ કહીએ કે

હુઝુર જહાંપનાહેજ અમોને મોકલ્યા છે તો તે પણ સત્યજ કહેવાશે.'

'નામદાર જહાંપનાહે આપને મારી પાસે મોકલ્યા છે તે જહાંપનાહની મોહટી મહેરબાની છે, અગર જહાંપનાહને મારા જીવની દરકાર હશે તો તે પણ હાજર કરવાને તૈયાર છું.'

'શું ખરેખર?' મીરઝા મેહમુદે કહયું 'આપ નામદાર જહાંપનાહના માટે જીવ આપવા તૈયાર છો?'

'ખુશીની સાથે.' અલીકુલીખાન છાતી ઉપર હાથ મુકતાં બોલ્યો 'જહાંપનાહનું નીમક ખાઉંછું તો તે હલાલ કરવા માટે જાન અને માલથી તૈયાર છું.'

'ત્યારે સાંભળો. પોતાના બોલ ઉપર કાયમ રહેજો.' કુતબુદ્દીને ધડકતી છાતીએ કહયું, 'નામદાર જહાંપનાહ નાનપણથી મહેરૂન્નીસા બેગમ ઉપર આશક થએલા છે. અને નાનપણમાંજ જે પ્યારે જન્મ લીધો હતો તે અત્યાર સુધી તેવોજ આબાદ છે તેથી...'

'તેથી શું?' અલીકુલીખાન અજાયબી અને ગુસ્સાથી પોકાર્યો.

'આપ નામદાર જહાંપનાહ પ્રત્યે પ્રેમ રાખો છો, જાનમાલ અપણ કરવા તૈયાર છો; માટે મહેરૂન્નીસાબેગમને તલાક આપો.'

'ચુપ થઇ જાઓ.' અલીકુલીખાન બોલ્યો 'હું કાંઇ દઇયુસ નથી, કે આપ લોકો મારા મકાન ઉપર પધારી મોંહઢા ઉપર આવું બોલો છો.'

'ખાનસાહેબ! આમાં કાંઇ ખોટું માનવું ન જોઇએ.' મીરઝામેહમુદ બોલ્યો 'નામદાર જહાંપનાહની એવીજ ઇચ્છા છે, કે આપ મહેરૂન્નીસાને તલાક આપો.''

"એ કદીએ નહીં બને- "

'આપ તો નામદાર જહાંપનાહ ઉપર જીવ આપવા તૈયાર છો અને ફરી આટલી વાતનો શા માટે ઇનકાર કરોછો?'

'જીવ આપવો જુદી વાત છે, અને પોતાની પ્યારી પરણેતરને આપવી જુદી વાત છે.'

'પણ ખાનસાહેબ! એમાં શું થયું? આપણા મઝહબમાં તલાક આપવી દુરૂસ્ત છે.' મીરઝા મેહમુદે કહયું 'તો ફરી આપ તલાકથી શા માટે ઇનકાર કરો છો?'

'કોણ કહે છે કે મઝહબમાં જાણી જોઇને, વગર વાંકે તલાક આપવી દુરૂસ્ત છે.' અલીકુલીખાન ગુસ્સાથી બોલ્યો 'તલાક આપવા માટે કઇ કઇ વાતોની જરૂર છે તે તમે જાણતા નથી, તેથી આવું બકી રહયા છો, અને મઝહબમાં દુરસ્ત બતાવો છો'

'ખેર! દુરૂસ્ત હોય કે ન હોય પણ' કુતબુદદીને કહ્યું 'નામદાર જહાંપનાહના લીધે આપને તલાક આપવી પડશે

'આ જીંદગીમાં તો પ્યારી મહેરૂન્નીસા મારાથી જુદી થઇ શકતી નથી, પણ મરી ગયા બાદની ખબર નથી.'

'ખાન સાહેબ! નકામી હઠ કરી જહાંપનાહની ઇતરાજીમાં ન આવો તો સારૂં!'

'અને જો ઇનકાર કરીને જહાંપનાહની ઇતરાજીમાં આવીશ તો તેઓ શું કરશે?' અલીકુલીખાન છેક મીઝાજ ખોઇ દેતાં બોલ્યો.

'મહેરૂન્નીસાને જબરાઇથી છીનવી લેશે?

'જબરાઇથી છીનવાનો સ્વાદ પણ ચાખશે!'

'એટલે?'

'જીવથી મારી નાંગીશ.'

'કોને?'

'તમને તથા તમારા શહેનશાહને.'

તારી શી તાકાત?'

'એમ ?'

'હા એમ.'

'ઉભા રહો. ત્યારે પેહલાં તમે તો સ્વાદ ચાખો' આટલું બોલી અલીકુલીખાને તલવારના એકજ વારમાં કુતબુદદીનનું માથું ધડથી ઉડાવી દીધું. આ જોઇ મીરઝા મેહમુદના હોશ ઉડી ગયા અને તરતજ તલવાર પકડી હુશીયાર થઇ ગયો. અલીકુલીખાન કુતબુદદીનનું કામ તમામ કરી મહેલમાં જવા માટે ઉઠયો એટલે મીરઝા મેહમુદે અંદર જતો અટકાવીને પુછયું—

'ઉભા રહો! અંદર કયાં જાવ છો, પહેલાં કરેલાં ખુનનો જવાબ તો આપો!'

'પેહલાં મહેરૂન્નીસાનું કામ તમામ કરી લઉં. ફરી તમને પણ તમારી બદમાસીનો સ્વાદ ચખાડું છું,'

મીરઝા મેહમુદે આટલું સાંભળતાંજ અલીકુલીખાનના ઉપર તલવારનો એક મજબુત વાર કર્યો. જેથી તેનાં આંતરડાં નીકળી પડયાં અને તે ધબ દઇને ભોંય ઉપર પડવા ચાહતોજ હતો, કે અલીકુલીખાને પડતાં પડતાં પોતાના જોરાવર હાથે પુરા જોરથી મીરઝા મેહમુદનાં ગળાં ઉપર તલવાર મારી એટલે મીરઝા મેહમુદનું માથું ધડથી જુદું થઇ ગયું અને ધડ તરફડીઆં ખાવા લાગ્યું. આ તરફ અલીકુલીખાનને કારી જખમ લાગેલો હોવાથી તેણે દસેક મિનિટ તરફડીઆં ખાઇ જીવ આપ્યો, અને પેલી તરફ મીરઝા મેહમુદ પણ મરી ગયો. જોતજોતામાં એક મહેરૂન્નીસાના માટે પહાડ જેવા ત્રણ માણસો મોતના જાલેમ પંજામાં સપડાઇ પડયા. દીવાનખાનામાં લોહીની

નદી વહી રહી હતી અને ત્રણે મડદાં પડયાં હતાં એટલામાં આ હાલત એક ખીદમતગારે જોઇ લીધી અને મહેરૂન્નીસાને ખબર આપતાં હાહાકાર વર્તાઇ રહયો. ટુંકમાં એટલુંજ કે, જોતજોતાંમાં આખા શહેરમાં આ ત્રણ ખુનોની ખબર ફેલાઇ અને જ્યારે નામદાર જહાંપનાહ જહાંગીરના કાન ઉપર આ વાત પોંહચી ત્યારે તે એક હાયકારો ખેંચી ચુપ થઇ ગયો અને તે વખતે તેણે શાહજાદગીના જમાનામાં જોએલું સ્વપ્નું યાદ આવી જવાથી બેચેન બની અજાયબીમાં ગરકાવ થઇ ગયો.

બાબ તેરમો.

મેં ન માનુંગી ન માનુંગી કભી બાત તેરી
મુઝે હરગિઝ નહીં મનઝુર મુલાકાત તેરી

અલીકુલીખાનના ગુજર્યાને છ મહીના વીતી ગયા એટલે એક દીવસે જહાંગીરની તરફથી એક સ્ત્રી મહેરૂન્નીસાની પાસે પેગામ લઇને આવી અને જ્યારે જહાંગીરનો પેગામ મહેરૂન્નીસાને સંભળાયો ત્યારે તેણીએ આંખમાં આંસુઓ લાવી કહ્યું–

'અલીકુલીખાન જેવા વફાદાર શવ્હરને ગુમાવ્યા બાદ બીજાથી નિકાહ કરવા વ્યાજબી નથી. માટે તમે મારા તરફથી જહાંપનાહની હુઝુરમાં અરજ કરજો કે જે કાંઇ મારા કીસમતમાં લખ્યું હતું તે બધું તો થયું પણ હવે મારા જેવી વિધવા ઉપર દયા લાવી મને મારી હાલત ઉપર મુકી દો, અને આવી વાતો કહી મરનારના આત્માને દુઃખી ન કરો.'

'શાહબાશ છે' શવહરની શયદા બીબીઓ આપના જેવીજ હોયછે.' પેગામ લાવનારી સ્ત્રીએ મહેરૂન્નીસાની તારીફ કરતાં કહ્યું, પોતાના મરહુમ શવહરના લીધે શહેનશાહના પેગામનો ઇન્કાર કરવો તે આપનુંજ કામ છે પણ બેગમ સમય પ્રમાણે વર્તવું જોઇએ, માટે મારા કહ્યા પ્રમાણે શાહના પેગામને કબુલ કરી લ્યો.'

'નહીં એવું કદી નહીં થાય.'

'પણ શામાટે ?'

'હું તમારા સહેનશાહને ખુની સમજુંછું માટે એવું કદી નહીં થાય'

'આપ શહેનશાહને ખુની શા ઉપરથી સમજોછો ?'

'શાહ ખુની છે એ વાત તો ઉઘાડીજ છે.'

'નહીં, આપ ભુલોછો.'

'કદી નહીં' મહેરૂન્નીસા બોલી શું તેણે મારા શવ્હરનું ખુન કરાવ્યું નથી શું તેના સબબેજ બીજા બે માણસો મર્યા નથી ? અબુલફઝલને કતલ કરાવવાનું તોહમત તમારા શાહ ઉપર નથી ?'

'નહીં બેગમ ! આપને કોઇએ ઉંધું સમજાવેલું છે પેગામ લાવનારી સ્ત્રીએ જહાંગીર ઉપર લગાવેલાં તોહમતો દૂર કરતાં કહ્યું 'અબુલફઝલને કતલ કરાવવાનો આરોપ શાહેનશાહ ઉપર મુકવો તે ગોયા ઇન્સાફનું ખુન કરવા બરાબર છે'. કેમકે અબુલફઝલને તો મીરઝા મેહમુદ નામના માણસના ભરમાવ્યાથી બુંદેલખંડના નાદાન રાજા નરસીંગદેવે માન મરતબાના લોભમાં લપટાઇ કતલ કર્યો છે અને આ વાતની જ્યારે તેમને ખબર પડી ત્યારે તેઓને એટલો બધો સદમો થયો કે તેઓ બેહોશ થઇને પડીગયા: અને નરસીંગ દેવને તેના કૃત્યે પોંહચીડવા જવા સારૂ તૈયાર થઇ ગયા હતા. આપના શવ્હરના ખુનનું આપ કહોછો તો તેમાં પણ આપની ગેરસમજ થએલી લાગેછે, કેમકે આપના શવ્હરે પહેલાં શાહના દુધભાઇ કુતબુદ્દીનને મારી નાંખ્યો અને તે બાદ મીરઝા મેહમુદને મારવા ચાહતાજ હતા કે તેણે આપના શવ્હર ઉપર તલવાર ઉગામી આવી રીતે એકમેક ઉપર તલવારના વાર થવાથી એકી વખતે એક બીજાના હાથથી બંને મરી ગયા કહો એમાં શાહનો શો વાંક ? જાણ્યામાં કોઇએ આપને ભરમાવેલાં લાગેછે !!!'

'ખેર ! ખુન ગમેતેવી રીતે થયાં પણ શાહની ઇચ્છાઓ પુરી કરવાના માટે થયાં ખરાને ? મહેરૂન્નીસા

એ કહ્યું તેથી હું આવી ઈચ્છાઓને આધિન બનેલા શાહને ધિક્કારૂંછું."

'બેગમ ! કાઇક વિચારો અને જુઓ કે તેની ઇચ્છાઓ માટે નહીં પણ આપના ઇશ્કના પ્રતાપે થયા છે.'

'પણ પારકી સ્ત્રી ઉપર નજર કરવી હરામ છે.'

'પરંતુ ઇશકમાં બધું હલાલ છે.'

'હું તો જહાંગીરને ખુની સમજુંછું તેથી ખુદા ન કરે કે હું તેના બનીને રહું.'

'બેગમ ! આટલો બધો ખુલાસો કર્યો છતાં પણ આપ તેને શા ઉપરથી ખુની કહોછો ?'

'બસ મારી મરજી.'

'એવી મરજી તે હોય ?' પેગામ લાવનારી સ્ત્રી બોલી જહાંગીર આપના શહેનશાહ છે માટે તેમના સવાલને રદ ન કરવો જોઇએ.'

, તે ગમે તે ન હોય !! મારે શું ? મારે આવી વાતો સાંભળવી નથી માટે મહેરબાની કરી ચુપ થાઓ.'

, બેગમ ! મારી વાત માની લ્યો.'

'કેવી રીતે માનું ? મારા શવહરનો મનહર ચેહરો મારી નજરો સન્મુખ ફરેછે.'

'એ તો નાહકની ભ્રમણા છે.'

'તેની યાદ જીંદગીસુધી તાજીજ રહેશે.'

'ભુલાવવા સારૂ બીજું લગ્ન કરી લ્યો, મઝહબમાં બીજો નિકાહ દુરસ્ત છે.'

'તમે નકામી હઠ કરોછો મારે બીજું લગ્ન કરવું નથી

'શું નહીંજ કરો ?'

'ના, ના.'

'શાહના પેગામને પાછું ન ફેરવો.'

'મને મારા શવહર કરતાં સરસ શવહર બતાવો તો નિકાહ કરી લઉં.'

'લગાર ઇન્સાફથી જોશો તો જણાઇ આવશે કે, આપના મરહુમ શવહર કરતાં શાહ હજાર દરજ્જે વધારે સારા છે.'

'તમે સારા સમજતા હશો !'

'નહીં, બધી દુનિયા સમજે છે અને આપનું દિલ પણ સમજતું હશે.'

'નહીં.'

'જુઓ ત્યારે હું બતાવું' પેગામ લાવનારી સ્ત્રીએ અલીકુલીખાન અને જહાંગીરનો મુકાબલો કરતાં કહ્યું, 'રંગરૂપ અને મોહકતામાં શાહ આપના શવહરથી સુંદર છે, પૈસા ટકા અને માલ મીલકતમાં ચઢીયાતા છે શુરવિર્-તામાં આપના શવહરથી ઉતરે તેવા નથી. આપના ઇશ્કમાં સાબિત કદમ રહયા છે, પોતાના ઇરાદાના પાકા છે, નીચં ઇચ્છાઓથી દુર છે.'

'જવા દો, અત્યારે મારી તબીયતનું ઠેકાણું નથી, માટે આ વાતો જવા દો.,

'ત્યારે શું આપ લગાર પણ આસા નહીં બંધાવો?'

'ના.'

'ત્યારે શું ખુની બનવા ચાહો છો ?'

'તે કેવી રીતે ?'

'શહેનશાહ આપની જુદાઇમાં મરી જશે.'

'મર્યા !, મહેરૂન્નીસા બોલી.

કોન મરતા હે કિસીકે વાસ્તે
હેં યે સારે જીતેજીકે વાસ્તે'

શહેનશાહ એવા નથી તેઓ તો આપના ઇશ્કમાં દીવાના બની રહયા છે.'

'બધી દુનિયા પોતાના મતલબમાં પુરી છે.'

સરાસર ખલાયક ચે મરદો ચે ઝન
હમા તાલિબે મતલબો ખ્વાહન

'તો ફરી આપ પણ દુનિયામાંજ છોને ?'

'બહેન ! તમારા પટપટારાને બંધ કરો, કેમકે મારા તરફથી સાફ જવાબ આજ છે, કે હું તમારા શાહના પેગામને મંજુર કરતી નથી.'

'બેગમ ! પસ્તાશો.'

'હશે, જેવું મારૂં કીસ્મત.

હરચે નસીબસ્ત બહમ મી રસદ
ગર ન સતાની બ સિતમ મી રસદ

બાબ ચૌદમો.

લાયે ઉસ બુતકો ઇલતિજા કરકે
કુફ્ર તોડા ખુદા ખુદા કરકે

મહેરૂન્નીસાના આવા નિરાશા ભરેલા જવાબથી જો કે જહાંગીર નિરાશ થઇ ગયો, તોપણ તેણે પોતાની કોશીશો જારી રાખી અને છેવટની કોશીશ તરીકે પોતાની માને સમજાવી મહેરૂન્નીસાને પોતાની માની મુસાહિબતમાં રખાવી દીધી અને થોડા દીવસ સુધી ચુપકીદી પકડીને બેસી રહયો. ફરી ધીમે ધીમે મહેરૂન્નીસાના દિલમાં જગ્યા કરવા લાગ્યો અને તેમાં પુરેપુરો ફતેહમંદ પણ થયો એટલે મહેરૂન્નીસા, મહેરૂન્નીસા નામ તજી નુરમેહેલ બની અને નુરમહેલમાંથી નુરજહાં બનીને શહેનશાહ નુરૂદદીન જહાંગીરના તનમનની માલેક બની ગઇ. નુરજહાં જેવી નાહનપણની માઅશુકા પ્રાપ્ત થવાથી જહાંગીર રાત દીવસ અમનચેનમાં રહેવા લાગ્યો. તેણે તો દારૂનું નામ રામરંગી રાખી રાત દીવસ તેનાજ નીશામાં ચકચુર બની બેગમનો ગુલામ બની ગયો. નુરજહાં બાહોશ બેગમ હોવાથી તેણીએ આખા રાજ્યની લગામ પોતાના હાથમાં લીધી. તેથી ઘણી વખતે જહાંગીર કહેતો હતો કે, 'અમોએ તો એ શરાબના પ્યાલા અને સીખકબાબ ઉપર આખું રાજ્ય બેગમને વેચી નાંખ્યું છે માટે જે કાંઇ કહેવું હોય તે બેગમને કહો' અશરફી રૂપીઆ અને બીજા સીકાઓ ઉપર નીચેની છાપ પડતી હતી.

'બ હુકમે શાહે જહાંગીર યાફત સદ ઝેવર
બ નામે નુરેજહાં બાદશાહ બેગમ ઝર'

તથા રાજ્યની શાહીમોહોર નીચે પ્રમાણે બનાવી હતી.

'નુરેજહાં મસ્ત બ ફઝલે ઇલાહ
હમદમો હમરાઝ જહાંગીર શાહ '

નુરજહાંના બેગમ બનવાંજ તેના પિતા મીરઝા ગયાસ ઇમાદુદવલાનો ખેતાબ પામી રાજ્યનો વડો વઝીર અને ભાઇ આસિફ્જાહનો ખેતાબ મેળવી દરબારનો માલેક બની ગયો. પોતે નુરજહાં મહેલની બારીમાં બેસી હુકમ એહકામ જારી કરતી હતી. અને બધા મનસબદાર અરજ દાર તથા અમીર ઉમરાવો પોતપોતાની અરજીઓ પેશ કરતા હતા. બાદશાહની હાલત એવી થઇ ગઇ હતી, કે બેગમ એક પળ માટે પણ જુદી થતી તો બેચેન બની જતો હતો; અને જો દરબારમાં બેસતો તો તખતની પછવાડે પરદાની અંદર બેગમને બેસાડતો હતો. ટુંકમાં એટલુંજ કે જહાંગીરની આંખોમાં નુરજહાંનોજ જલવો હતો અને નુરંજહાં વિના તેને જીંદગી અંધકાર સમાન ભાસ્તી હતી. જહાંગીરના મહેલમાં રાજા માનસીંગની બહેન અને જોધપુરના મહારાજાની અને બીજી હીંદુ મુસલમાન બેગમો તથા રાણીઓ હતી પરંતુ નુરજહાંએ બધીઓનુ માન ઘટાડી દીધું હતું.

જહાંગીરના સઘળા દીકરાઓમાં વચલો દીકરો ખુરરમ જે આગળ ઉપર શાહજહાં નામ ધારણ કરી તખત ઉપર બેઠો તે નાહનપણથીજ બાહોશ અને હુશીઆર દેખાતો હોવાથી નુરજહાંના ભાઇ આસિફ્જાહે પોતાની દીકરીનું લગ્ન તેની સાથે કરી આપ્યું હતું. અલીકુલીખાનના પેટથી નુરજહાંને પણ એક દીકરી હતી જેનું લગ્ન તેણીએ જહાંગીરના નાહના બેટા શેહરીયારની સાથે કરેલું હોવાથી

તેણી રાજ્યપાટનો લાલેક પણ શેહરીયારનેજ બનાવવા ચાહતી હતી, અને તેજ સબબસર આસિફ્જાહ તથા નુરજહાંમાં દુસ્મનીનાં બી વવાયાં હતાં. વળી અધુરામાં પુરૂં તેણીએ જહાંગીરને ખુર્રમની તરફથી એવો ભરમાવી દીધો કે જહાંગીરે ખુર્રમની જાગીર જપ્ત કરીને શેહરેયારને આપી દીધી. તથા બને બાપ દીકરામાં સારી પેઠે લડાઇ થઇ. આ લડાઇઓમાં જહાંગીરની તરફથી મહાબતખાને સારી પેઠે શુરવિરતા બતાવી હતી. અને તેજ શુરવિરતાના સબબે તે મગરૂર બની ગયો હતો. તથા નુરજહાં અને આસિફજાહને કાંઇ પણ હીસાબમાં ગણતો નહોતો, પરંતુ આખો દરબાર નુરજહાંના હાથમાં હોવાથી તેણીએ ઉલટા સીધા એહકામો મોકલ્યા, અને છેવટ હિસાબ કિતાબ સમજાવવા માટે દરબારમાં હાજર થવાને મહાબતખાનને હુકમ મોકલ્યો. આ હુકમ મળવાથી મહાબતખાન ઘણો લાચાર બની દરબારમાં આવ્યો પરં એક હજાર શુરવિર રજપુતોનું લશ્કર પોતાની સાથે રાખ્યું હતું, જે વખતે મહાબતખાન દરબારમાં હાજર થયો તે વખતે જહાંગીર કાબુલમાં જવા માટે ઝેલમ નદીના કિનારે પડાવ નાંખીને ઉતર્યો હતો. જ્યારે મહાબતખાનના આવવાની ખબર જહાંગીરને પડી ત્યારે તેણે હુકમ કર્યો કે જ્યાં સુધી મહાબતખાન સઘળો હિસાબ કિતાબ આસિફજાહને નહીં સમજાવે ત્યાં સુધી તેનો દરબાર મુજરો બંધ. આ સાંભળી મહાબતખાનને ઘણું દુઃખ લાગ્યું, તેથી તેણે તે દીવસ તો ગમે તેમ કરી ગાળ્યો. બીજા દીવસે તેણે જોયું કે આસિફ્જાહ તથા બીજું બધું લશ્કર નદીને પેલે પાર ઉતરી ગયું છે અને બાદશાહ પોતાના કેટલાક નોકરો અને બેગમની સાથે આ પાર રહી ગયા છે. આ જોઇ

હાબતખાને ઘણીજ હુશીયારી અને ચપળતાથી નદી પર બાંધેલા પુલો તોડી નાંખી કિનારા ઉપર પોતાના હેરા બેસાડી દીધા અને પોતે ઘોડા ઉપર સવાર થઇ શાહીતંબુની બહાર આવીને ઉભો રહ્યો. જનાનખાનામાં આ વાતની ખબર પડતાંજ શોરબકોર થઇ ગયો તેથી જહાંગીર પોતે તંબુમાંથી બહાર નીકળી આવ્યો. મહાબતખાન ઘોડા ઉપરથી ઉતરી પડયો અને શાહના પગો પર પડી ગયો. એટલે જહાંગીરે કહ્યું 'મહાબતખાન ! તું શું કહેવા ચાહે છે ?' મહાબતખાને અરજ કરી દુસ્મનોના પંજામાંથી છટકીને જહાંપનાહના આશરા તળે આવ્યો છું આટલું કહી જહાંગીરને શાહી પાલખીમાં સવાર કરાવી અને પાલખીને પોતાના ખભા ઉપર ઉઠાવી પોતાના તંબુમાં લાવ્યો જ્યાં દરબાર ભરીને નજરાણું કર્યું પોતના દીકરાઓને સેવામાં હાજર કરી નજરાણું અપાવ્યું તે વખતે તેને વિચાર આવ્યો કે શાહ તો આવી ગયા, પરંતુ બેગમને લાવવી ભુલી ગયો, તેથી ફરી શાહને સવાર કરાવી શાહીતંબુ આગળ લાવ્યો, પણ એટલીવારમાં નુરજહાં નદીની પાર ઉતરી ગઇ હતી. તેથી લાચારબની શેહરિયારને પકડવા અર્થે તેના ઉતારા પર આવ્યો અને ત્યાંજ શાહને પણ ઉતાર્યા.

નુરજહાંએ નદીને પેલે પાર ફરી બધા સરદારો તથા પોતાના ભાઇની સાથે મસલત ચલાવી અને બધા લશ્કરીઓને તૈયાર રહેવાનો હુકમ આપ્યો. આ તરફ જહાંગીરને નુરજહાં યાદ આવી, તેથી ઘણા સંદેશાઓ મોકલ્યા અને લડાઇ ન કરવા માટે બહુએ સમજાવી પરંતુ બેગમે એક પણ વાત માન્ય ન રાખતાં લડાઇની તૈયારી કરી દીધી. પેહલા દીવસે એક સરદાર ફોજ લઇને આ પાર

આવ્યો; પરંતુ હાર ખાઇને પાછો ગયો. બીજે દીવસે નુરજહાં પોતે શેહરિયારની નાહની દીકરીને ગોદમાં બેસાડી હાથીની અંબાડીમાં બેઠી અને આગળ પાછળ કેટલાક ખ્વાજાસરાઓને રાખી સઉથી પેહલાં પોતાના હાથીને નદીમાં ઉતાર્યો, અને તે બાદ આખી ફોજને આ પાર લાવી લડાઇનું મેદાન ગરમ કર્યું. ઘણી વાર સુધી લડાઇ ચાલી તેમાં હજારો માણસ માર્યા ગયાં અને શેહરિયારની દીકરી જખ્મી થઇ. પોતે નુરજહાંએ સેંકડો તીર છોડયાં પણ છેવટે નિરાશ બની શેહરિયારની નાહની દીકરીનો જખ્મ કપડાવતી બાંધતી પેસે પાર ઉતરી ગઇ

આ તરફ મહાબતખાન શાહના ફેરા ફરી કુરબાન થઇ રહ્યો હતો, પરંતુ શાહને પ્રથમની પેઠેજ નજરકેદ રાખ્યો હતો અને જે કાંઇ ચાહતો હતો તે લખાવી લેતો હતો. આખરે એ ત્રણ દીવસ બાદ કેટલાક કોલકરાર કરીને બેગમને બોલાવી, પણ જુદા તંબુમાં ઉતારો આપી કેદ કરી લીધી; અને બાદશાહની પાસેથી જબરાઇથી કતલનો હુકમ લખાવી લીધો. તે બાદ ખ્વાજાસરાને બોલાવી તેની મારફતે બેગમને મોતનો હુકમ સંભળાવ્યો. મોતનો હુકમ સાંભળતાંજ બેગમનાં હાજાં ગગડી ગયાં, પરંતુ પોતે મહા ચતુર હોવાથી ચેહરા ઉપર ઉદાસી ન બતાવતાં બોલી, 'જો મારા માલેકની એવીજ ઇચ્છા છે તો હું મરવા માટે ખુશીની સાથે તૈયાર છું, પરંતુ આખરી વખતે તેના દર્શન કરવાની મહેરબાની કરો' મહાબતખાને ઘણી મુશ્કેલીથી આ વાત માન્ય રાખતાં કહ્યું, 'પરંતુ આ મુલાકાત મારી રૂબરૂ થાય.' નુરજહાંએ આ વાત કબુલ રાખી અને કેદીની અવસ્થામાં સોનાની હાથકડીઓ પેહરા

શાહની સામે આવીને ઉભી રહી, તે વખતે તેના ચેહરા ઉપર ઉદાસી નિરાશા વરસી રહી હતી, અને તે એવી રીતે ઉભી રહી કે તેણીને જોતાંજ જહાંગીરનું મન પીગળી ગયું, આંખોમાંથી આંસુઓ જારી થઇ ગયાં; તેથી મહાબેતખાન ની ખુશામદ અને આજીજી કરી મોતનો હુકમ પાછો ફેરવી લીધો અને તેજ દીવસે કાબુલ તરફ કુચ કરી દીધી.

બાબ પંદરમો.

ન હારા રહા ઓર ન ગોરે સિકંદર
મિટે નામીયોં કે નશાં કયસ કયસ

કાબુલમાં પોંહચીને નુરજહાંએ મહાબતખાનના જુલમનો સ.રી પેઠે બદલો લીધો. મહાબતખાનની રજપુત ફોજ અને શાહી ફોજમાં એક દિવસે કોઇ વાત ઉપર તલવાર ચ.લી, એટલે ખરી સારી પેઠે કાપાકાપી થઇ. રજપુત સીપાઇઓ જો કે ઘણા શુરવિર અને મહાબતખાનના એક અણુશારા ઉપર જાન કુરબાન કરી નાંખે તેવા હતા, છતાં કાબુલ દેશમાં રજપુતાનું કાંઇ ચાલ્યું નહીં તેમનો મોહરો ભાગ કપાઇ મુઓ અને બાકી કેટલાક નહાશી ગયા અને કેટલાક પહાડોમાં ભુલા પડી ભુખમરો વેઠીને મરી ગયા. તે બાદ નુરજહાં અને જહાંગીરે એક લાંબા સમય સુધી અયશ અશરતમાં જીંદગી બસર કરી. પરંતુ નુરજહાંને જે દીવસની બીક હતી, તે દીવસ આવી પહોંચ્યો.

જહાંગીર હવાફેરના માટે કાસ્મીર ગયો; જ્યાં ઠંડીના સબબે દમની જુની બીમારીએ જોર પકડયું, તેથી તે રાજ્યધાની તરફ પાછો ફર્યો, પણ મારગલા મુકામ આગળ પહોંચતાં પહોંચતાં માત્ર ત્રણ દીવસ સખત બીમાર રહી આ જહાનેફાનીયા હમેશાના માટે કુચ કરી ગયો.

'જહાંગીર અઝ જહાં રફત'

નુરજહાંની જહાંદારીનો દીવસ બેનુર થઇ ગયો. શવહરના સ્વર્ગવાસ ઉપર ચોધાર આંસુએ રડી પીટી, વાળો પીખી નાખ્યા, પરંતુ જે દીવસની બીક હતી તે તો આવી પહોંચ્યો હતો. તરતજ આસિફજાહને બોલાવ્યો, અને શેહરિયારને ગાદી ઉપર બેસાડવાની ભલામણ કરી, પણ આસિફજાહ પાતે પોતાના જમાઇના માટે કોશીશ કરી સલતનત પોતાના કબજામાં કરવાની પયરવી કરી રહેલો

હોવાથી તેણે બહેનને તરતજ નજરકેદ કરી લીધી, અને એકાંતમાં રાખી ખાસ ખાસ નોકરો સિવાય બધાનીઃ આવક જાવકની મનાઇ કરી. નુરજહાંએ નજરકેદ બનીને પણ ઘણાં ફાંફાં માર્યાં પરંતુ કંઇ ચાલ્યું નહીં; તેથી યા નસીબ ! કહીને બેસી રહી.

આસિફજાહનો જમાઇ શાહઝાદો ખુર્રમ શાહજહાં નામ ધારણ કરી હિંદના તખત ઉપર બેઠો, અને તેણે પોતાની દર્યાદિલીથી નુરજહાંને વારષિક પચીસ લાખ રૂપીઆની આવકની જાગીર આપી; અને દરેક વાતમાં માન મરતબો કાયમ રાખી કોઇ પણ વાતનું દુઃખ ન પોંહચે તેની બધી કાળજી રાખતો હતો. પરંતુ રંગીલા શવહરના મર્ણથી નુરજહાંની આંખોમાં જગત અંધકાર લાગતું હતું, રંગીલા શવહરના સ્વર્ગવાસ પછી રંગ બેરંગી પોશાક પહેરવો તજી દીધો હતો અને ખાવા પીવા, હરવા ફરવા તથા લિબાસ વીગેરેમાં પણ તદન સાદગી ધારણ કરી હતી છેવટે જહાંગીરની યાદમાં બાર વરસ સુધી રૂદન કરી આ ફાનીજહાનનો ત્યાગ કર્યો અને લાહોરના પાસ જહાંગીરના મકબરાના પેહલુમાં દફન થઇ. અફસોસ ! સદ અફસોસ ! ! આ ફાનીજહાનના એશઅશરત સ્વપ્નાની મીસાલ છે. મારા સ્નેહી મુનશી અમીરૂદદીન ગરીમ હરીફ અલમુતખલ્લસ અરામે કોઇ પ્રખ્યાત શાયરના મીસરા ઉપર કેવો ખેંચાણકારક મીસરો લગાવી ફાનીજહાનના ઝાંઝવા મિસાલ એશઅશરતનો સીન ખેંચ્યો છે અને ખરેખર આ બે દીવસની દુન્યાનો એવોજ હાલ છે.

વોહ આયશ ઓર વો ઇશરતો આરામો રાહતેં
ખ્વાબો ખ્યાલ હો ગઇ સારી હિકાયતેં

સમાપ્ત.

છપાય છે!   તાકીદે નામ નોંધાવો.   છપાય છે!

અલ–ઈસલામ.

આ પુસ્તક અનેક ભાષાના જુદા જુદા પુસ્તકો ઉપરથી મહા મહેનતે તઇયાર કરવામાં આવ્યું છે અને મજકુર પુસ્તકમાં નીચેના અતી ઉપયોગી વિષયોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

ઇસ્લામના અર્થ, તવહીદ, ઇસ્લામની ઇબાદતો, ઇસ્લામી નીતીશાસ્ત્ર, ઇસલામી ભઇચારો, જુગાર અને શરાબ, નાહક ખુન, ચોરી અને લુટફાટ, ઇસલામમાં સ્ત્રીઓની સ્થીતિ, તલાક, યતીમ સ્ત્રીઓનો વારસામાં હક, પુત્રિઓની કતલ, બાળકોનો ભોગ આપવો, ગુલામગીરી, હમદરદી તથા ખેરાત, ઇસ્લામે શીખવેલા સદાચાર વિચાર, ઇસ્લામનો પ્રસાર, શું ઇસલામ તલવારથી પ્રસર્યો છે, સુલેહ અને સંધીના સમયે મઝહબી સ્વત્રંતા, લડાઇ સબંધે કુરઆનની કેટલીક આજ્ઞાઓ ઇસ્લામે ખ્રિસ્તી ધર્મ ઉપર કીધેલા આભાર, ઇલ્મ વિદ્યા, મઆદ અથવા કયામત, પ્રારબ્ધ–વાદ વિગેરે.

આ વિષયો ઉપરાંત લેખકોએ એક વિદ્વતાભર્યો દિબાચો લખી પુસ્તકની ઉપયોગતામાં ખાસ વધારો કર્યો છે, ગ્લેઝ કાગળોસાં સુન્દર બાંધણીના પુસ્તકની કીમત બે રૂપીઆ પોસ્ટેજ જુદું, અગાઉથી ગ્રહક થનારની પાસેથી રૂપીઓ દોઢ પોસ્ટેજ જુદું.

નિઝામીયા બુક ડેપો
પાંચપટી—અમદાવાદ.